

SZAPPANYOS GABRIELLA

**EMBEREK A
SZAMOS MENTÉN**

Budapest, 1939.

MAGYAR ÉLET, BÓLYAI AKADÉMIA
KIADÁSA

Ez a könyv 1939 felén jelent meg a Magyar Élet irodalmi kiadóvállalat Bolyai Akadémia kiadásában. Készült a Jövő Nyomdaszövetkezet műhelyében. Irodalmi lektor: Kovách Aladár. Felelős kiadó: Püski Sándor dr. A borítólapot Méhely Iván grafikusművész tervezte.

I.

Álmosan, fölült ágyában. Kócos szőke haja a szemébe lógott. Megdörzsölte a szemét, nagyot, egészségeset nyújtózott. Aztán csöndesen kibujt a gyűrött, meleg ágyból.

A szomszédos pitvart nyáron konyhának használták. Innen hallatszott át az anyja szöszmötölése. Tördelte és a lángok közé dobálta a nedves gallyakat, kínlódott a síró tűzzel. Fújta izzadásig, kegyetlenül.

Piszika hamar készen volt az öltözködéssel. Kurta ingére, — kilátszott alóla vékony, fejletlen, sárszínű lábszára, — fölkapta a pendelyt, rá a lábival összevarrt fakó, piros ruhát, a fejét bekötötte színehagyott keszkenőjével. A tűzhely mellett, a padkán, nagyban horkolt még a bátyja, amikor lábujjhegyen, gyerekes könnyűséggel kiment a szobából.

A pitvarban kegyetlenül füstölt a nyitott tűzhely. Csípte a szemet. Róza asszony éppen a reggeli puliszkát kavarta. A tejet már betöltötte a cseréplábasba. Amikor a kisleányát megpillantotta, hamar levette a puliszkás fazekat, elővett egy cseréptálat és tálalt belőle. Leöntötte hideg tejjel és a lány elé tette.

— Edd meg gyorsan, osztán ezt meg vidd apádnak. Itt hallom a hangját az ökröknél. Siess

lányom, nehogy kimenjen a tagba. De el ne tekerelj! Tudod, hogy máma nekem az udvarhoz kell menni, a nagytakarításnál segíteni. Neked kell megfőzned az ebédedeket.

Piszika határozatlanul megmozdult. Macskaszemét mosolyogva az anyjára vetette, aztán engedelmesen fogta a tálat. A falról leakasztott; egy bögrét, tejet tett belé és megindult az istállóba.

Kerekes Jóska, az apja, éppen az állatokai fogta be. Szép, jól gondozott, kövér ökröket. Amikor meglátta a lányát, abbahagyta a munkát, leült, megnyugodott és enni kezdett. Megadta a módját. A kanálával a puliszka közepébe kis lyukat vájt és oda töltötte a hideg tejet.

Mikor végzett az evéssel, a leány megfogta az üres edényeket és megindult a ház felé. Forró július járta, de a hajnali órákban még mindig hűvös a tiszta fényes levegő. Kis borzongást futott át rajta, jól esett...

Az anyja már türelmetlenül várta.

— Ebédre főzz egy jó pityőka-paprikást De nehogy sok zsírt pocskéolj nekem! Csak éppég, amennyivel a hagymát megpirítod.

Azzal indult is. A leánya utána nézett. Homályosan átszaladt az eszén, hogy az anyja már kissé törődött és sietése erős akarat munkája. Arra is gondolt, hogy ő milyen friss.

Piszika maga maradt. A kosárból krumplit vett elő és hámozni kezdte. Halkan dúdolt hozzá. Román volt a dal és román volt a szöveg, csöndesen, maga elé énekelte.

Piszikának tulajdonképeni neve Mária, Mária volt. De mert olyan lágy, hízelkedő, doromboló volt, mint egy kis cica, ráragadt a Piszika név. Piszika: románul kiscicát jelent A külsejében is volt valami macskaféle. Szőke volt, sárgaszemű, kis macskaarcú. A bőre színe az

évszakok szerint váltakozott. Télen fehér, nyáron cigányosan barna.

A magyar leányka és román pajtásai barátságát nem zavarta az erdélyi nemzetek harca. Nem is sokat tudtak eféléről. Egymásközt románul beszélgettek. Mert, bár otthon, Piszikáéknál, magyarul folyt a szó, a kislány az erősen elrománosodott faluban annyira hozzászokott az idegen beszédhez, hogy majdnem jobban értette, mint az anyanyelvét.

Az évek malmai örölték a magyarok ellenállását. Ki törődött volna ilyesmivel? Ebben az islenhátamegetti falucskában a faji érzés egyre inkább háttérbe szorult és a célszerűség foglalta el a helyét. Magyarok és románok összeházasodtak és mert a gyermekeknek két nyelvet megtanulni bajos volt, megtanultak egyet, a könnyebbet, a ragadósabbat: a románt.

Van ugyan a falunak egy ütött-kopott, öreg református temploma, de pap nélkül. Meghalt a pap, új pályázó nem akadt. Kicsi volt a falu, kicsi a kepe. Mindenki belenyugodott, hogy a pár református magyar nem tudja az ekléziát fenntartani. Vagy, ha került is egy-egy vállalkozó szellemű, lelkes ifjú, az is csak két-három év múltán jutott el ide. Fél év alatt feladta a harcot. Lemondott, vagy megszökött. Amíg új akadt, a hívek újra román templomba jártak. Román pópa esketett, temetett és keresztelt. És természetesen mindenkinek a görögkatolikus anyakönyvbe írták be a nevét...

Annál nagyobb a tolongás vasárnaponként a román templomban. A dombon épült kis fatemplom nem is tudja befogadni a sok hívőt. Zúg a harang, száll az ének és száll a tömjén az ég felé... A térdeplő, imádkozó sokaság még a templom körüli dombot is megtölti.

Igy változott át alig ötven esztendő alatt a magyar falucska románná. A Szilágyiak, Loson-

czik, Tapasztók unokáját már Silaghmuk, Losontinak, Tapasteunak hívják. Lélekben, nyelvben és vallásban immár románok. Főleg az anyakönyvben.

És a magyar lélek így mind halványabban pislákol, míg ki nem huny.

Piszika, a tizenhároméves kislány, mindebből nem ért semmit. A háború alatt született, nem is tudja, hogy másképen is lehet. Szereti szíve egész melegével Ruszándát, a barátnőjét, szereti Muresánékat, Ungurékat. Hozzá mindenki jó a faluban. Legalább is senki sem bántja.

Nagy buzgalommal végzi az ebédkészítést.

Egy szobájuk volt mindössze. A pitvarban elhelyezett tűzhelyen főztek együtt a szomszéd kovácsnéval, akinek a férje szintén »udvari« cseléd. Volt is ebből a közös gazdálkodásból elég baj. Kereskesné békés természetű asszonyság, annál harciasabb azonban a kovácsné. Sehogyan se tudtak megegyezni, illetve megosztolni az egyetlen tűzhelyen. Véletlenül mindig egyszerre akartak kenyeret sütni, nagymosást rendezni. A tüzelő miatt még több volt a határvillongás.

Piszika gyorsan elkészítette az ebédet, aztán a kezét megtörölte a kötényébe, behajtotta az ajtót és elszaladt.

Fűtött, bokáig érő szoknyáját felkapva a harmatos fűvön. De jó kedve volt! Meg sem állt, amíg a kereszthez nem ért. Amellett lakott legjobb pajtása: Ruszanda.

A lányt már messziről meglátta. A ház előtti lócán ült és dajkálta legkisebb öccsét: Gligort. A falusi parasztlánykákat korán munkára fogják. Be se tölti a hatodik esztendejét, máris kötelességei vannak. Alig látszik ki a földből és gyermeket dajkál. Egész napon át cipeli a síró csecsemőt, rábízják a gyermeket mindenestől. A Ruszanda életét is ez a nyűgös dolog tölti be estétől reggelig, újévtől óesztendeig. Mindegyre meg

van áldva egy-egy karonülő gyermekkel. Azt ringatja, eteti és mos reája. Dani, Juon, Nyikuláj, — mindnek hűséges pesztrája.

Amint meglátta Pizsikát, elébe sietett.

Az a futástól elcsukló hangon kezdte:

— Az anyám az udvarba ment, nagytakarítást csinálnak, mert reggel a tekintetes úrék elutaztak. Fölsúrolják az egész házat...

— Tudom, — hagyta rá Ruzánda. - Az én anyámat is fölhívták a konyhát meszelni, Most aztán minden dolog rám szakadt. Nemcsak ezek a kölykek, nekem kell főzni is.

Leültek a lócára.

— Te, — hajlik közelebb Pizsika, — tennap főnnjártam az urak gyümölcsösében... Annyi az eperalma, hogy húzza le az ágat... És már nem is olyan zöld, már pirosodik... Te...!

— Igazad van! — hagyja helyben Ruzánda.
— Ebédig még ráérünk.

Azzal, mint a szélvész, elvágatnak. Egy-kettőre a kert alatt vannak.

— Kerüljük meg a kerítést, hátul, a malom felé nyitva az ajtó. Ott bemenetünk, senki se vesz észre. De meg ha meg is látnak, rosszra nem gondolhatnak, hiszen a te anyád is itt dolgozik napszámiban.

Siettek egyenesen a gyümölccsel súlyos fához.

Egy párszor körülnéztek, de aztán elmaradt a félsz, nevettek, kacagtak, egymást néztek ... Most, usgyó, neki az ágaknak és telhetett lenségükben annyi almát leszaggatnak, hogy a felét se tudják befalni. A kis Gligor is kap egy zöldet a kezébe, hogy csöndesebben üljön. Ők aztán letelepszenek a fa alá, a selymes, zöld fűbe és majszolni kezdenek.

Ruzánda panaszkodik.

— Egész éccaka nem tudtam aludni ettől a kölyöktől. Most jó a foga, vagy mi a baja, egyre

bőgött. Háromszor-négyszer is föl kellett kell
 jek. Anyámék meg jól aludtak ezalatt... Majd
 leragad most is a szemem.

Azzal lefekszik a füre s nézi az eget. Szép
 kékjét apró bárányszemek tarkítják. Égi kölykek,
 akárcsak ezek ketten.

De Piszika nem tud sokáig csöndben ma-
 radni.

— Nőjtek csak egyszer meg... Jaj már
 alig várom... nem jó ilyen fiatalnak lenni...
 Mindenki csak letácsol.

Lefekszik Ruzsánda mellé. Egy fűszálat ha-
 rapdálva, beszél tovább:

— Te, Ruzsánda, mondok valamit... De
 ezt ne mondd el senkinek, különben még ha-
 ragszok... Tegnap fönnjártam az udvarban. Az
 úrfi éppen akkor akart fölöltözködni... Meleg
 vizet kért. És én kellett a vizet bevigyem...

Ruzsánda fölfigyel.

— No... és...?

— Semmi! — szól Piszika. — De, jaj, milyen
 szép fiú az úrfi!... Az a szép feje orcája, a
 hullámos barna haja... és milyen erős lehet a
 karja...

Valami melegség ömlött át rajta. Akarat-
 lanul az égre nézett. Elborult tekintete a másik
 lányka szikrázó szemével találkozott. Csiklandó-
 san föl kacagtak, egymáshoz simultak.

— Te várod, hogy férjhez menj? — kér-
 dezte Piszika.

Ruzsánda fölényes.

— Én aztán nem! Elegem volt a gyerekből,
 Aztán akkor is csak dolgozni kell a szegény
 embernek...

— De legalább nem parancsol senki. Azt
 teszed, amit akarsz, — ellenkezik Piszika.

— Majd szid a férjed. Még meg is ver. Min-
 denütt úgy van. Nézz csak körül a faluban.

— Hát aztán! A férfi parancsoljon a házában. Ne is legyen mulya!

Már válogatnak az almában. Beleharapnak egyikbe-másikba, aztán elhajítják. Szájukon lecsorog az édes almalé, öklükkel törlik szét barna orcájukon és nevetnek, nevetnek.

Fütyörészés hallatszik a kert aljából. Mintha valaki erre tartana...

— Vigyázz, te, jó az úrfi!...

Azzal már futnak is, röptülve, mint a csíntalan tavaszi szél.

II.

Piszika kenyérkereső. Beállott az udvarhoz, libapásztornak. A patak vizére hajtja ki vidám csapatát.

A pataknál jó világ van. Az egész falu ott gyülekezik. A fahídon állnak a felnőttek, a gazdák, a béresek. A pipa ki nem esik a szájukból, Politizálnak. Van közöttük averescanus, Maniupárti, liberális. Dühösen vitatkoznak.

Egy kőhajításnyira cigánypurdék lubickolnak. Nem zavarja őket, hogy liba, réce, a bivalyok után. Aztán a patak partjára, a fűzek alá leülnek a lányok. Alkonyatkor legények is akadnak. Viháncolás, hancürozás lármája vegyül el a víz csobogásával. Zavartalan a boldogság és várandós a fiatal szív.

Így jól eltelik a nyár, valósággal elrepül

A libákat föl kell vinni a tarlóra, hadd szedgessék fel az elhullott szemeket. A Piszika cserzett lábát töri az éles tarló, ülni se lehet rajta. Éget a nap heve, jó lenne lefeküdni az árnyékba és nagyot aludni. De nem lehet, azalatt a hitvány jószágok elbitangolnak. Unatkozik, dudorászik és az esze egyre a pataknál van. Még magasan sincs a nap tányérja, unalmában előveszi a meringyáját: málét, szalonnát, megeszi

az ebédjét. Pár pillanatra megszűnik a boldogtalanság.

Alig alkonyodik, haza is tereli a libáit az urasági udvarba. Az anyja, aki még nyakig ül a munkában, rosszaló arccal fogadja.

— Mi a?... Má itt vagy? Tán bizony elfárattál?

Szeme dorgálóan járja végig a kislány izmos testét.

— Persze, — nyelvel Piszika, — nem loptam a napot. A libákat bezártam a majoriságudvarba, én meg kérek ételt! Sokat!

Elégedetten érzi, hogy kiverekedte jogait. Mintha nőtt volna egy hüvelyknyit.

Kerkesné gyorsan kihoz egy tányér árvalaskát. Csak észre ne vegye a tekintetes asszony, hogy ez a lusta kislány már itt van. Aztán gyorsan munkához lát, csak a szeme sarkából figyel, milyen jó étvággyal eszi a gyermek a jóízű, zsíros, paprikás levest.

... Tizenhárom esztendővel ezelőtt éppen ilyen meleg nap sütött, amikor a kis jószág megpillantotta a napvilágot. Az udvarban csépeltek, hazáig hallatszott a gép bűgő hangja... Mintha csak tegnap történt volna. Éppen kenyeret sütött... Berakva a sütőkemencébe az öt kenyér. Nagy kincs az mindig, hát még akkor mit jelentett, háború alatt. A kenyérnek az illata kezdeti kifele szállni. Talán soha sem csiklandozta így az orrát.

— Elmosom ezt a kis reggeli edényt, addig megsül, — mondta magában Róza asszony. De váratlanul rátört a nagy kín. Alig volt ideje az ágyig vánszorogni, meg is volt a gyermek. A közelében meg senki emberfia. Szerencsére nyitva volt az ajtó, meghallották a kiáltását.

Ó, de boldog volt, amikor megtudta, hogy leányka. Leány, akire építeni lehet! Mert a férfiember megházasodik és elfelejti a szülői há-

zat. De a leány megmarad, a családját is hozzájuk szoktatja...

Jöttek nagy részvétellel a szomszédok.

—Hát él. ..? És életben marad...?

— Ó, te szegény!...

—Ó, szeráká!

Hozták a pálinkás cukrot, a húslevest, ahogy szokás. És sehogyan se fért a fejükbe, miért örül, nem tudták megérteni az ő nagy boldogságát. Hiszen a sok gyerek faluhelyen csapás, nem áldás ..

— Nézzétek csak, milyen szép kis szöszke, Ó, a lelkem! — ujjongott az anya.

—Csak nem örülsz nekije komolyan? — fedtte meg asszonytársát a sok gyermekes Kolbainé. Megtapogatta. A fejére ment a tej, vagy mi van ezzel az asszonnyal.

—És még hozzá leány! — sápítózott részvétellel Gácsné. — Nekem is van belőle öt darab, mégis mindent én kell végezzenek.

A Kerekes Jóska öröme is leírhatatlan volt. Odaszaladt az ágyhoz, ölébe kapta az újszülöttelel, magához szorította.

— No, hat megjöttél!... te!... Te, kis Piszika!...

Azóta is kedvencük maradt a kislány. Nem tudta azt a faluban senki sem megérteni, azóta se tudják, miért csüggenek szívük egész melegével a kis jószágon...

Dehát van úgy a parasztoknál, hogy néha olyan furcsán éreznek és gondolkoznak, mint — az urak.

A kenyerek meg benn sülték a sütőben. Csak az égett szagra figyeltek föl, de már későn. Nagy kár... Sopánkodtak is rajta eleget.

... Róza asszony most odamegy a lánykához, mégegyszer megtölti a tányérját, nagy darab kenyeret tesz mellé. Hadd egyék a lelkem!

Aztán szigorúan rászól. Nem szabad a gyereket elkapatni.

— No, most ettél-ittál, seperd ki az udvart! Egészen besötétedett, mire Piszika hazaindult.

A három oldalról hegyekkel körülvett falu olyan, mintha katlanba zárták volna. Az apró viskók ablakai csillognak, mint fénybogarak. Egymásután villan fel a hegyeken elszórt szalmatetők alatt a lámpavilág. A fejük fölött meg a csillagos ég ragyog. Nem is lehet tudni, hol végződik az égboltozat és hol kezdődik a falu. Nem is lehet látni, melyik a csillag és melyik a hunyorgó lámpafény.

Csönd borul a falura, csak néha vakkant egy-egy kutya. Elültek az állatok, alusznak az emberek.

Fenn, a nyugati dombon áll az özvegy jegyzőné háza. Neki aztán fölvitte az Uristen a dolgát! A veje ezredes a román hadseregben. A lánya »méltóságos asszony«-oztatja magát. Egy katona télen-nyáron kint van a faluban. Jól fog az ingyen béres! A faluban mindenkinek el van tiltva a fegyverviselés, de az özvegy, — az más!

Lövés dördül el a jegyzőné háza felől.

— No, most van kilenc óra, — mondják a falusiak és nevetnek nagyot.

Mert, hogy az embereket a gyümölcslopástól elriassa, a katona minden este pont kilenc órakor bejelöl a levegőbe és utána nyugodtan lefekszik. És akkor dézsmálhatja akárki a gyümölcsöt. A falu suhancainak így a puskalövés nemhogy elijesztés, hanem egyenesen jeladás arra, hogy most már mehetnek a jegyzőnéhez gyümölcsöt lopni, a katona lefeküdt.

Sietett Piszika át a gazdasági udvaron, a béresházak közé, a lakásukhoz.

A szíve dobogott... orcája a sötétben is kipirult. Nyár volt.

III.

Csépléskor töltötte be Piszike a tizennegyedik évét és már be is állott cselédnek. De ennek története van.

Úgy kezdődött, hogy Kerekesné, az anyja, az ősszel a nagyiklódi állomásról igyekezett hazafelé. Nagy út, nehéz út, amíg a ménkű nagy hegyet megmássza az ember. Amikor a Váry tekintetes úrék tanyája mellett elhaladt, alig állt már a lábán.

Marina, a tanyai csősz felesége, kint ül a kis ház előtt. Jól esett a Kerekesné fáradt lábainak, meg a szegény derekának egy kicsit megpihenni. Leül a padkára, Marina mellé, bár amíg fúj egyet. Közben pedig arra gondol, hogy egy kicsit beszélgetni se lenne rossz.

Csúnya, a sok munkától meggörcbült, törpe, ráncos teremtés Marina, A ruha mintha vasvillával volna ráhányva sovány testére. Mindig rendetlen, mindig kócos. Feje, mint a szősz a guzsalyhegyen. Valamikor bájosan fitos orra megnyúlt, fogatlan szája beesett és csak az Isten óvja, hogy a hegyes áll és a még hegyesebb ora össze nem ér. Utálatos, veszekedős vénaszony Aztán minden csúnya dologhoz értett, nemhiába volt boszorkány híre. Tudott minden átkos »boszorkonyát«. Tudta, hogyan kell ellensége tehenének

tejét vérré változtatni, tanácsokat adott, bájitalokat kevert, hogy a falu híres rosszféléi elszerezzék a más, becsületes asszony hitesejét. Aztán Gács Ana meg is esküdött, hogy nem egyszer látta »azzal az istentelen fekete macskájával a holdsugáron beszűrődni a szobába, ahol a kis gyereke aludt volt«. Mások meg éjjelkor lestek meg, amint a temetőben kóborog. Marina beszélni kezd:

—Látod-é, mijén egyedül vagyok? Az a mihaszna férjem egész nap csak a határt járja, Nyócvankét esztendővel a vállán se jó meg az esze... Pedig biza rám férne, hogy bár egy kicsit itthon is segiccsen... Kínlódom ezekkel a tyúkokkal, tehénnel... fát hasogatok... tüzet rakok ... Mindent egyedül...

—Marina néni, lelkem, bágye Precup nem időtöltésből járja a határt. Azért kap az udvartól fizetséget...

—Azért, azért... — elégedetlenkedik a vénasszony. — Mégis, báter egy kicsit vélem is törődhetne. És se vagyok már mai csirke... Ides-tova bétőtöm a nyócvan esztendőt. De botból nem lesz beretva.

Kerekesné feláll, indulni készül.

—Na, ne mennyi még! Alig látok valakit a faluból. Beszéjj inkább, mi újság nálatok? Mit csinál a lánykád?

—Már nagy a lelkem! A nyáron a tekintetes asszony libáit őrizte, de most biza, hogy maholnap ránköszönt a tél, otthon ül. Segít, amit segít, de azon jártattya az eszét, hogy beszélődik valahová. Pénzt akar keresni.

— Látod, ideadhatnád nékem, szógálnak. Jó, uras dóga vóna... Mi az, azt a kis ételt megkotyvasztani, azt a kis tüzelőt megapritani, tyúkokat etetni... Rajtam meg segít, ha csak egy falás cselédem is van. Úgy tartanám, mint a tulajdon lányomat. Sokáig már úgy se élünk, osz-

lán, ha meghalunk, ráhagyom azt a pár rongyomat, pár darab bútoromat, párnámat, edényemmel, amim van.

Kerekesné húzódozott. Veszettül rossz híre volt a vénasszonynak. Pedig jó volna, ha a lánya il a közelben kapna helyei.

—Ne féjj semmit, nem prikizsálom meg. Attól félsz, hogy boszorkány vagyok. Ezt csak a rossz emberek találak ki rólam, hogy az Isten puszticcsa el őket, ahol vannak... Ne fejj, te is úgy jársz, vénüjj eccer csak meg... :

—Dehogy gondolok én arra, lele Marina... Csakhát gyenge a gyerek még a nagy mimi-kára.

Marina türelmetlenül legyint a kezével.

— Nagy munkákra! Éresd meg, úgy ügyelek rá, mint a szemem világára. Osztán fizetséget is adok, ötven lejt minden hónapban. Azonkívül minden ősön egy rend ruhát és egy pár csizmát. Hát még a jó, zsíros koszt!...

Rózát csábította a nem megvetendő ajánlat.

»Egy evővel kevesebb« — gondolta magában. Meg aztán a fizetség se utolsó. Iskolának se rossz a lánykának. De még ingadozott.

— Ürikisasszonvnak sem lehet jobb dóga, mint nálam. Itt a tehén, van té elég. A pincében pityóka, minden, ami télire kell. itt hál velünk együtt a konyhába, nem a hideg istállóba. No, gondold meg...

Miközben Kerekesné az ajánlaton töpren* gett, a róka öregasszony bement a házba és egy piszkos kendő csücskéből pénzt vett elő.

— Itt van, la! Az első hónapot mingyárt ki is fizetem. No, tarcsd a markodat!... Húsz, harminc, negyven... ötven lejt... De hónap oszlán küldd a leánykát. Heggel jókor!...

Kerekesné hazaindult. Egy kicsit júdásnak érezte magát. De, Istenem, mikor olyan jól fog az a pár lejt! Otthon éppen nem volt egy meg-

veszekedett garas se, tartoznak a zsidónak, már fotogént se akar hitelbe adni. Aztán okos ember nem adhat buta beszédre... Már hogy volna boszorkány az, aki vele olyan barátságosan elbeszélgetett és a lányát olyan szeretettel várja.

Mire hazaért, egészen megnyugodott.

Otthon is simán ment a dolog. Az ura szerint nincsenek boszorkányok, illetve minden csúnya vénasszony fölér egy boszorkánnyal. Piszikának meg egyenesen kedve kerekedett elmenni, szerencsét próbálni. Szemlátomás alatt dolgozni kezdett a képzelete. Mi minden lesz vele! Hogy fogják bámulni: boszorkánnyal él egy fedél alatt. Igaz, hogy egy kicsit borsózott a háta.

Így került Piszika Marinához, a boszorkányhoz, szolgálónak.

... Csúnya, hideg, szeles őszi idő volt. A szürke felhők mind lejjebb ereszkedtek és egyre ígérték az esőt.

Már egy hete, hogy Piszika a Marina szolgálója Sok jó szót nem kapott, szidalmat annál többet. Érthető, hogy gyakran nézte a hegyet, vájjon nem ereszkedik-e le az ösvényen az anyja, apja? De könny nem gyűlt a szemébe. Csak néha nagyokat sóhajtott. Megérezte, hogy a boszorkány karvaly szeme rajta csüng.

Az udvaron gallyakat aprított.

—Na, mit tátod a szád? Siess, egy-kettőre, mert nem nagykisasszonynak hoztalak ide. Örülj, hogy a szegénységből kipiszkáltalak. Tudom, életedben olyan jót nem ettél, mint nálam... Az én főztömet...

—Édesanyám is csak tud, — nyelvel vissza Piszika.

—Tud, tud, nagyon jól főz, csak legyen... miből... Mi az, még haragszol? Megsértettem tán a nagykisasszonyt?

Burkus fölriad szunnyadásából. Föltartott fejfel szimatol. Előreszalad, míg csak láncá en-

gedi két lábra ágaskodva vidáman vakkant néhányat. Valami kellemes, földöntúli illatot érez, az avas zsír, petróleum és szellőzetlen ruha egybevegyült, áporodott szagát. Mindezt az öreg Precup árasztja, amint a tanyai ház felé közeledik. A hú kutya boldog farkcsóválással csahol még néhányat, aztán füleit hegyezve, szoborra merednek. Figyel! Egy kis mozgó pontot les, amint messziről közeledik... egyre nagyobb... egyre nagyobb... aztán a pontocskának feje támad... két mozgó karja... két igyekvő lába... a két igyekvő lábán két idomtalan bocskor... Marina kibújik a tanyai házból. Ráncos, fekete kezeit ellenzőnek használja, úgy kémleli az utat. Bár szinte fölösleges. Jól ismeri a kutya jókedvű csaholásával, így csak a gazdáját üdvözi.

— Eriggy, — szól oda Pizsikának, — főzd bé a puliszkát, gazdád érkezik.

Burkus még soha se csapta be.

Mire Pizsika a puliszkával elkészül, a csíkos szóttessel fölteríti az asztalt, otthon is van az öreg Precup. Aggastyánnak számít, de azért mindennap átmegy a meredek hegyen, hogy az uraságnak jelentést tegyen a tanyai állapotokról.

Marina a házacska küszöbén várja. A fekete kendő alól kiszabadult pár tincs ősz hajszál játékosan veszi körül ráncos arcát. Pedig dehogy is van tréfás hangulatban. Minden alkalmat megragad, ha veszekedhetik. De legjobban, akkor bosszankodik, ha a férje elül a faluban. Ilyenkor valósággal embergyűlölő. Mint rendszeren, most is mérgesen, szitokkal fogadja hazatérő párját.

— No, csakhogy hazaereszkettél! Persze, ne is szójj, érzem rajtad, esmént kocsmáztál! Hogy nem sül ki a szeme, fiatal legényekkel inni, amikor csak vót haja, vót foga... A legények persze, mindig csak évődnek vele, mint ahogyan

egy ilyen vén bolonddal szokás. Vagy tán én-
gem szíttak?

— Ugyan, ugyan, menyecske, szép me-
nyecske, — próbál kedélyeskedni az öreg, —
hát van szíved ennyit szidni?

Marina csak tovább mondja a magáét:

— Persze, te vagy a falu kedvence, a »falü
bölcse«. Sajnálunk, hogy a vén boszorkánnyal
kell leélned az életedet. No, mit kotorsz? Gyere
már, edd meg a mamaligádat. Hát hol csava-
rogtál? Persze, a kocsmázás ...

Közben leülnek és falatozni kezdenek.

— Kis feleség, — békíti Precup az asz-
szonyt, — nem áll jól neked a méreg. Akkor szép
az orcád, amikor mosolyog. És nincs is igazad.
Nem kocsmázom és nem menyecskézem, mint
Prunduluca, vagy Gábris, vagy annyi más férj...

Fölkacag erre a vénasszony, hogy a hideg
is végigborsózik a hátán annak, aki hallja.

—No áztat próbáld csak meg!... Ha megy...
No, nézz csak ide... Mi nem jut eszébe... Nem
drágám, a holtakat nem lehet föltámasztani...

—Marina néni, — szól közbe félénken a ki-
pirult kis alma: Piszika, — mért bántja az öre-
get? Mit vétett?

—Befogad a szádat tüstént, te kis taknyos!
No nézd csak a békáját! Még ő mer engem taní-
tani! Milyen szerencse, hogy ilyen okos szógálóm
van... Eriggy az utamból, míg jó dogod van.
vagy kaphatsz egy nyaklevest!

... Az öreg Precupnál jobb, derekabb em-
ber nincs hét falu határában.

Ha kél legény összeszólalkozik, dehogy is
mennek ők magas bíróság elé. Az öreg tesz kö-
zöttük igazságot. Nap, szél járásából időt jósol.
Allatot gyógyít.

Most is erről van szó. Vendég érkezik, az
Ungur Györgye tehene a »tilos«-ba tévedt, tele
ette magát lucernával és fölfúvódott. Dögrová-

son volt, amikor hazaszállították. Könyörögve állít be Ungur Györgye a házba:

— Kedves frátye, ha Istent ösmersz, segítesz rajtam.

Nem kellett Precupnak sok biztatás. Könyörtelen szíve már vinné is. De Marina sem rest, rákezd a nótára.

— Persze, már esmént mennél! Jó kifogás! Kotrócc vissza, te vén bolond!

Precup kezd kijönni a sodrából. Hogy ilyen szégyent hoz rá és Ungur előtt így legyalázza.

—Marina, ne mérgesiccs! Tudod, hogy békétűrő ember vagyok, amég lehet, de te kihozol a sodromból. A tehenet csak nem hozhatták ide, át a magas hegyen és ha most gyorsan nem segíték rajta, hónapra nyúzhatták is a bőrit...

—Hát csak nyúzzák! Csak vesszenek a bitangok, pusztujjanak állatostól, gyerekestől... Nem sajnálom őket, ha annyi szemetet rámkiátanak.

—Mit jártatod a szádat? — fordul felé ingerülten Precup. — Tudod, mennyi mindent beszélnek rólad így is!... Amért én hallgatok, tudok azért mindent. Állj félre azzal a bottal, különben én hegedülöm el a nótádat... Megyek és punktum!

Azzal bemegey a konyhába a ködmönéért. — Piszika kihozza a »műszereket« és már kecmereg is Ungur Györgye a szekéréhez.

De a vén boszorkány nem hagyja magát. Megáll a háza küszöbén, fekete macskáját ölbe kapja és árasztja Ungur felé a szitkot:

— Pusztujj hát a szemem elől, te átkozott! Bezzeg nékem izengetitek a sok ocsmányságot, de ilyenkor jók vagyunk! Hát, ha elviszed ezt a vén lókööt, csak tartsd is meg! Többé ne kerüjjön a szemem elejibe. Vagy pedig nyughass tőle! ... Ott dögöjjen meg a tehened véled együtt.

te hitvány! Hadd az uram, vagy végigverek rajtad ezzel a seprűvel...

Ungur Györgye nem jön ki a türelméből.

— Hagyja azt az ártatlan seprűt asszony-ság! Elég dóga van annak, amikor éjjelente lo-vagol rajta a Brányisiya fölött...

Marina csakhogy szét nem pukkan a nagy méregetől.

Kitárja két aszott karját és úgy üvöltöz:

— Hogy az öregisten verjen meg bitang Un-gur Györgye! Ne érj haza, míg a világ! Kő verje föl az utat, amerre mentek, borujjon sötétség az egész világra! Pusztujjon a jószágod!

Elégedetlenül hallgatja az öreg Precup. Jaj, ezek az asszonyok, ezek az asszonyok, mennyi bajt csinálnak!

— Jobb, ha nem beszélsz annyi számárságot össze-vissza. Akkor oszlán ne csodálkozz, ha a híred olyan, amilyen. Na, Isten megálgyon!

— Csak vissza ne szálljon az átkod! — kiáltja felé mérgesen Ungur.

Az öreg a szekérre ül, Ungur meg mellette megy és hajtja az ökröket. De az öregasszony átka egyre a fülébe cseng: Kő verje föl az utat... Boriccs a földre sötéccséget

Minden kőnél az átkozódó Marina öklét látja, minden zökkenőnél halk imát mormol.

Csöndesen, szótlánul baktatnak. Az öreg el is bóbiskol a szekérben.

Nem lehet gyorsan haladni. Sötétség borul a világra, fekete, irtóztató sötétség. Szinte vágni lehet.

Az Ungur szíve megkeményedik.

— Hej, Marina, idáig bétejjesedett az átkod! Ha továbbad is így lésszen, az Isten legyen néked irgalmas!

Oly gyorsan kezdett benne érní a bosszú-vágy és a harag, mint eső után a dudva. Álsza-

ladt agyán a gondolat, hogy a boszorkánynak pusztulnia kell.

Ahogy a háza felé közeledik, valami nagy nyugtalanság vesz erőt rajta. A sötétség úgy borul a világra, mint a fekete posztó. Hiába is próbál rajta átlátni. A holdat és a csillagokat nem gyújtotta föl az égi világosító.

Vájjon mi van otthon? ...

A szekézőrgésre az asszony fut ki kaput nyitni. Lámpás a kezében és a lámpavilágnál [ól látszik kisirt szeme.

—Ne bőgj már, no! Itt van Precup, az »ezermester« — szól oda félvállról, vidámságot szinelve Ungur.

—Most már mind jöhet! A biz odavan!... — sír föl az asszony.

—Reszket a hangja Ungurnak, amikor megszólal.

—Mit nem beszélsz₀ te?... Vége a tehénnek?...

—Annak örökre.

—Mikor?

Most. Nincs tíz minutája. Ha nem szakad rátok ez az irdatlan sötétség, meg lehetett volna menteni.

Hej, csúnyán elkáromkodja magát Ungur Györgye.

Aztán nagy búsán bemegy az istállóba. A szíve valósággal összefacsarodott.

Ezalatt a menyecske az öreg Precupot veszi gondozás alá. Beviszi az »első szobába«, szalonát, kenyeret, hagymát tesz elejibe és elkészíti az ágyát.

—Máma éccaka itt hálsz! — magyarázza. — Ilyen istenkisértő sötétben nem mehetsz vissza... Jaj, Teremtőm, csak legalább pár hetet várt volna ennek a tehénnek a nyavalyája, míg megborjazik. Most már a drága borjú is odavan Mért büntet minket úgy a Teremtő? Mindig jám-

borak, istenfélők voltunk... Ebből a tehénből éltünk! A tejével gondoskodott a betevő falatunkról, a borját meg elattuk s kivót a csizmára való. Mi egyéb kell a szegény embernek? Jaj nekem... O, Dumnyezeu!... — sápitózik a jó asszony.

És végnélkül hull a könnye.

A faggyúgyertya világánál szomorúan, szótlanul, lassan falatozik az öreg Precup. Keserű szájában a falat. Lenyelni is nehezen esik.

Aztán mi okosabbat tehet, lehúzza a bocskorai és befekszik a vetett ágyba. Itt már nincs reá szükség.

*

Késő este van, amikor halk kopogás hallszik a Kerekes Józsefek ablakán.

—Ki az?

—Én vagyok, édesapám, engedjen bé!

Piszika áll ott. Egy szál ruhájára csak éppen, hogy fölkapta keszkenőjét. Ott állott, hideglelősen, reszketve.

— Megszöktem, édesanyám, ne haragudjék! Félttem! Marina néni igazi boszorkány! Csak most láttam. Amikor elmentek gazdámék, fújt mérgében. Egyre beszélt magában. De, hogy mit! Nincs a világnak az az átka, amit rájuk ne szórt volna. Hogy marják meg a kígyók, tépjék szét a farkasok...

Kerekesné borzadva hallja. Kerekes csak ennyit mond:

— Jól tetted, lányom, hogy hazajöttél.

Piszika tovább mesél. De most, bátorságra kapva, kissé fölvidultan árad a szava, néha megmegakadva a saját hangosságán.

—Én hozzákezdttem a mosogatáshoz. De azt se nézhette. Rám kiáltott:

—Te senkiházi, te rongy, te még itt vagy? Haggy békit, ha jó dogod van! Takaroggy az is-

tállóba, vagy légedet is elvitetlek az ördöggel!

— Azzal kikapta a kezemből a mosogatórongyot és az arcomba vágta.

Megint reszket a kislány, mint a nyárfalevél. Az anyja hamar levetkőzteti és maga mellé veszi az ágyba.

— Látod, mért is adtad ezt a szegény, ártatlan teremést ahhoz a vén boszorkányhoz? — böki ki szemrehányó hangon Kerekes Jóska.

Fölpattan Róza asszony.

— No, de már ezért ne halljak! Te is tudtad, hová megy a lányod! De akkor jól fogott a pénz, most meg engem teszel egyedül hibássá.

Aztán a lányhoz fordul:

— Jó, hogy itthon vagy. Várj, hamar vetek neked egy kis szenes vizet, az majd kigyógyít a boszorkányságból.

Piszika nagy könnyekkel a szemében folytatja:

—Éppeg csak a kendőmet tudtam fölvenni, kilódított a házból... Egy darabig csak álltam az ajtóban... De amikor hallottam bentről a visítást, nagyon megijedtem ... úgy reszkettem ... Aztán eszembe jutottak édesapámék... Nem bántam már, ha össze is szidnak, csak onnét szabaduljak.

—Nekivágtam a sötét, nagy hegynek. Egyedül, rajtam kívül sehol egy teremtett lélek. Félttem a farkasoktól, de még jobban a drácutól.., Ha észreveszi az a vén boszorkány, hogy elszöktem, biztosan értem küldi. Siettem, szaladtam, elestem, újra fölkeltem... Ó, édesanyám, — sírja el magát, — de borzasztó volt...

Róza asszony elkészül a szenes vízzel, hiába, nincs jobb orvosság az ilyen hitványság ellen. A gyermek felhörpinti. Jó is a meleg elunna alatt, de a foga még mindig yacog. Virradóra jár már, mire elszunnyad ... Almában fel-felkiált néha...

...A faluban gyorsan híre terjed az Ungur Györgye nagy bajának. Jönnek a szomszédok, barátok, vigasztaló szóra.

Kerekes Jóska is odasiet és elmeséli a Piszika kalandját. Ungur Györgye egyre csak Marinál szidja, átkozódásait idézi. Meghallja a szomszédasszony, viszi tovább a hírt, a kocsmában a falu lumpjai hallgatják borzadva.

Az erdélyi román paraszt ma is nagyon babonás. Hisz a prikuicsban, meg az »erdő lányában. Ott él az erdő mélyén és a gyanútlan, magános embernek a vérét szívja... Fehér ruhában jár és holtápadt az arca.

Félóra sem telik bele, az egész falu a Marina átkozódásaitól visszhangzik. Sötétség borul a falura, de az embereket úgy vonzza a kocsmából kiszűrődő lámpafény, mint nyáron a világosság a pilléket. Valaki kimondja a szentenciát;

—Le kell már számolni ezzel a rusnya, vén boszorkánnyal... Eddig is csak azért túrtük meg, mert a mi derék Precupunk olyan jóra való, becsületes.

—Éppég azért, gondoljatok rá és ne báncsátok — hangzik a higgadtabb Nedesan ellenvetése.

—Áldás lesz neki is, ha megszabadítjuk az ármányostól, hiszen csak szenvedés mellette az élete. — Ezt a harcias Missiac mondja.

—Világos, hogy a Györgye tehenét ő pusztította el, mert haragudott rá.

Most mindnyájan együtt kiáltozzák:

— Végezzünk a vén banyával!

— Igen, végezni kell a gonoszsággal!

Ungur Györgye a gazdák felé fordul:

— Barátaim, tartsunk össze! Ma hajnalban találkozunk itt, az én portámon.

Nedesan ijedten kérdezi:

— Mit akartok?

—Megöljük!

Majd látva a jámbor ember sápadt arcát, gúnyosan hozzátészik:

—Ha félsz, nem kell velünk jöjj! Elvégezzük mi!

—Dehogy félek, — mentegetőzik Nedesan. — De gondoljátok csak meg, mi hasznatok belőle? Hogy osztán kísérteni járjon föl és megrontsa a gyenmekeinket, állatainkat?... Hiszen tuggyátok jól, hogy a. megholtnak még nagyobb hatalma legyen!

Egy pillanatra meghökkentek a babonás, emberek. De a tettekre Ungur erre is kész a felelettel:

—Majd karót döfünk a szívébe. Attól örökre megnyugszik és nem jár föl senkit megrontani.

Ez már okos beszéd! El kell fogadni!

—De mi lesz az öreggel? — veti föl a kérdést a szomszéd Gábris.

Összenéznek.

—Az öreget csak hagyjátok rám, — nyugtatja meg őket Györgye. — Tudom, nem fogja fölvetni a bánat. Hiszen csak kín mellette az élete. Tulajdon két fülemmel hallottam, hogyan szidta, átkozta őt is. Ha megszabadítjuk boszorkány feleségétől, csak hálás lehet és legalább nyugodalmas öregsége lesz.

Erre mindenki megnyugodott.

A falu gazdái szétszéledtek, nyugodtan megvacsoráztak. Egy-két órára még le is dültek pihenni.

De hajnali kakasszóra mindnyájan ott vannak az Ungur Györgye portáján. Kezükből dörög, furkósbot.

—Csak csöndesen! Az öreg itt alszik a házamnál, fel ne keltsétek!

Didergős, nedves őszi hajnal. Az összeesküvők fázósan húzzák össze magukon a kaputól. Talán nem is csak a külső-hideg borzongatja az »igazságtevőket«. Útközben kevés szót vál-

tanak. A falusi ember nem locsog, csak akkor beszél, ha mondanivalója van. Megfontoltan lépkednek, minden lépésüknek súlya van.

Fent vannak már a hegytetőn. Fölbukkan előttük a kis tanyai ház. Fölötte és körülötte a végtelen ismeretlenség. Valami fojtott izenet van benne.

Egy pillanatra megállnak. Ungur Györgye kinyújtja kérges, dolgos tenyerét és mindenki-vel kezét szorít. Megvan pecsételve a Marina sorsa. Minden kézszorítás ezt mondja:

Melletted vagyunk, frátye Györgye.

A tanyai házacska előtt halkan tanácskoznak. Egyszerre Torna fölkiált:

— Nézzétek csak! A Marina kéménye nem füstöl.

Igaz a! Ez nagy dolog! Mi történhetett Marinával? Örökké didereg, örökké nagykendőbe bugyolálva és még hő nyárban is első dolga befutni a boglyakemencébe. És most, ezen a hűvös, nyirkos hajnalon hidegen, némán mered az égfelé a kémény.

Burkus majd fölveri a házat ugatásával, erre sincsen semmi nesz ...

Mi történt?...

Ungur Györgye az ajtóhoz megy és be-zörget.

— Az Isten nevében fölszólítalak, le rusnya, vén boszorkány, gyere ki!

Semmi nesz.

A kopogás erősebb lesz.

— Marina, jere ki! Ha nem jössz, rádgyújtom a házat!

Lélekezés se hallatszik. Csak a Burkus üvöl-tése a felelet, egyre erősebb, egyre kísértetesebb.

A bunkós bottal könnyű betörni a rozoga ajtót. Belép Györgye. De csak egyet lép — és visszatántorodik.

Leveszi a kalapját, keresztet vet és halkan hátraszól:

— Megelőzött a Mindenható.

Marina olt fekszik a keskeny nyoszolyán. Nyitott szeme üvegesen mered az ablakra. Ökölbe szorított keze mozdulatlan. Hallgatása irtóztatós. Mintha utolsó pillanatában is néma átkot mondana a világra, amiért kítaszította magából. Mellette a fekete macskája. Ijedten mereszti sárga szemét a betolakodókra. Mérgesen borzolja szőrét...

Az emberek keresztet vetnek.

— Ments meg Uram minket a gonosztól...

IV.

Nagy eset tartja izgalomban a falut.

A múlt héten az uraságnál vendégeskedett egy finom városi nagysága. A férje doktor Kolozsváron. Meglátta a Piszika értelmes kis arcát. Meglátta és megtetszett neki.

—Torkig vagyok a rosszféle városi cselédekkel. Egy ilyen ártatlan, falusi vadvirág kellene nekem. Aki még nem romlott. Akit én szoktatatok be kedvem szerint.

—Vidd csak el, — biztatja Váryné. — Jót teszel vele a családjának is. Jól fog az a pár lej, amit hazaküldhet. Kedves lány, derék lány, hogy egy kicsit nyelves, az még nem olyan nagy baj.

Ferencz doktorné kapott az ajánlaton.

— Elsejére hozzátok be, addig túladok az én donnámon.

Így történt aztán, hogy Piszika új, rózsaszín ruhát kapott, finom kartonból, apró virágokkal ékeset. Váryné tekintetes asszony sajátkezüleg varrta neki. Bent, az udvarházban, a szép, fényes tükör előtt próbált, akárcsak egy úrikisasszony. Cipőt is kapott, szép, fekete, magasszárú bőrcipőt, urasat. Csinosnak érezte magát a kislány, máris városinak.

Nappal, dolog nélkül, »idegesen« sürgött-forogott. Éjjel néha szokatlanul éber volt.

Rettenetesen izgatta a távoli város, Milyen lehet az, hogy »város« ? . Más hol is él együtt sok ember. Ugy mondják, hogy nagyváros ... Ott biztosan zsindelyesek a tetők, mint itthon az uraságnál... És talán mind olyan nagyok a házak, mint a kúria. És olyan szépen, tükrösen vannak berendezve... Eddig is sok mindenfélét hallott, de olyan hihetetlen, valószínűtlen volt, hogy elkeveredett képzeletében a mesével. Néha éjjel fölriadva, fényes pontok, villódzó vonalak ugráltak előtte: város.

Fájt a szíve, ha arra gondolt, hogy itt kell hagynia szüleit, bátyját, a gyerekeket. És itt kell hagynia ezt a falut, hiszen minden fa, bokor a szívéhez nőtt. De az új, távoli izgalmak leküzdhetetlen vágyakozással töltötték el.

Az utolsó estén összepakolták kis motyójál. Hozzátette ő is cókókjait: néhány szentképet, amit még az iskolában kapott, elhasznált cérnakarikákat, üres parfümös üveget, illatos dobozt, szappanszagút.

Az anyja egyre búsult. Az apja is lehorgaszott fővel ült a padkán. Ki nem fogyott a jótanácsból:

—Ügyelj magadra, különösen az uccán nézz jól körül, mert jöhet egy bolond motor és elgázol.

—Óp én már láttam motort itt is, — hencceg Piszika. — Ültem is benne, amikor a kocsiszímben volt. Nem félek tőle.

—Én se félek, ha a kocsiszímben van. De, ha megindul, annál veszedelmesebb.

Az anyja hozzát teszi:

— Illedelmes légy! Milyen szégyen volna, ha a doktorné naccsága haza küldene. Ne feleselj! Inkább azon légy, hogy sokat tanulj. Addig mívelődik az ember, amíg szolgál.

Kerekesné leül a leánya mellé, megigazítja,

fejkendőjét, mint minden fontos lépés előtt és komoly hangon oktatja:

— Te már nagy leányka vagy, tizenöt esztendőös. Így hát arra is kell figyelmeztesselek, hogy a legénynek ne higgyél. Meg ne hadd magadat ölelgetni, fogdosni! Láttál ilyet, tudhatod, mi lesz a vége. Te, — teszi hozzá szigorúan, — szégyent ne hozz a fejünkre, mert kitekerem a nyakadat.

Piszika hallgatja is ezeket a tanácsokat, meg nem is. Lelkében már ott jár a távoli, nagy városban. Kábult fejében minden összezavarodik. Egyszer-másszor öntudatlanul rágja a körmét ...

... Aztán megvirradott. Korán fölkelt, megmosdott, kicsinosította magát. Kiszaladt a trágyás udvarra, befutott a kis házak közé. Az új ruhát hetykén mozgatta csípőjén. Búcsút akart venni mindentől, amit szeretett. A muskátliktól az ablakban, a búbos tyúktól, a virágos akác-fáktól. Vágyakozva nézett a hegy tetején zöldelő erdőre. Isten veled!... Piszika egyre nézte... nézte... amíg szemét el nem homályosította a könny.

... Büszkén vágatott a két urasági pej. A leánykái meg éppen gyorsan repítették az új benyomások, észre sem vette, az idő múlását.

Úristen, mennyi falu és mindenikben laknak... Mennyi ház!... Éppen olyan, mint az övék, nyomorúságos, szálmatezős, kis udvarral, sok poronttyal. Egyik-másik gangosabb portán istálló, sőt még kút is akad. Háziállat nem sok: pár liba, réce, csirke. A négylábúakat leginkább a kutya képviseli. Módosabb házaknál az ólban hízó rőfög.

Egy óra sem telik belé, már az iklódi állomáson vannak. Az odavaló uraságok: Iklódyék, kijöttek az állomáshoz. Egy szép kisasszony egy

darab vajaskenyeret adott a Piszika markába. Azt majszolta.

A kis lány csupa izgalom... Mi jön még?

Becammogolt a szamosvölgyi vicinális.

Piszika erre már megijedt. Hogy ő ebbe a robogó, rettenetes valamibe beleüljön?... Alig tudták betuszkolni. De azLán, ahogy a vonat megindult, megbékélt vele.

— Ni, hogy szaladnak a házak!

Váry tekintetes úr oktatóan magyarázza:

— Ilyen butaságokat ne beszélj! Lááll-e te már szaladó házat? Nem veszed észre, hogy a vonat megy és mi megyünk vele.

Valami bánatos örömmel hazagondolt. Mint-ha kicseréllek volna. Lassan bátrabb lett. Mindent sorra megtapasztalt.

Piszika is második osztályon utazott, akár-csak az urak. Egy kicsit kavargott a gyomra a rossz levegőtől, meg a vonat »vágatásától« ... Émelygett, megfájdult a feje és most már vágyón gondolt vissza a falucskájára, a patakpartjára... az erdő édes hűsére... De szomorúan megadta magát sorsának.

Zúgnak, kalapálnak a kerekek. Az állomáson mindenütt utasok szállnak föl. Uraságok, fényes bőröndökkel, a harmadik osztályra falusi atyafiak, nagy bátyúkkal, asszonyások, kosa-raikban tyúkokkal, récékkel...

A fülke megtelt utasokkal. Hangosan beszélgetnek. Aztán egy szebb, nagyobb állomás következik.

Úristen, két sor ház egymáson! Piszika ilyent még nem látott.

— Mint nálunk a híjú!

Megint fölélénkült. Valami szép és jó várakozik reá. Az uraság karácsonyfáját látta behunyt szemével.

... Hát itt vannak Kolozsváron...

Kiszállnak a vonatból és beülnek egy szép

lovaskocsiba. A lovak elindulnak, ha lassabb is a járásuk, mint az uraság parádésainak.

Bizony, a mi Pizsikánknak a szeme-szája is eláll a nagy csodálkozástól. Azok a gyönyörű szép palolasorok, az a sok úrinép, a kocsik, autók... azt se tudja, merre nézzen, hogy semmit el ne mulasszon.

Jobbra-balra kanyarodik a kocsi, végül betér egy barátságos, kisebb uccába. Az ucca végén a sétatér zöldje sötétlik, üde levegőt hoz afelől a szél.

A kapuban, ahol a kocsi megáll, két cseléd-leány beszélget s közben nagyokat nevetnek. Mellettük a földön kosár, tele zöldséggel, hagymával. Az egyiknek a karján jószagú, friss kenyér.

— Ügylátszik, más is szolgál, nemcsak én!

De még csak ezután jön az igazi meglepetés!...

Az a szép, tágas konyha, csempés falaiival, gyönyörű, ékes kőpadlójával. Hirtelenébe azt se tudja, hol a kemence, mert az a világoskék csoda csak nem lehet a tűzhely? Hát még amikor a nagyságos asszony megmutatja a vízvezeték* a falban... Pizsika ugyancsak mereszi a szemét. Hogy mennyi huncutságokat ki nem találnak az urak! Itt aztán nem kell minden rongyos veder vízért a kúthoz szaladni... Érzy, hogy az esze tágul. — gazdag és boldog.

És az a gyönyörű lakás! Az igaz, hogy jégből van a padlója. Alig mer rálépni, mindjárt el, is csúszik rajta. De ami a fő, a konyha mellett; kis cselédszoba van. Ez hát az övé egyedül! Áz, ágy letakarva virágos kartonnal... Ott a mosdó^ a szék, szekrény, még tükör is!

— Úgy élek itt, mint Marci hevesen! — gondol az apja szójárására. Erről aztán ismét, csak eszébe jut az elhagyott szülői hajlék. Mintha leszálna valahonnét... És valami hiányoznék.

— Itt szebb, az egyszer bizonyos, — gondolta magában. — De vájjon, leszek-e itt olyan boldog, mint otthon, az édesanyámék mellett?

Mert egy kicsit megvolt szépenve.

A doktorné szépen, türelmesen tanítgatja. Eleinte együtt terítik meg az ebédlőasztalt, szépen, porcellánnal, ezüsttel.

— Jól jegyezd meg, amit mondok, amit mutatok, mert holnap már nem tanítalak, magadnak kell ezentúl megcsinálnod.

Jó ebédet ettek. Még húst is kapott, borjúhúst, ahogy a nagyságos asszony mondta. Eddig még ilyent sohasem evett a kislány. Csak néhanéha, nagyritkán jutott az asztalukra egy-egy szerencsétlenül járt tyúkocská. Ezeriben egyszer csirke, egy évben meg egyszer-kétszer bárány, vagy juh. Régebben vágtak disznót is, akkor jól éltek. De, hogy ilyen finom ételek is vannak a világon, arról nem is álmodott.

Mosogatás után az asszony kiment a konyhába. Nagydarab cselédleány érkezett vele.

— A szomszéd Erzsi volt olyan kedves és vállalkozott rá, elvisz téged egy kicsit sétálni, hogy megnézhesd a várost. Eridj, nézz körül és tanuld meg, hogy egy és más merre van. Csak soká ne maradjanak, — szólta Erzsihez, — ha sötétedik, jöjjenek haza.

Kimentek a nagy kapun. Piszika félősen kapaszkodott a nagy Erzsibe.

—Hová menyünk?

—Ahova te akarsz. Fák közé, vagy urak közé

—Fát láttam én otthon is eleget. Vigyen csak Erzsi néni az urak közé.

Erzsi gyorsan magyaráz:

— De ilyen fákat még nem láttál. Mert közte hinta van és ringlispil van... és tó van... és hattyú úszik rajta... és málnaszörpöt is lehet kapni.

Piszika mindebből nem sokat ért.

— Hát menjünk oda, ahová akar.

Hamar a sétatéren voltak. Vett Erzsi két sósperecet, az egyiket átadta Piszikának, a másikba maga harapott bele, egészséges, fehér fogaival.

Ez jó volt! Ez ízlett Piszikának!

Megindultak az egyenes úton. A városi, tik-kadt meleg után kellemes, hűvös levegő, üde illat csapta meg őket. A fák büszkén tartották még szép zöld lombkoronájukat, csak egy-egy sárguló levél zavarta a harmóniát. A pázsit, akár a tiszta bársony. Égő vörös szalviák, kék agerátumok tarkították a képet. Ilyen erdőt valóban nem látott eddig Piszika.

— De kár, hogy apámék nem látják!

Piszika mégis inkább az embereket bámulta. Milyen szépek, milyen pirosak, jókedvűek!... Selyembe öltözött nagyságák, díszes uraságok, gyönyörű gyermekek tűntek egymásután szeme elé.

— Majd vasárnap hozlak el ide, akkor miénk a világ! A szeretőm is velünk jó. Igaz, te, mondd csak, hagytál-e otthon a faludban valami jámbor legényt?

Piszika halkán, szemérmesen felel:

—Ne tréfáljon, Erzsi néni. Kicsi vagyok én még! Meg az anyám is kitanított, hogy nem szabad a legénynek hinni.

—Hány esztendő vagy?

—Csak most tötöttem be a tizenötöt.

— Hja, fiam, a szerelmet nem lehet elég korán kezdeni. Addig tetszel a legénynek, amíg fiatal vagy. Nékem már hamarosan férjhez kell menni, ha nem akarok vénleány maradni. Huszonöt éves vagyok. Mert úgy tudd meg, csak a szerelem ér ebben a bűdös világban valamit. Mit gondolsz, tudna-e az ember jószívvel dolgozni? Az a ronda mosogatás, meg parkettvik-

szólás, meg az a folytonos parancsolgatás... — Na, majd meglátod.

Piszika csodálkozva hallgatja. Egy kicsit telni kezd a nagy leánytól, akinek valami kitörő sárgaság ömlik el az arcán.

—De az én nagyságám nagyon kedves és jó hozzám, — szólal meg bizonytalanul.

—Az! Mind nagyon kedves és jó eleinte... »így fiam« meg »úgy fiam«. Csak később lesz az ember »ronda«, meg »haszontalan«, meg »lusta«. meg »vacak«. De látom, te még az elején vagy. Jegyezd meg: nemcsak egy hely van a világon! Ha itt nem bánnak veled jól, próbálj szerencsét másutt! Ha aztán a szíved tele van bánattal, mert hogy csak egy rongyos kis cseléd vagy. akit akárki bánthat, gondold csak arra, jó a vasárnap délután, a kimenő, akkor nem parancsol senki... Szerzel magadnak egy ügyes szeretőt, az aztán vígasztal minden bajodért.

—De én nem ismerek itt senkit! — szól szomorúan, vágyakozva és mégis félőn Piszika.

—Majd megismersz! Van itt elég legény, katona is, meg cibil is. Ilyen szép lány válogathat közülük.

Piszikának végül is jól esett ez a beszéd. Az anyai intés is egyszeriben elpárolgott a fejéből.

... Igen, szeretője lesz neki is, mint otthon a nagy lányoknak: Máriskónak, Flóricának.. v. derék, ügyes legény... kis bajusszal... majd a napi munka után sietni fog hozzá, majd a kapuban várja. És vasárnap együtt mennek el a táncba és virágot tűz a legény kalapja mellé... szagos violát... piros muskátlit... És... Istenem! Talán meg is fogja az a legény egyszer csókolni!

A vér az arcába szaladt. Lassan lángveres lett a nyakáig. És homályosan vágyódott valami ismeretlen, rémítő jó után.

Lassan alkonyodott.

— Na, de most már menjünk haza. Nem akarom, hogy miattam már az első napon öszzeszidjon a le »jó« nagyságád.

Hazaiérve, Piszika szépen kezetcsókolta és illedelmesen megköszönte asszonyának a kime-női. Ahogyan arra Erzszi kilanította.

Még egy újabb csoda várt aznap rá. Az volt csak a meglepetés, amikor este a villany fölgyúlt. Nem kellett fotogénről gondoskodni, se gyufát gyújtani, egyszerűen megcsavarlak a falban azt a fekete valamit és — világosság volt a szobában. De akárcsak a templomban...

Piszika hamar kiszaladt a konyhába és négy-szer-öttször egymásután gyújtotta és ollolta a vil-lyant. És halkán vezényelt hozzá:

— Most úgy akarom, hogy világosság legyen!

— Most meg sötétség!

Valóságos prikulicsnak képzelte magát

Ez nem is lehet tiszta dolog.

És amikor esle kis szobájában lefeküdt, fe-jében ott gomolygott a hosszú nap benyomásai-nak tömkelege. Az arcához kapott. Itt égette az édesanyja búcsúcsókja, búcsúkönyve. Hallotta a vonat robogását. Aztán az otthoni patak cso-bogása is a fülében volt. Elvonullak előtte paj-tásai... Ruszándá... Dani... Juon... Anikó,, És ez a sok városi csoda. Vájjon, mit csinálnak otthon a szülei?... Most biztosan ott ülnek a lámpavilág mellett. Az anyja mosogat, az apja pipázik... Pali, az valamerre tekereg... Biztos, hogy otthon most rá gondolnak, róla beszélnek. Aztán föltűntek a sétatér nagy fái, a suhogós ru-hájú, cifra asszonyok. Kezével végigsimított pi-ros paplanán ... Belenézett a villanyégőbe... Igen, villanylámpa ég a szobájában, az ő külön, saját kis szobájában, nem faggyúgyertya... És megjelent az okos Erzszi alakja... Milyen derék, milyen okos, milyen tapasztalt... Aztán egyszerre

csak fölbukkan a boszorkány, Marina arca. És Piszikának eszébe jutott, hogy egyedül fekszik a szobájában... életében először egyedül... sehol egy teremtett lélek körülötte... Jaj... még idejő kísérteni...

— Jaj, hol van édesanyám... édesanyám ... félek... Segíts meg, Dumnyezeu...

Nem merte eloltani a villanyt. Rettegett... vacogott a foga... Mi lesz vele... mi lesz vele?

Úgy aludt el égő lámpa mellett. Csak hajnali derengéskor kattintotta el. Érezte, hogy facsaró víz a ruhája... Nagyon fáradtan ébredt. Fájtak a tagjai. Egy kicsit boldogtalan is volt.

V.

Doktor Ferencz Sándorné szép asszony, jó asszony, kedves asszony. Szinte ki lehet tapintani a jóságát. Mindig van egy-egy jó szava Pizsikához, nem türelmetlen, nem szekánt. Csak az az özvegyasszony sógornője: Póli naccsága ne volna a világon! Az mérgezi meg a kislány életét. Mindenben hibát kap. Minden csupa éles rajta. A szeme szúr. És sovány az istenadta. Pizsika fél, ha látja, és nevet rajta, ha nem látja. Lassanként köszörülődik rajta bátorsága és nyelvéssége. Sőt, majdnem hangosan nevet, ha meglátja két nagy szemölcsét az egyik fülén.

Pizsika töri magát, igyekszik, szaladgál, egyre jön-megy. De a házban nem a szép és jó doktorné naccsága az »úr«, hanem a csúnya és utálatos Póli.

Már ötödik napja szolgál Pizsika doktor Ferenczéknél, amikor felvirrad a nagy nap: szent vasárnap napja.

Erzsi kitanította:

— Te bolond! Mit rontod magad? Mi hasznod abból, ha sietsz? Hogy még többet végezvessenek veled? Ne félj, lenyúzzák rólunk úgyis a hét bőrt azért a kis pénzért. Szép lassan mosógassál tempósan törölgesd az edényt... Ha senki se látja, egy kicsit le is ülhetsz. Neked jó, neked

külön szobád van, bezárkózol és egy kicsit le is fekszel. Mit!... Csak a naccságáknak dukál a délutáni alvás, ők semmit sem dolgoznak és mi, akik hajnalban kelünk, éjszaka esünk az ágyba, döngöljünk meg?

Piszika már nem botránkozik meg ezeken a szavakon. Inkább hallgatja. Magában helyesli is, amii hall.

— De, — folytatja Erzsi az oktatást, — egyre figyelmeztetlek. Vasárnap igyekezzél, az a mi *déU* utánunk, akkor minden percért kár. Ne csinálj hál vasárnap nagy munkát. Egy-kettőre csapd össze az edényt! A tángyérokot nem is kell kitörölni, megszáradnak estig magukLól is. A Iái bosokat ráteszed egy kicsit a plaUenre, a tűz' melege kiszáritja. Csak éppen a poharakat törölgeted meg, úgy ahogy és megvan... Csak nem fogjuk a drága kimenőidőnket otthon elvacakolni.

Piszika jó tanítvány.

Vasárnap délután három óraker már rendben van a konyhája, ő meg ünneplőbe öltözve: indul Erzsivel meg annak a legényével kimenőre. A legény — derék sziki fiú — apai fölénnyel bánik Pizsikával. A kis cselédre alig lehet ráismerni. Szépen megmosdott, meleg vízben, sza->gos szappannal, mint otthon a naccságák. A haját beolajozta, szép simára megfésülködött, még egy virágot is tűzött a copfja mellé. Ragyogott a haja, az arca, ragyogott a cipője, de leginkább ragyogott a lelke a boldogságtól. Valami rendkívüli volt, amire várt, az ismeretlen jóra. Megszéplült, sőt mintha meg is nőtt volna.

Most hát belekóstol a nagyvilági életbe! Ő is városi lány, nem buta falusi paraszt. Mégis csak más ez!

Egyenesen a sétatérnek tartanak. Elkerülik a piacot és a Malom uccát, ahol a legtöbb cse-

léd ténfereg. Sétálni, nézdegélni, újat látni akarnak,

— Hová menjünk, a színházba, moziba, vagy a ringlispilre? — véli föl a kérdést a sziki fiú.

Mindketten a ringlispilre szavaznak. Persze^ Piszikának könnyű voll választani: csak a nnglispilről hallott eddig valamit.

Végigmennek a sétatér hosszú, nyílegyenes, gyönyörű fásorán. Telisteli van hozzájuk hasonló lányokkal, csak az egyik nagy, a másik kicsi, az egyik szép, a másik csúnya, — de mind boldog, mind ragyog. Mind ünneplőbe öltözve, kicsinosítva. Büszkén megy Piszika is rózsaszín karton ruhácskájában, karját ütemesen himbálja.

Kora szeptemberi vásárnap. Még nem érte a természetet az elmúlás szele.

A ló partján megállnak. A hattyú gőgösen úszik el mellettük.

—Jaj, Erzsini, no ez milyen liba? — kérdezi Piszika. — Én még ilyen gyönyörűt nemi láttam A mi falunkban másfélék.

—Te vagy egy kis »falusi liba«! — kacag nagyot Dani, a sziki legény. — Nem liba ez, hanem hal tv ú!

Megszégyelli magát a kislány. El is határozta többé semmin se fog csodálkozni, nehogy megint »falusinak« lássék.

De bizony, hogy bámult mégis, amikor a körhintához értek. Mennyi csoda! A hajóhinta, a körbeforgó lovak, párnás hinlók. Mikor elindult, muzsikált a »szerkezet«, mintha csak a túlvilágról jönne a hang. A legények, lányok kiizzadva ülik meg a lovat, nagy a sikong'alás... Olyan boldognak és gondtalannak látszott mindenki.

—Ezt látná csak Ruzánda! Tudom, irigyelne! — ez az első gondolata. Nem bánla volna, ha hirtelen otthon terem, csakhogy elmondhassa.

—No, kislány, melyikbe akarsz beülni? —

gavalléroskodik Dani. — Fizetek helyetted is. Válassz!

Piszika félősen kapaszkodik Erzsibe.

—Csak, ha Erzsi néni is jó!

—Hát persze, hogy megyek! — kacag rá Erzsi. — Te kis csacsi! Tán azért jöttünk ki,

Erzsi és Dani együtt ülnek a hintóba, a kis Piszika meg mellettük kapaszkodott föl egy lóra.

Már indulni készül, amikor hátulról valaki fölpattan a ló hátára.

— Vonulj csak beljebb, szentem, adj egy kis helyet nekem is a lovadon. Jó emberek kis helyen is megférnek, — és hangosan kacag hozzá.

Piszika odanéz. Egy katona áll mellette.

Jó, hazai szaga van a katonának. Az apjá^nak volt ilyen jó, meleg istállószata. Az arca nem szép, — összegezi Piszika — de azért elég ügyes legény. Erősen fekete, sötét szemöldöke összeér.

— Hát te, kislány, miféle szerzet vagy? Román, vagy magyar?

Piszika ügyetlenül válaszol. Egy kicsit zavarban van, egy kicsit szégyelli magát, de azért örvend a hódításnak.

— Nem látja, hogy magyar vagyok?

—Ugyan mi a nyavalyából látnám? Tán bizony az orrodon hordod a nációjánálédat?

Ezt Piszika ismét nem érti. De okulva eddigi tapasztalatain, nem akarja elárulni a tudatlanságát. Kínosan mosolyog.

— Hát halljam, ki fia-borja vagy? Szolgálsz? Mióta vagy városos?

Piszika büszkén mondja, hogy már ötödik napja városi lakos.

— Eddig hol éltél?

—Otthon a falumban, Bálványoson. Szolnok-Doboka megyében, — teszi hozzá fontoskodva.

— Ó, te falusi ártatlanság! Hát mondd csak, van-e már szeretőd?

Pizsikának lassan-lassan föloldódik a nyelve.

— Dehogy is van! Még a kéne!

A katona kedvtelve nézegeti az üde kislányt.

— Mi a fene? Még a kéne!... Lássalak csak! Egész helyre teremtés vagy!.. Hogy még egy kicsit buta vagy, nem tesz semmit. Még jobban szeretem, hogy nem vagy olyan kitanult, mint a városi lányok. Majd kinyílik néked is a csipád!

Pizsika magában kuncog. Hátrafordul, hogy vájjon Erzsi látja-e?

A katona meg folytatja:

— Az is jó, hogy magyar lány vagy. A román lányok nagyon büszkék, amióta övék az ország. Meg aztán magam is magyar vagyok!¹ Egy kicsit románosan beszélsz ugyan, de azért elhiszem, hogy magyar vagy. Másért mi a fenének mondanád.

Pizsika magyarázkodik:

— Román faluban lakunk. De azért mi ott-hon mindig magyarul beszélünk.

— Már az nekem nagyon mindegy, ki vagy, mi vagy. Ha nincs még szeretőd, ne is gondoskodjál másról, mert én beszegődöm hozzád. Kedvemrevaló szeretőt formálok belőled, ne félj!

Forog a körhinta Pizsikával. A gondolatai meg messze járnak.

»Látna csak édesanyám! Nagy úr lettem! Fölvitte az Isten a dolgomat!«

A körhinta közben meg-megáll, majd újra megindul. A katona kettőjük helyett is fizet, aztán ismét forognak körbe-körbe. Pizsika már szédül, majd szétpattan a feje.

— Meddig kell itt ülni? — kérdezi bizonytalanul. És közben arra gondol, nehogy falusinak lássa a katona.

A katona rácsudálkozik.

— Meddig »kell«? Semmi »kell«. Mindenből csak úgy és csak annyit, amennyi jólesik. Ez az elvem.

És mert éppen megáll a körhinta, ügyesen lesegíti a kislányt, ő maga meg hirtelen leugrik a lóról. Huszárosán.

Erzsi és Dani lenn várják őket. Piszika szédeleg. Nem tudni, mitől: a hinta gyors forgásától, vagy a katona beszédétől?

A katona ügyesen haptákba vágja magát és bemutatkozik Erzsinek, ami abból áll, hogy értelmetlenül elmotyogja a nevét. Piszika oda se ügyel.

—Csak vigyázz magadra, ha katonaszereződ van, — kacag Erzsi, úgy, hogy Pista, a katona is hallja, — csapodár fajta az...

—Nem a szeretóm, — szabadkozik Piszika szégyenlősen.

— Majd lesz, — ríposztózik hetykén Pista. — No, gyere! Jöjjenek kérem, — fordul Erzsiekhez,— menjünk bé a kioszkba.

A nyári vendéglő terrasza telisteli van uzsonnázó katonákkal, cselédekkel. Leülnek egy kisebb asztalhoz.

— Mit innál? — kérdi Pista Pizsikát. — Sört, málnaszörpöt, vagy spriccert?

Piszika tanácskérően néz Erzsire. Az megérti a kislány tekintetét.

— Rendeljen neki málnaszörpöt, Pista!... Nincs szokva a szeszesitalhoz, aztán még bérug.

...Júj, de jó ez a csípős, édes, piros lé! Hideg is, csípi is a Piszika nyelvét, de azért egyszeriben kiissza. Ne mondhassák, hogy falusi létére inni se tud.

— Akarsz-e még? — faggatja Pista. — Meg kell adni, jó cúgod van.

Még egy pohárral rendel. Ezt már lassabban, óvatosabban hörpinti ki Piszika, hogy to-

vább tartson. A többiek meg sort isznak. Piszika belekóstol az Erzsi poharába. Undorral kiköpi

— Jaj, de rossz, keserű!

Ezen azlán megint jót kacagnak.

— Annyi bizonyos, hogy kedves kis portéka vagy, — mondja Pista, a katona és megfogja a Piszika kezét. — A kezembe veszek, magamnak nevellek, te kis piszika, te kis cica!... — Azzal át akarja ölelni a lány derekát Piszika szabódik, nem hagyja magát.

— Ezt nem szabad!

— Már mért ne volna szabad?...

— Megtiltotta az édesanyám.

— Az anyád?... Ó is csak azt tette! Vagy azt hiszed, léged tán a gólya költött?

— Ne beszéljen így, én még csak tizenöt éves vagyok.

A katona rágyújt egy cigarettára és úgy felel:

— Tizenöt éves! Éppen az én esetem! No, te kis Piszika, téged az Uristen is nekem teremtett. És, jegyezd meg, ha én egyszer szemet vetek valakire, azt maga herkópáter se veszi ki a kezemből.

A sétatér fái közé belopakodott az este. Fények gyulladnak ki, hogy bent a fák között annál nagyobb legyen a feketeség.

— Teremtő Istenem, már nyolc óra! — kiált föl Erzsi — Agyonüt a naccságám. Menjünk gyorsan haza! De szedjük az irhánkat!

Gyors léptekkel mennek végig a hosszú sétatéren. De már kevésbé vígan. Piszika hamar megértette, miért olyan szép és felejthetetlen a vasárnapi kimenő. És milyen sokáig kell várni a legközelebbire! Hétszer kell addig aludni!

A kapuban elköszönnek a gavallérok. Még megbeszélik, hogy a jövő vasárnap ismét együtt lesznek és már mennek is.

Piszika egyenesen a konyhába tart. Onnan

átfut kis szobácskájába, egyenesen a tükör elé. Megnézi magát, milyen most, amikor *szeretője* van...!

— Szeretöm van! Szeretöm van! — egyre ezt ismétli, boldog ujjongással.

Aztán belecsíp a karjába: nem álom? Ez a nagy boldogság... Hát lehet az élet ilyen szép? Csak már, mikor szundikálni kezd, akkor érzi, mintha megpörkölődött volna a haja. Kissé félve szenderül el és nyugtalanul alszik. A takarót a fejére húzza, de a lába kiszabadul olykor. Senki se látja kedves, gyerekes, szűz combját.

VI.

Doktor Ferencz Sándornak nagy családról kellett gondoskodnia. Ő a családi és társadalmi igavonó. »Jó fiú« volt valamikor, most »derék ember«.

Ott van ő, a felesége és két iskolás fiacskája. Nyakába szakadt az özvegy Póli eltartása is. Mindezekeken felül az év nagyobb részét nála töltötte az édesanyja. Az öregasszony tulajdonkép csak vendég volt a háznál, de mert a városon jobban érezte magát, mint otthon, szatmármegyei, eldugott kis falucskájában, szeptemberi almaszedéstől az áprilisi gyümölcsvirágzásig itt pihent és unatkozott.

A nagy családhoz nagy lakást is kellett tartani. Négy szobát és a rendelőt. Volt hát Piszi* kának dolga elég. A doktorné, a leánykorában ünnepelt, híres szépségű Boross Katinka az egyetlen, akinek a segítségére és jóindulatára számíthatott.

Mert Póli hozzáfogott ugyan reggelenként a takarításhoz, de nem sok köszönet volt benne. Vagy a dereka fajult meg a hajlongástól, vagy szédült, vagy a lábaira panaszkodott. Amellett egész nap ki nem fogyott a jajgatásból. Hogy ő már nem bírja ezt a munkát, a dereka szakad le, a lábai reumások zsábája, hátfájása van,

egészen tönkreteszi a dolog. Esetleg a feje fáj, vagy nálhás volt.

— Drágám, — szólt hozzá nem egyszer Ferencz doktorné, a szép Katinka asszony, — én akkor vagyok a legboldogabb, ha benn ülsz a szobádban és semmit se csinálsz. Ne gondold, hogy az örökös panaszod nekem jól esik. Hiszen senki se kívánja tőled, hogy halálra dolgozd magad.

— Azt nem lehet, — felelte erélyesen az özvegy. — Ki dolgozzon hát? Nem tudom nézni, hogy minden szaladjon. Ül csak te bent és olvass, majd én mindent elintézek... Jaj, a lábam! ...

A konyhában is ő dirigált. Valósággal átvette a halaimat és mégcsak nem is vette jónéven, ha szegény Katinka ki merte tenni a lábát.

— Eridj csak be. Most dolgunk van!

Özvegy Ferencz Károlyné, a Katinka anyósa jámbor lélek. Szerényen meghúzódott, a légynek se ártott. Egy kicsit félt is Póllól, mert őt se kímélte, ha a bolondórája rájött.

Az öregasszonynak egyetlen büszkesége volt: hogy milyen keveset eszik. Csak ült a terített asztalnál és nézte a mások élvágyát, ő meg csak! csipegetett, mint egy kanári. Alig egy-két kanál levest.

— Csak keveset tálalj nékem, lelkem, tudod, milyen kisétkű vagyok. Egy kalán levest, egy falásnyi húst, még tésztát sem eszem...

Mindenki kellő tisztelettel nézte kis étvágyát.

De amikor a cselédlány a maradék ételt kivitte a konyhába, kamrába és bejött az asztal elszedni, gyorsan kitipegett a konyhába, neki esett az ételnek és gyúrta magába... Nagyokat nyelt, majd megfulladt. Csak rá ne jöjjenek a »dugaszban«
elköltött lakomákra. Ha ilyenkor valaki rányitott, gyorsan rendezkedni kezdett, — mintha csak amiatt lenne kint a konyhán. Ha

meg szabadult a kamrába, akkor aztán gyorsan, két kézzel ette, amit előkapott, tésztát, hídeg éleit, salátákat, amit látott.

Délután például, amíg Póli naccsága örökösen fájó tagjait pihentette, esetleg feküdt a hideg, vagy meleg borogatásban, idősebb Ferenczné kedvére lakmározhatott, hogy amikor eljött az uzsonnaidő, elmondhassa:

— Látod, lelkem, ilyen étvágytalan vagyok. Még az a pár kalán kávé se szerez örömet nekem.

Persze a család, a Póli kivételével, tudott a turpisságról, de hallgatólagosan beleegyezett. A két fiú ugyan néha elkuncogta magát a nagymama »étvágytalansága« fölött, de meghagyták az öregasszonyt örömeiben. A híres étvágytalansággal, különösen, ha vendég ült az asztalnál, nagy diadalokat aratott.

Pizikát persze jól befogták a munkába... Nem is sóhajtozott miatta. Győzte. Még szerette is, míg csak Erzsi nem jutott eszébe, vagy a vásárnapi katona. Az is igaz, hogy négyszáz lej fizetést kapott havonta. Ennyi pénzről a kislány soha sem álmódott. Küldte haza a pénzt szorgalmasan. Ha Váry tekintetes úr, — aki sógora a fiatal naccságának, — bejött, mindig vihetett magával néhány száz lejt. Pizika jó kislány volt. Küldte haza a leveleket is:

— Szeretett, kedves jó Szülejem! Tudatom, hogy én jól vagyok, melyhez hasonló jót kívánok szülejmnek is. Hogy vannak, édes szülejem, hogy van Pali bátyám? És hogy van Ruzánda? Tiszteltetem és jó egészséget kívánok nekik. Tudatom, hogy itten, nálunk, nincsen semmi újság, dógozunk. A naccsága nagyon jó és kedves. Póli naccságának meg úgyse lehet a kedvére tenni. De azér szeretek it leni. Ha szükségük van, kivehetnek a pénzzemből édesanyámék, nekem úgy is annyi van. hogy csuda. Bár má nekem is kéne egy új gúnya. Azt monta a naccságám, hogy ol-

csóból kijő. Tiszteltetem és jó egészséggel kívánok édesanyáméknak, szerető lányuk

Piszika.

A nagy ákom-bákomokkal teleírt leveleket is Váryék vitték ki. Mert így nem kellett drága levélbélyegre költeni.

Nagyon megszerette a városi életet Piszika. Nem bánta a munkát. Ha mégis elfáradt, hamarosan vigasztalódott:

— Otthon is csak dolgoztam. Itt legalább tisztességesen megfizetnek érte.

Aztán ott volt a boldogság teteje: a vásárnap kimenő. A nagy Erzsi már otthagya a helyét. Most a Monostor uccában szolgál egy ügyvéd-házban. De szerencsére nincs messze és a vásárnapot azóta is együtt töltik.

Így telt el már két hónap azóta, hogy Piszika városi cseléd. Most már nem lepődött meg a város csodáin. A szerelem olykor megállította munkájában, ilyenkor messzire nézett, szórakozott volt.

De Pista újabban már nem éri be azzal, amit Piszika jószántából ad neki. Megjött a étvágya.

— Mondd, mért nem akarsz a szeretőm lenni. De, hiszen az vagyok, — csodálkozik Piszika.

— Vagy az ördögöt! Mit gondolsz, ennyiből áll az egész?

Piszika nem tudja megérteni.

— Hát nem vagyok én a te hűségese szeretőd? Soha mással mégcsak szóba se állok. Vele voltam moziba, cirkuszba is. És te vagy az egyetlen, aki hazakísér. Hiszen más legényt nem is ismerek rajtad kívül.

Pista türelmetlen.

— Ne tedd magad bolondnak. A fene bírja ezt a száraz nyavalygást!

Ezt persze Piszika ismét nem érti.

—Mit mondtál? Mit nem birsz?

—Ne törődj velem! De elég az hozzá, vagy leszel a szeretőm, vagy aztán alászolgája. Nem hagyom, hogy egy ilyen kis fruska az orromnál fogva vezessen.

Ez volt a legutóbbi vasárnapon. Erőszakkal be akart menni a Pizika kis szobájába. Alig bírt a kis cseléd, az erős, marhanagy emberrel. Annyit azonban mégis meg kellett engednie, hogy a kapu alatt jól össze-vissza csókolgassa. Ő, hogy szégyenkezett Pizika! Sírhatnék ja támadt. Pista erősen belecsókolt a szájába. Aztán a kis, kemény melléhez nyúlt... És hiába birkózott, nem bírt vele ... Ölelgette... tapogatta, ahol érte ... És hát egyre melegebb volt körülötte és benne minden. Nagy szerencse, hogy megzavarták...

— No, te kis számár, hát ugye, hogy nem történt semmi bajod? — és Pista újból szájon csókolta.

De Pizika feleletet sem adva, futott be a konyhába. Fel volt hevülve, az arca kigyulladt, lihegett... De azért... hiába minden anyai intés ... emlék .. boldog zavarral érezte, hogy nem rossz ez! És ha a csókokra, ölelésekre gondol, a vére most is megforrósodik. Megint az a furcsa melegség fut át rajta... Szédülten le kellett ülnie az ágy szélére... fejét a kezébe hajtotta és így ült, Isten tudja, meddig...

... Attól kezdve, mintha Pizikát kicserélték volna. Nem ízlett úgy a munka, egyre az a bolondos fiú járt az eszében...

Azt mondta Pista, vagy a szeretője leszek, vagy alászolgája... Mit akar?... Vájjon, azt akarja?... De... Hát az nem lehet!... És, ha megtudná az édesanyám!...

Nem! Pizika keményen elhatározta, hogy — mint ahogyan a falujában hallotta folytonfolyvást emlegetni, — ártatlanságát az urának

tartogatja. Először vegye el Pista feleségül... azután minden úgy lesz, ahogyan ő akarja...

...Majd, ha a férje lesz!... Milyen boldog és büszke asszony is lesz! Lesz néhány apró kis pulya ja, mind olyan feketék, mint Pista! Aztán főz nekik jókat, finomakat... A végén Pista módos ember, iparos, nem akármiféle más.

Pár napra rá hirtelen vendégek jöttek a Ferencz doktorék házába. Hamar teát kellett készíteni. Pizikát meg gyorsan elküldték a sarki fűszereshez vajért.

Amint kiteszi a lábát, kit lát a kapubari álldogálni, mint Pistát, az ő Pistáját... Adta a «bankot»; mintha nem látná, de a szíve nagyon dobbant.

— Hova a ménkübe szaladsz olyan nagyon? Tán észrevennéd a szegény embert, aki itt rostokol és vár rád már egy óra óta.

Pizika égő arccal ránézett. De csak megbiccentette a fejét.

— Szerusz! Kell siessek, vár a naccságám.

— És ha vár! Ráér! Na, jer, hadd csókoljalak egy kicsit, hiszen tudom, neked is tetszik!...

— De nem tétszik!

— Na, ne móríkázz! Így akarsz húzni?

De Pizika nagyon siet.

—Jaj, most nincs időm. Póli naccsága megszid ...

—Az a vén salabakter csak üljön a karos-zékében, különben velem gyűlik meg a baja. Egy csókol, galambom!

És bizony az egy csókból tíz lett... aztán húsz... Pizika ott felejtette magát a Pista karjaiban. A két erős kar úgy szorította magához, mint a folyondár.

Pizika szakította meg a csendet.

— Mikor veszel el feleségül?

Pista csodálkozva nézett rá. Még a száját is tátva felejtette. De aztán észbekapott.

—Majd, ha a szeretőm leszel. Csak nem veszek zsákbecskét.

—És akkor kijössz velem a falumba leánykérőbe?

Pistr hátrasimította a kislány haját, mert az októberi szél az arcába fújta. Nagyot nyelt, mielőtt megszólalt:

— Persze, hogy kimegyek! Te csacsi! Felöltözöm ciírán, a legszebb gúnyámat veszem magamra. Hadd pukkasszad a bálványosi lányokat, hogy milyen szép, derék szeretőd van.

Piszika arca csupa láng. Hozzásimul Pistaéhoz, úgy suttozja:

—Akkor már a vőlegényem leszel...

—Igen! Csak a sorját el ne téveszd! Előbb leszel te az én szeretőm, aztán leszek én a te vőlegényed.

Piszikának a sorrend sehogy se tetszik.

— Nem lehet a sorját megfordítani? Előbb leszek a mátkád, azután a... feleséged?

Kellellenül felel a katona.

— Majd az is leszel.

Aztán újra megcsókolja a kis bódult leányt.

— Szeretsz-e igazán?

Piszika erre már felelni se tudott. Csak melegen, lágyan, cicásan odabújt a Pista vállára és könnybe lábadt a két szeme... Pista meg az ilyen perceket nem hagyta kiaknázatlanul.

A kis lány egyszerre csak felriadt.

— Teremtő Úristenem, mennyi időt eltöltöttem itt. És bent meg várnak!

És indulni is akart.

— Várj, no, elkísérlek!

Így aztán kéz a kézbe mentek a fűszereshez, vajért. Futott vissza Piszika, ahogy csak tudott. De a kapuban megint csak meg kellett állaniok egy búcsúcsókra.

Egyszerre csak indulatos léptek hallatszottak s arra ocsúdtak föl, hogy Póli naccsága áll

mögöttük. Az arca piros a dühtől, két karját föltartva ment neki Pizsikának. Pista hamar elűnt.

— Itt vagy hát te! Te cudar teremtés! Hogy nem sül le a pofájáról a bőr! Benn én, a jó bolond, ugyan várhattam arra a rongyos vajra, Ez meg itt a szeretőjével éledeleg. Takarodsz bé, te hitvány! Na, várj csak! Megírom én az anyádnak, hogy milyen híres firma lánya van!

A Pizsika arcát hirtelen elfutották a könnyek.

— Jaj, csak azt ne! Naccsága drága, ha Istent ismer, ne írja meg az édesanyámnak. Pista, a katona, úgysis elvesz feleségül, akkor kijön hozzánk ...

Póli naccsága gonoszul végigméri:

— Na éppen! Vedd tudomásul, az ilyen rongyokat nem szokták feleségül venni...

Pizsika hirtelen fölvetette a fejét.

— Én nem vagyok rongy!

Az asszony csípőre teszi a két kezét és dühösen ront Pizsikának:

— Még feleselsz is? No, nézd csak a kedvest! Eltekereg, hogy az embert a guta üti meg .. és még neki áll feljebb... Elsején pakolhatsz!

Hiába sír Pizsika, hiába könyörög. Hiába, a Póli naccsága szíve nem lágyul meg.

A nagy sírásra, kiabálásra kinéz a konyhába a szép Katinka asszony. Idegesen rászól Pólira:

— Mit pörölsz olyan nagyon, hogy behallatszik a szobába? Intézd kérlek a cselédügyeket kissé csöndesebben. Nem akarom, hogy az egész város erről beszéljen.

Aztán Pizsikához fordul:

— Te meg ne bögj! Teleordítod az egész házat! Azt hiszik a szomszédban, hogy nyúznak,

Pólinak most van hát, akin kitöltheti a mérgét.

— Ez a te drágalátos »falusi ártatlanságod«

kinn csókolózott a kapuban egy mihaszna katonával. De még hogy!!! Se láttak, se hallottak. Én meg várhattam a vajat! Persze, te az ilyesmit nem veszed észre, mert mindig is mondtam, te nem vagy háziasszonynak való.

Ferenczné gúnyos mosolyba rejti az ingerültségét.

— Most talán ne vitatkozzunk ezen! Különösen nem a lány előtt! De, — fordult Piszika-hoz, — mit hallok rólad?

Piszika csak szipog. Dehogy is tudna ennek a kedves naccságának a szemébe nézni.

— Neked szeretőd van? — kérdi jóságos szigorral a kislánytól.

— Hát persze hogy van! — hadar Póli. — Nem szopom az ujjamból.

— És úgy csapja le a kulcsokat a konyhakredence, hogy benn a tálak összekoccannak. Katinka asszony erélyes.

— Nem tőlek kérdeztem. A kislánytól szeretném hallani.

Piszika nagy zavarban van. A surcát gyűri és ismét rágyújt a sírásra.

— Igen, van... Pista a szeretőm... De ő azt... mondja, hogy nem... Pista... a legényem ... a katonám... a fűm azt mondja, hogy nem vagyok... a szeretője... De azért én... az vagyok...

— Amit láttam, fiam, azt láttam, — így Póli naccsága. — Úgy csókolóztak, hogy észre se veték, amikor a hátuk mögé kerültem. Te a »jó szíveddel« talán nem is zavartad volna meg őket, de az én erkölcsi érzékem mást diktált.

Katinka nem reagál a csípős szavakra.

— Felelj fiam, — és gyöngéden megfogja a Piszika izzadt kezét. — Én felelős vagyok érted az anyád előtt. Nekem tudnom kell, mi történt veled. Mit csinált veled az a Pista?

—A kapuban... megölelt... és megcsókolt és azt mondta... hogy... elvesz feleségül...

—Mást nem csinált? — faggatja tovább a lányt.

—Azt mondta... ha nem leszek a szeretője, akkor elhagy...

—És le nem vagy a szeretője? Piszika majd elsüllyedt a szégyentől.

—De... igen...

Póli diadalmasan figyel föl.

—No, mit mondtam? Most hát a saját füleddel hallottad, amit nekem nem akartál elhinni.

Katinka nem hallgat rá. Aggódva vallatja tovább a kislányt.

—Hogy vagy a szeretője? Mit csinált veled az a katona?

Piszikának nagyon kényelmetlenek ezek a kérdések. Szégyenlősen feleli:

—Már mondtam, naccságos asszony... az volt, hogy... ölelt... és csókolt... és mindig vele megyek a kimenőre... néki adom... a virágot ... és ő fizeti az uzsonnámat... mindig vele tartok...

—Na és?

—Piszika csodálkozva tekint föl.

—Más semmi!

—Nem volt itt nálad?

—Soha! — mondja őszintén a kislány.
— És te nem voltál nála?

Piszika megbotránkozva felel:

—Hol? Nála? Isten ments! Hogy is tetszik ilyent gondolni?

Katinka asszony könnyörtelenül folytatja:

—Hát a sétatéren, vagy a Hójában, vagy valahol nem feküdtetek együtt?

Végre Piszika megérti. Hangosan elsírja magát.

— Jaj, Istenem, miket is gondol rólam a nagyságos asszony!... Soha... soha!...

Pólinak ez nem tetszik.

— Nem látod, hogy hazudik? Hogy hazugság minden szava? Hogy teszi magát! Ennél romlotabb perszónát fiatalban még nem láttam. Amit mondtam, megmondtam. Elsején pakolhatsz!... Rosszféle cselédet nem tűrhetek a házban.

Katinka kezdi elvesztem a türelmét.

— Ne légy már olyan kegyetlen, Póli! Nem látod, nem érzed, milyen romlatlan ez a gyerek?

Majd németre fordítja a szót, hogy Piszika ne értse.

— Itt mellettünk, ha ügyelünk rá, még megmenthetjük. De, ha most kíméletlenül elűzöd, íste.i tudja, mi lesz vele. Itt *kell* tartanunk!

Póli epéskedik.

— Mondhatom, nagyon hijjávai vagy te az erkölcsi érzéknek!

Katinka nagyon komolyan felel. Szép arca majdnem fölmagasztosul.

— Éppen bennem van erkölcsi érzék és erkölcsi felelősség. Nem prédikálok a morált, ha nem átérzem... Te meg ne bögj, ezzel nem érünk semmit. 1

... De hiába volt a jó szó, hiába állott Piszika mellé a fiatal nagyságos asszony, hiába szólt érte jó szót a doktor úr is. Pizikának elsején össze kellett szednie a kis motyóját.

Zokogva búcsúzott el jó asszonyától, futólag kezét csókolt Póli naccságának és menni készült.

— Várj csak, várj, — állítja meg gúnyosan Póli. — Előbb talán megmutatnád a batyudat, hogy nem »felejtetté«-e valamit véletlenül magadnál. Nehogy csupa »szórakozottságból« valamit elemelj. Nem tudod még, hogy minden rendes lány megmutatja, mit pakolt be?

És Pizikának még azt a szégyent is meg kellett érnie, hogy Póli naccsága szétbontotta a

batyuját és alaposan végigkutatta. Megrázta a ruhát, kitapogatta az ujjait, még a rongyos kis strimfliket is szétbontotta, nincs-e valami eldugva benne.

Piszika rettenetesen megalázottnak érezte magát. Az ájulás környékezte, aztán rátekintett Katinka asszonyra, aki idegesen, mély sajnálkozással, némán nézte végig a Póli motozását, ő félt a legjobban, hátha belekeveredett egy törött fésű, vagy egy fakó szalagocska a Piszika motyójába. Mikor pedig világos volt a Póli kudarca, szeretettel megsimogatta a lány arcát. Piszika szemét elöntötték a könnyek; Katinka asszony kezére folytak, mert percekig csókolgatta a szép, fehér kezeket.

Aztán a kis cseléd kitántorgott a konyhából.

VII.

A szép doktorné hiába próbált Pizrikának helyet szerezni. Póli olyan veszett hírért keltette, hogy senki se merete befogadni a »rosszfélét«. Így hát a leány hajlék nélkül maradt.

Kétségbeesve szaladt Erzsikehez, aki méltatlankodva és türelmetlenül fakadt ki:

— Nahát, ronda egy firma ez a ti Pólitok, szent igaz! De most már elég legyen a sírásból, attól még nem leszünk okosabbak.

Aztán kis gondolkozás után:

— November elseje van. Most könnyen kaphatsz helyet, mert az esztendő végén nem igen áll be senki. Csak hát persze, igazi, rendes, jó házrr év végén nem akadsz, mert a biztos helyeket nem bolond senki elhagyni karácsony előtt, mikor az ajándék jó. No, majd meglátjuk!

Egyelőre munkához látott.

— Mindjárt megyek bevásárolni. Várj egy kicsit, aztán elkísérlek a cselédpiacra.

Pizrika segített elmosogatni a reggeli edényt, kitakarította a cipőket, így egy-kettőre készen voltak.

A tanítók háza háta mögött van a cselédpiac. Jönnek a naccságák, bundákba felöltözve és kényesen mustrálgatják az »árut«. Mit bír? Mit tud?

»Mert lelkem, ha már kidobom azt a rengeteg pénzt, legalább dolgozzék meg érte...

Tud-e szépen mosni, vasalni, főzni? Na, a mosogatás, az természetes ...

— Parkettet mindennap kell ám vikszolni. Arra büszke vagyok, olyan a parkettám, akár a tükör. Hetenként föl is kell az egészet smirglizni.

Fát kell hordani az emeletre,, csak erős lányt fogadnak meg. Jó munkabíró. Feleselni nem szabad. Túrni annál többet kell...

Ő, szegény szegény kis cselédké, mi a ti örömtők ebben a világban?...

Szerencsére, a Marik és Julikák nem fogják fel tragikusan a dolgot. Kinn a cselédpiacon, amíg még tehetik, hetykék, egy kicsit orcátlanak is.

... Piszika tapasztalatlan. Ha Erzsi nincsen vele, már az első alkunál megegyezik. De Erzsi résen van és meghúzza a szoknyáját.

— Te számár! Hát ennyit se tudsz? Nem látod, hogy ez agyondolgoztatott volna? Hiszen még a szeme sem áll jól! Hadd csak, van hely elég!

Csapatosan álldogálnak a cselédvásár áruai. Mindegyik díszruhában, mintha csak vasárnapi kimenőre öltöztek volna föl.

Egy csomóban györgyfalvi leányok állnak. Szép, színes viseletük félig városi, félig falusi. Piros csizma, kivarrott ing, rakott szoknya, fekete bársony pruszlik... A fejükön párta, ezt még a mai uralom is elnézi nekik. Ügyesek, dolgozók, szépek és — kacérok is.

Ismét másutt a széki lányok csoportosulnak. Az ő ruhájuk nem olyan vidárn, inkább komor és öreges. A színeik is komolyak: sötétkék, bordó feketével. Sötét fejkendő hordanak, derekukon átkötve rojtos kásmir kendő. Egyetlen üde színfolt a vállukon szalagból összeállított rózsza. Lábukon nagy, otromba fekete csizma. A széki

leányok, legények nagyon táncosak. Otthon, a falujukban, farsangidő alatt mindennap táncolnak. A cselédpiacon is bemutatják »tudományukat« négyen-öten összefogózva, körbe-körbe forognak. Nagy becsületük van, mert Széken a tisztesség nem frázis. Ezt még a híres széki választásoknál sem tudták kikezdeni a városi kortesek.

A piac képéből hiányzik a híres, szép kalotaszegi, torockói viselet. Hunyad, Kőröső és Torockó leányai nem állanak be cselédnek. Módosabbak, van egy pár hold földjük és otthoni varrással, hímzéssel foglalatoskodik a legszegényebbjük is.

A hóstáti sem szolgál. A hóstáti kigazda. Az asszonyok, leányok meg zöldségtermesztéssel foglalkoznak és árusítják Kolozsvár piacán. Híres munkás, derék, gőgös nép a hóstáti. Fogalom Kolozsvárt. Nem lelkesednek a tudományért, a legritkább eset, hogy közülük valaki kiváljon. Nem akar úr lenni. Megmarad a maga zöldségesföldjénél.

A leányok közé legények keverednek, szolgának, darabontnak kínálkoznak. Át-átszólnak egymáshoz. Ismeretségek szövődnek. Nagy a zsi-bongás, lárma.

Pizsikáék jönnek-mennek. Itt is, ott is megszólítják őket. De inkább Erzsihez fordulnak.

— Nagylány, maga beállna?

— Dehogyan állnék, — mondja Erzsi félvállról.

Erzsi odaság Pizsikának.

— Románokhoz be ne szegődj! Rosszul főznek. Az a regáti olajoskutyvasztás nem a mi gyomrunknak való.

A cselédpiac képe olyan, mint egy felforgatott hangyaboly. A nagyságák izgatottan jönnek-mennek, kutatnak. Figyelik a lányokat.

—Ennél többet nem adhatok...

—Hány a család?...

Tudom, megemlegeti, milyen jó hely. .

— Nem spórolom el az ételt...
Pizsikáék most egy egyszerűen, de rendszeren
öltözött öregasszonnyal akadnak össze. — Egy
jobbképű asszonyosága ahogyan Erzsi mondja.

— Melyikük állana bé hozzám?

Erzsi Pizsikára mutat.

— Ez a kislány keres helyet.

Az öregasszony hangja, viselkedése meg-
nyerő.

— Hát akkor jöjjön el hozzám. Mi megbe-
csüljük a dolgos lányokat. Mutassa a könyvét.

Lapozgat a cselédkönyvben.

— Látom, még csak egy helyen szolgált. Ott
is csak két hónapig. Mért jött el onnét?

Pizsikának mindjárt sírós lesz a hangja.

— Póli naccságát nem lehet kibírni. Egyre
szekálja az embert. Pedig én ott nagyon szef-
rettem. A doktorné naccságánál jobbat soha se
kívánnék.

— Hát jól van!...

Erzsi közbevág:

— Nem zsidók? Mert a barátném zsidóhelyre
nem megy.

Az öreg hölgy tagadólag rázza a fejét.

— Nem, református magyarok vagyunk!

— Én is! — derül föl a Pizsika képe.

— Annál jobb, — válaszol a nagysága.

Erzsi int a szemével Pizsikának, hogyja őt
beszélni.

— Mi a bér?

Az asszony mosolyogva felel:

— Előbb azt szeretném tudni, mire használ-
hatjuk ezt a kislányt. Még fiatal, főzni hát bizo-
nyára nem tud. Nem is baj, az úgysis a mi dol-
gunk. De rendszeren takarítani kell, a piacon be-
vásárolni, mosni, vasalni. És természetesen, szé-
pen mosogatni.

Pizsika tisztességtudóan felel:

— Igen, kérem!

Erzsi gyorsan közbevág.

— Ötszáz lejt kér a barátóm.

Az öregasszony a fejét csóválja.

— Már hogy gondolja? Szegény magyar özvegyasszony vagyok, a kis nyugdíjamból élünk.

Majd kis gondolkozás után:

— Adok négyszáz lejt.

Egy legény megy el mellettük. Belecsíp a Piszika arcába.

— Mi az, babám? Te is bé akarsz állni. Állj bé hozzám egy éjszakára...

Piszika megbotránkozva fordul el.

— Az orcátlanja!

Hasszas alku után megegyeznek négyszáz lejben. Kap azonkívül Piszika karácsonyra egy pár új cipőt.

—Mindjárt bé is állhat!

—Igaz a! — szolt Erzsi. — Majd elfelejtetem. Kis gyerek nincs?

Az öreg dáma méltatlankodva felel:

— Csak nem akar csúfot üzni velem?

Nagy nehezen kievickélnek a tömegeből és elindulnak. Erzsi megy a piacra, a nagysága meg viszi magával Piszikát.

Végigmennek a Petőfi uccán, kitérnek az Egyetem uccába és a Newyork kávéház mellett bejárnak a Jókai uccába. Ennek egyenes folytatása a csöndes, jószagú Mikó ucca, ide tartanak. A Mikó uccának egyik oldalát teljesen elfoglalják a klinikai épületek, a másik felén meg csupa földszintes magánház sorakozik. Van néhány emeletes is, de ez már az új uraké. Elhaladnak a régi botanikus kert bejárata előtt is, végül egy takaros földszintes ház előtt megállapodnak. Az úriasszony kapukulcsot vesz elő táskájából és már bent is vannak.

Szép, tiszta, rendes, kertés udvar fogadja őket. A virágágyasokban még javában virít a

krizantém. A Piszika nagyságájához nagyon hasonlatos két öreg hölgy szedi éppen csokorba a virágokat. Egyforma fekete szövetruha, egyforma fekete csipkedísz a fehér hajukon. A három kis fej, mint valami fáradt madárkáké, egyformán jobbra van dülve. Kedves madárka arcuk is van és csipogva beszélnek.

A virágokat beviszik az üveges verandára, s ott egy fiatalabb hölgy csokorba köti.

—Na, megjöttetek? — kérdi Ilka néni, a legidősebb, j

—Hát megjöttetek? — szól Klári néni is.

— Megjöttünk! — hagyja helyben Bertanéni.

A három öreg hölgy testvér. Egész életüket együtt élték le. Csak a legfiatalabb: Berta néni ment valaha férjhez, de a másik két testvér vele tartott. Azóta se váltak el soha, egyetlen napra se. Úgy összeszoktak, hogy még a gondolatuk is közös volt. »Valaha jobb napokat látott«, lecsúszott, úri család sarjai. Az apjuk még sok száz holdon gazdálkodott, de a bátyjuk gondoskodott róla, hogy ne igen maradjon belőle. Aztán, mikor már nem volt egyéb, csak a kis belsőség, a gyümölcsös és az öreg kúria, egy csúnya őszi hajnalon halva találták az akkor már deresedő fejű gavallért. Főbelötte magát.

»... Urnák születtem, nem tudok másként élni, bocsássatok meg...«

Bertát, a legfiatalabb lányt, elvette egy városi hivatalnok. Bizony, nem földbirtokos, amiről a fiatal Berta ábrándozott. Dupla predikátuma sincs... — de meg kellett becsülni, mert vállalta, hogy kis fizetéséből nem is egy, hanem három nőt tart el. A kúriától, kis belsőségüktől meg kellett válniok. — Ó, erre gondolni is rossz! Milyen fájdalmas volt a búcsú az ősi háztól, a kedves kerttől... Ami megmaradt, abból a pénzből megvették ezt a tisztességes családi házat a Mikó utcában és azóta itt élnek, nagy egyetértésben.

— Hát idejutottunk, mi, alsó- és felsőcsernátoni Miklóssyak, hogy ez a kert minden birtokunk ...

—Ügy, biza, idejutottunk...

—Hát idejutottunk...

A három öreg dáma nemcsak egyformán gondolkozik, de a beszédjük is kifejezi a feltetlen egyetértést. Amit az egyik mond, a másik kettő tüstént megerősíti. Minden mondat kétszer visszhangzik.

... Piszika ismerkedik a konyhával. Nem olyan szép, csempés, mint a doktoréké. Külön cselédszoba sincs, csak a konyhának van egy függönnyel elrekesztett, kis fürkéje. A padló szép tisztára fölsúrolva és barátságos, világos. Tisztesség és nyugalom árad a ház, a konyha minden sarkából.

A verandán ülő kisasszony: Asztalos Erzsike a Berta nagysága leánya, bekukkant a konyhába.

— Csinálj fiam tüzet. Addig a nagyságos asszonyék megtárgyalják, mit főznek ebédre.

Az ebédlőasztal köré pedig összeül a kupaktanács.

—Ma. — kezdi a szót Berta néni, — egy jó fuszulykalevest kellene főzni!

—Azt biza, jól mondd, lelkem, egy jó fuszulykalevest.

—Biza, egy jó fuszulykalevest.

Erzsike ezalatt koszorúkat kötöz. Este világítás van a temetőben, sürgős munka. Benn tovább tanácskoznak.

— És mit szólnátok hozzá, ha utána jó, finom szilvaízes derelyét ennénk? Már régen nem volt derelye. Van is itthon szilvaíz, liszt, fuszulyka, csak éppen, hogy egy kis zsírra van szükség.

— Csináljunk szilvaízes derelyét!

— Az jó lesz! Szilvaízes derelyét!

A konyhában ezalatt Piszika föltette a lábos

tejet főni. A három öreg hölgy, amikor meglátta, csiripelni, csipogni kezdett:

— Szent Isten mit csinált ez a lány! Nagy baj, ha valaki tudatlan! Föltette a tejet főni!

—Föltette a tejet főni!

—A tejet!

Azzal gyorsan a konyhakredenchez szaladnak, kivessznek három hófehér kis lábost, mind-egyikük kitölt bele egy-egy csészére valót és a tűzhelyre teszi főni. Utána csöpp kis fazekacs-kák kerülnek elő. Ezekbe vizet töltenek. Aztán előveszik a kamrából a zacskó babot, mindegyik kiszemel magának egy kevéskét, külön-külön megmossa és beleteszi a vízbe főni. Egyedül a Berta néni lábosa nagyobb, az három személyes, mert Erzsike és Piszika is abból kapnak.

A három bogaras néninek az volt az elve, hogy csak azt lehet jóízűen megenni, amit mindenki sajátkezűleg főz. Csak az az igazi. Mert:

—Nem eszem én meg, lelkem, senki kotyvolását...

—Nem én...

—Senki kotyvolását...

... Kint ezalatt lassan elkezdett hullni a hó. Az első hó. Előbb csak lassan, lustán szállingózott, majd megnagyobbodtak a pelyhek, végül egész sűrű hóesés támadt. Hideg, csípős szél is fűjt...

Erzsike kisasszony elkészült a koszorúkkal. A nénik is odateszik az ebédjüket. Most jóízűen isszák, kavargatják a kávéjukat.

— Meggyúrjam a laskát? — kérdi Piszika.

Fölsikoltanak a nénik.

— Isten ments!

— Na, csak a kéne!

— Csak a kéne!

Előkerülnek a kis lapitok és gyúrja minde-nik a maga kis laskáját, külön-külön.

Erzsike kisasszony ezalatt kioktatja Piszikát a takarítás módszerei felől.

Három tiszta kis szobából áll a lakás, az egyiknek alkóvjya is van. Az elsőt Ilka néni osztja meg Klári nénivel, a másodiknak Berta néni és Erzsike a lakói, a harmadik a közös ebédlő és fogadószoba is egyúttal. A falakon köröskörül képek, leginkább fényképek. Urak és hölgyek régidivatú ruhákban, szép metszésű arcokkal, gyönyörű kezekkel. A Piszika tekintete éppen csak-hogy végigsiklott a régies képeken.

A szép, fehérchias ágyakat kiszellőztetik és fölvetik. A tisztára súrolt padlót felsöprik. Nem kellett Piszikának fáradnia parkettvikszolással. Együttesen letörülük a port mind a két szobában, mert az ebédlőben már kifogástalan rend, tiszta-ság és enyhe meleg van.

... Erzsike már idestova eléri a harmincket-tedik évét. Telt virág, a hervadás első jeleivel. Az egész életét a három idős hölgynek szentelte. Ügyelt arra, hogy meg ne hüljenek, vitte utá-nuk a nagykendőket, plédeket, sálakat. Ha be-tegek, Erzsike ápolja őket, éjjel virraszt mellet-tük. Mérté a lázukat, kenegette a hátukat, fagy-gyas ruhát tett a mellükre, téglát melegített a lábukra és üzembe helyezte mind a sok ósdi há-ziszert, amitől újra talpra állottak.

—Mert, lelkem, ez ér csak valamit. A dok-torok, azok nem tudnak semmit...

—Jól mondtad, lelkem, ez ér valamit. A doktorok semmit se tudnak...

— A doktorok!

Erzsike egész életét feláldozta. Talán még ennél is többet: a szabad akaratát, a fiatalságát. Mindenben alá kellett vetnie magát a három ked-ves zsarnoknak. És közben azt gondolták, hogy Erzsike a gyámoltalan és — jaj Istenem, — mi is lenne abból a gyerekből, ha ők nem volnának

Együtt tárgyalták meg, ha Erzsike új ruhát

készült csináltatni. Előkerültek az új divatlapok és kitűnően mulattak a divat bolondos furcsaságain,

—Teremtő Istenem! Rövid szoknya, ujjatlan blúz és sutba dobták a miedert! A halcsontos miedert!

—Ez a mái módi!...

—Istenem, ez a mái módi!...

Egyre csak a múlt századbéli divat szerint akarták öltöztetni Erzsikét. Fodrokkal, Tüskével, csipke »aplikációkkal«...

Nem mehetett Erzsike, más fiatal lányok módjára társaságba, bállokba, táncos összejövetelekre. Mit szóltak volna hozzá a nénik?... És észre se vette, lassan-lassan apró szarkalábak keletkeztek a szeme körül, egy-egy ősz szál kezdte a hullámos barna haját. Bizony, az örökké édesmosolyú Erzsike fölött kezdett eljární az idő...

De ő szó nélkül túrta a három idős dáma bogarait. Nemcsak a halál, de az élet is kíván céltalan, hősi áldozatokat. Az öregedő leány nem kap érdemrendet a mellére.

Amint a takarítást befejezte, Erzsike kiszaladt a konyhába. Mi van ott? Nincs-e rá szükség? ...

—Erzsikém, lelkem, nyisd csak ki a konyhaajtót. Olyan meleg van itt, mintha legalább is malacot sütnénk ...

—Ahogy mondod lelkem ...

— Mintha csak malacot sütnénk... Erzsike megállt közöttük és szeretettel oktatja ki a három öreg gyereket:

— Dehogy is nyitom ki! Hiszen úgy ki vannak hevülve, mind rakásra húlnének. Inkább a szobában is jobban betűtök, hogy meg ne fázzanak, ha bemennek.

Piszika ezalatt fát hordott fel a pincéből.

Szép rendesen elrakta a tűzhely alá. Amikor kiment, Erzsike megdicsérte:

— Ügyes, jóra való lánynak látszik ez a lány, anyám. Tetszik nekem!

Kavargatja a három néni külön-külön csöpp láboscájában a rántást. Úgy felelnek, munkaközben:

— Majd meglátjuk, lelkem, új seprű jól seper...

—Az már igaz!

—Új seprű jól seper!...

Piszika aztán elkérezett, hogy a cók-mókját elhozhassa, mert a Monostor uccában hagyta Erzsínél.

— Eridj, fiam, — hagyja rá Erzsike. — Egyúttal végy egy kiló hájat. Csak soká ne maradj!

Szaladt Piszika, ne mondhasák, hogy eltekergett. Erzsinek egy-két szóval beszámolt, bevásárolt és már rohant is haza. Aszalterítésre otthon volt.

Délben a hölgyek leültek az asztalhoz, Piszika meg behordta a sok-sok apró tálon az enivalót. Mindegyiknek a magáét. Isten ments, hogy összecserélte volna, tüstént megéreznék.

Kora délután aztán a három öreg néni fölkészült az Erzsike vezetésével a temetőbe. Csak oda jártak, barátkozni az elmúlással. Oda is csak nagy ritkán, hébe-hóba pedig a Farkas uccai öreg templomba. Úgy állott a torony nélküli, hatalmas istenháza, mint a nagy idők ittfelejtett tanúja. A címerek pedig a templom belsejében, akár a daliás idők felkiáltójelei... A temető is, a templom is barátságos, vén és mély hangulatú: a házsongárdi fás oldal és a farkasuccai kőrakás, mely úgy zárja le az uccát a két hárssal a homloka előtt, mint egy nagy esemény egy korszakot.

... Hónapszámra nem léptek ki a kapun. Most, hogy a halottak kimozdították őket, Erzsike jól felöltözteti őket. Előkerülnek az ósdi

valaha fekete, de most gyanús zöldecszínű télikabátok, öreges főkötők, hócipők, muffok, karmantyúk, sálak és melegítők. Mindegyiket külön-külön jól bebugyolálja, keztyűt húz a kezükre. Nem kis munka, valósággal föllélekzik, amikor befejezi.

A három öreg hölgy gyámoltalanul, tétován megy az ucca aszfaltján. Kettő Erzsikét fogják meg két oldalról, a harmadik, meg a fiatalabb Berta néni, a Piszika gyámolításával lépdel óvatosan. Piszika a virágokat, gyertyákat, gyufát cipeli.

Szerencsére, a család sírja nincsen magasban. A havazás is elállott.

A házsongárdi temető olyan, mint egy virágos kert. Emberi szokás, hogy halottak estéjén mindenki vetélkedve díszíti hozzátartozóinak sírját. Az egész város szeme előtt megy végbe, szégyen, ha hiányzik a sírről a virág, gyertya. Arra tatlan hiúsága senkit sem bánt. „Müyen jó érzés is, egyszer egy évben, fölcicomázhatjuk a süppedt sírhalmokat. Védekezés is, nehogy a kapzsiság az elhagyott sírok lakóit kilakoltathassa.

—No, nézd csak, a Vasváryné sírja hogy el van hanyagolva.. Egy szál virág nem sok, annyit se szánt rá az a mihaszna férje. Pedig igazán megérdemelte volna tőle!

—Bizony, hogy megérdemelte volna...

—Megérdemelte volna...

Mindenfelől érkeznek már a látogatók, nagy virágcsokrokkal, koszorúkkal. Az örökké elegáns öreg színész: Várady Miklós görnyedt, úri alakja bukkan föl, nagy halom virágot visz halott felesége sírjára.

Meglökkik egymást:

— Nézd...

És elmosolyodnak. A kedves színész is volt valaha fiatal...

Alig tudnak haladni olyan nagy a tolongás

a lökdösődés. Jól belekapaszkodnak a lányokba. Főleg Klári nénire kell ügyelni, rossz a szeme.

—Nem fáznak? — fordul hozzájuk anyá-
san Erzsike.

—Nem lelkem, nem fázunk...

Fölrének végre a sírhoz. A nagy fekete már-
ványoszlopon ez áll arany betűkkel:

ASZTALOS JENŐ

Erzsike Pizsikával a virágokat kezdi kirakni. A három öreg dáma meg ott szipog mellettük. Meg-megtörlik a szemüket, halkan imádkoznak, suttogva beszélnek.

—Szegény lelkem, elég hamar elment...

—Eleg hamar...

—Hamar elment...

Meggyújtják a gyertyákat, úgy csillog-villog a sír, akárcsak valami karácsonyfa.

—Tedd rá lelkem, az egész gyertyát..., ne mondhassák, hogy spórolunk. Meg aztán szegény megérdemelte...

—Meg, szegény ...

—Meg, bizony ...

Imádkoznak.

Aztán, mikor jól kisírták magukat, megindulnak lefelé. Föl még lehetett valahogy menni, mert a legtöbben a tető felé igyekeztek, vitte őket az ár. De le már nagyon nehéz haladni. Erzsike megkönnyebbült, amikor minden baj nélkül otthon voltak.

A lakásban aztán a szüleik, bátyjuk fényképe előtt meggyújtottak néhány szál gyertyát, mert:

— Mit tudjuk, mi van a drágáink sírjával? Világít-e nekik valaki? Hiszen pogány kézre került a birtok...

... Este látogatójuk érkezett. Reviczky báróné a vendég, itt lakik, nem messze, gyakran átnéz hozzájuk, A nyolcvanéves nagymama szép

hófehér haja illően keretezi be arisztokratikus arcát. Az egész városban a leggőgösebb erdélyi magnásasszonynak ismerik.

Megterítve vár a sárgaabroszos uzsonnaasztal. Előkerülnek a kis láboscák tejjel, a kis findzsák, feketekávéval. Jószagú, foszlós kalács ilatozik az asztalon.

A báróné szeretettel megsókolja őket.

—Hát fenn jártak a temetőben? Maguknak könnyű, nem olyan rossz a lábuk. De én már nem mehetek...

—Lelkem, báróné, nagyon jól tette, hogy nem jött föl. Olyan nagy a tolongás, alig bírtunk mozogni. Csakhogy össze nem tapodtak!

—Csakhogy össze nem tapodtak!

—Szinte összetapodtak...

Kavargatják az illatos kávét... Beleharapnak a kalácsba.

Uzsonna után Reviczky báróné beül a kályha melletti karosszékbe és átveszi a szót:

— Nem tudom, meddig tart még ez a világ! Rettenetes a máii élet! Az embernek az idegeire megy... Aztán, hogy mi lett a mi előkelő, régi Kolozsvárunkból!... Csak elnézem! Mind többen és többen költöznek bé a falvakból...

A három öreg dáma fájdalmas megértéssel bólogat.

— Hogy nekünk ezt meg kellett érnii! Mára éppen fenn a temetőben elgondoltam, ha sze^gény uram élne, mi is lenne véle? — folytatja Berta néni.

Reviczky báróné lehajtja a fejét,

— Jobb annak, aki meghalt!...

Nehéz sóhajok röppennek el.

Erzsike csendesen kézimunkál.

— Látom, új cselédet fogadtak. Ügyes, megbízható? Én nem is tudom, mi lesz vélem, ha az én hűséges Eszterem egyszer meg talál halni. Igaz, még fiatal, csak hatvanöt éves! De senki

se örök életű. Ő ismeri az én bogaraimat, csau ő tud a kedvemre mosdatni, fésűlni, öltöztetni...-

— Nagy kincs egy ilyen hűséges asszony...

— Nagy kincs...

Nagy bizony...

Az asztalon előttük nyitott könyv áll. Erzsike olvassa, ha ráér.

— Mit olvas? — kérdezte a báróné.

Erzsikének fölragyog az arca, láthatólag szívesen válaszol:

— »Pillangó« a címe és Móricz Zsigmond írta. Nagyon szeretem.

— Aztán jó?... — gyanakszik a báróné.

Erzsike készséggel nyújtja át a könyvet.

— Ha akarja, báróné, átadom. Ismerkedjék meg végre már a mi irodalmunkkal is.

Reviczkyné legyint.

— Már lelkem, én magyar író könyvét még nem igen olvastam, de nem is fogom. Egyáltalában magyarul nem olvasok.

Erzsike láthatólag meg van botránkozva.

— Már báróné, kérem, ez szinte lehetetlen! A magyar irodalom a világnak egyik legcsodálatosabb virága. De különben is, ki olvassa az íróinkat, ha mi, magunk így beszélünk.

Akkor ne csodálkozzunk, ha ide jutottunk. És akkor meg is érdemeltük.

— De Erzsike!... — riad rá Berta néni. — Nem is tudom, hol szedted tele magadat ilyen szocialista eszmékkel!

— De Erzsike!...

— Erzsike!...

— Hagyják csak, — nyugtatja meg őket a báróné. — Én nem haragszom. Tudom, milyen jóra való, derék teremtés, csak még egy kicsit éretlen. Fiatal.

Erzsike is szégyenli, hogy elragadtatta magát. Kezet csókol Reviczkynének és ezzel rendben van a dolog.

Késő este van, amikor a Reviczky báróné komornája átjött úrnőjéért. A dáma újra megcsókolta sorba a három öreg hölgyet. Erzsike-nek az arcát is megveregette.

— Kis rebellis!

És elvonul.

... Piszika alig várja a vasárnapot, hogy a katonának mindent elmeséljen. Egy csöppet sem haragudott Pistára, hogy benne hagyta a csávában és meglépett, amikor támaszra szorult volna. Még örvendett, hogy Pista nem elegyedett belé a kapu alatti jelenetbe. Na, még csak az kellett volna, hogy nagyobb legyen a botránya

De még vasárnapig se kellett várnia. Este egy percre átszaladt Erzsihez, hogy megtudja, mi van a legényével. Hát ki ül a konyhaasztal mellett? Pista! A »náci« kegyetlenül füstöl a szájában. Bicskájával meg faragja az asztalt. Mikor a kislány belép a konyhába, odaszalad és össze-vissza csókolja.

— Csakhogy látlak, babám! Már nagyon aggódtam miattad. Félttem, hogy gulyást aprít belőled az a. harapós asszonyság.

Mert ha Piszika nem is várt tőle pártfogást, azért a katonát bántotta a lelkiismeret. De, hogy látta, nem haragszik, jókedvű, az arca is piros, megnyugodott. Piszika csakugyan csinos, majdnem szép. Pár nap alatt kivirult, az arca ragyog, a sárga szeme csillog. Odadón, szerelmesen nézi Pistát.

— Jaj, de jó, hogy itt talállak! Vasárnap délután pont három órakor találkozunk. Várj a kapuban. A Mikó ucca 26. szám alatt szolgálok, Nagyon rendes, jó népek, csak egy kicsit bolondosak.

Pista átöleli a Piszika derekát. Együtt indulnak hazafelé.

»Most, vagy soha!« — határozta el magát a katona. Mert azt már észrevette, hogy a kis cse-

léd szerelmesebb, »kezeesebb s mint akármikor. És már hozzá is fog az ostromhoz.

— Májna, ha a naccságádék lefeküdtek, eressz bé, hogy egy kicsit beszéljünk.

Piszika megrémül.

— Jaj, dehogy is engedlek be! Az én konyhában még legény nem volt. Egy se mondhatja el magáról.

Pista türelmetlenül közbevág:

— Sok a duma! Eressz bé, ha mondom!

— Jaj, ne is mondj ilyent, Pista! Megölne a szégyen, ha az asszonyoméék észrevennék és holnap innét is útra tennének.

— Dehogy is veszik észre. Majd csendben leszünk.

Piszika határozottan elutasítja.

— De amúgy se akarom, hogy be gyere! Édesanyám már azért is megfojtana, hogy hallgatom az ilyen beszédet. Ha idelátna...

— Dehogy lát! Hogy látna! Messzi ide Bálványos! Eressz nő bé!

— Nem lehet Pista, ne is mondj ilyeneket. A sötétben is lát az Isten!

A katona ingerülten szól rá:

— Ne prézsmítálj annyit! Persze, ha nem szeretsz...

Piszikának majd megszakad a szíve. Hiszen szereti, hogyne szeretné ezt a nagy, drága embert ... Az övé minden gondolata... De...

Halkan megszólal:

— Tudod, hogy szeretlek! Soha, soha, még otthon, Bálványoson se szerettem senkit. Te voltál az első, aki megcsókolt...

— Sokra megyek véle... — fúj a katona, mérgében.

Piszika hebeg, alig talál már szót.

— Tudod, hogy te vagy minden gondolatom! Érted élek, érted dolgozom, gyűjtöm a pénzt» hogy legyen, mire megesküszünk...

Befordultak a csöndes Mikó uccába. Szembe kapja őket a gyalui szél, egy pillanatra meg is állítja. Hideg van, csúszós, sáros az út. Pista átöleli a lányt, támogatja, viszi, mint egy gyermeket. Piszika majd elolvad a boldogságtól.

A kapuban megállnak, beszélgetnek, vitakoznak. Csak erről, mindig csak erről... beengedi-e Pistát, vagy nem?... Már-már hajlandóságot is mutat rá. Ugylátszik, ez az ára annak, hogy elhigye, mennyire szereti... de akkor egyszerre csak előtte terem az anyja síró arca...; Nem... nem lehet.

— Te Piszika, ide ügyelj! Most igen-igen komolyan beszélek! Vagy bemegyek ma hozzád, vagy osztán engem többé az életben nem látsz! Úgy eltűnök az életedből, mint a tennapi álmom! Hát most már a te kezében van a sorsunk... Te határozzál. Vagy... vagy...

Pizsikának sós könnyek potyognak a szeméből. Jól belekapaszkodik a Pista fekete kezébe... Istenem, most még itt van, itt áll mellette... Csak el ne menjen... csak itt ne hagyja... mert akkor mindennek vége... De... amit kíván.. azt nem... nem tudja... nem lehet...

A tavaszi fuvallat sem jön halkabban, mint Piszika szájából a felelet:

— Nem... tehetem...

Pistát semmi sem hatja meg. Erőszakos férfi, nem tűri az ellenkezést. Kitépi a kezét a Piszika erős szorításából, a másik kezével messze löki el magától és durván ordítja:

— Hát mit gondolsz, ezért jártam én utánad? Mért fizettem annyiszor az ozsonyádat, a mozidat és minden egyebet? Persze, arra jó vótam, de ha valami kicsiséget kér tőle az ember, akkor kényeskedik és adja a nagy dámát...

Piszika át akarja ölelni. De a katona grombán kiszakítja magát a karjaiból. A kis cseléd

belekapaszkodik a kapu fájába, hogy össze ne essék. Eltorzul az arca, úgy zokog.

A katona fekete arccal, sötét tekintettel nézi.

— Hát ha nem, akkor nem!!! — mondja határozottan. — Mit gondolsz, te mulya, te vagy az egyetlen fehérszemély a világon? Majd kapok én szeretőt, jobbat, szebbet náladnál... Mi vagy te a végén is? Egy kis falusi paraszt! Na,, Isten megáldjon!

Azzal gyors léptekkel eliramodik. Még füttyül is, nehogy azt gondolhassa ott az a kis málészájú, hogy búslakodik. Magában pedig ezt gondolja:

»Majd kiéheztetek, te kutya, hogy téged fog a nyavalya törni... Te fogsz utánam szaladni.«
iszika ott marad a kapuban, Egyedül...
Mintha a szívét tépték volna ki a helyéből... Hal-
kan utána szól:

— Pista!

Semmi felelet. A katona nem hallja, vagy nem akarja hallani.

Piszika erősebben szól már kiált, de már ekkor az indulatos katona messze jár.

— Pista!... Pista!... — kiáltja. — Igen... Pista!... Gyere... be!...

De ekkor már Pista lépteinek a kopogása is elhalt. Elment... elment az ő Pistája. Elvitte a nagy indulatja. Ott állt Piszika és furcsa, de arra gondolt, hogy az ő kapujuk mennyivel ki^sebb, mint a szemközti... És annak barna a színe, ennek itt meg zöld. Elment Pista... elment Pista... — mondogatja magában. Hát mit fog ő most csinálni? Elment a kedvese, a vőlegénye, a szeretője... ő most özvegy mátká... inkább elhagyott mátká...

És hirtelen haragosan gondol az anyjára... Ő az oka mindennek... Miatta, egyedül csak miatta nem engedte be, hogy ne okozzon neki fájdalmat... De, hogy milyen bánatot csinált ez-

zel önmagának, azzal *az* nem törődik. Önző, magának való...

»Önző, önző... — ismétli mindegyre Piszika. Persze ő éli a világát. Már négy gyermeke volt. De, hogy mi lesz vele, az csak az ő baja egyedül...

»Szeretlek Pista! Úgy szeretlek, mint a kiszikkadt föld az esőt... Az édesanyámat se szeretem úgy, mint téged, se a testvéreimet, se magát, a haragvó Istent se!... Nélküled nem kell az élet, se a kenyér, se a nap, se a sötét éjszaka. Mi lesz velem, ha te elhagysz engem, Pista?... Olyan egyedül maradok ebben a nagy-nagy, boldog városban, mint a párját vesztett madár. Istenem, add, hogy Pista visszajöjjön! Add, hogy gyorsan, mire hármat számolok, előttem teremjen!... Hiszen te hatalmas vagy, Úristenem, add ide Pistát! Aztán... nem bánom... legyen úgy, ahogy... ő akarja.«

Hiába, Pista nincs sehol.

Megtörülte a szemét, még érzett rajta a Pista olcsó dohányának a szaga. A tenyerén érezte,; ahol pár perccel ezelőtt Pista fogta. Azt csókolta most és simogatta.

Aztán szomorúan kinyitotta a kaput. És nagyokat bekdácsolva vitte az összetört kis szívét... a krizantémok között... mert dolgozni kell, dolgozni kell...

VIII.

Nagy a riadalom a Miklóssy-házban. A három öreg hölgy magánkívül van. Nagy izgalomban egyre jönnek-mennek. Sehogy se lelik helyüket.

Erzsike elment délután öt órakor, azzal, hogy csak éppen pamutot vásárol a Bauch-féle üzletben s már hét óra is elmúlt és sehol sincs.

Persze, az mindig nagy eset, ha Erzsike hébe-hóba valamiért a városba megy. Az egész család nagy izgalomban van ilyenkor. Megtárgyalják, melyik ruháját vegye magára. Indítványokkal állnak elő, magyarázzák, miért épen ezt és nem másikat. Futnak a sütővassal, készítik Erzsikét, mintha legalább is lakodalomba menne, Erzsike mindezt már úgy megszokta, egészen elgyámoltalanodott a sok dajkálástól. Talán egymaga ki sem tudná választani a ruhát, cipőt, kalapot, ha nagynéha a vásárlásra kerül a sor.

— Haj, haj, fejlődött a világ és a flanc! Emlekeztek, a mi időnkben az embernek volt egy kalapja, amit parádéra tartogatott, és volt egy viselője. A cipővel ugyanígy. Ruhánk is volt egy világos utcai, egy báli köntös, meg egy fekete ruha, amit temetéseken hordtunk... De ezek aztán kitartottak évekig. Nem változott annyit a divat! Biza, nem volt ez a máj flancos világ!...

De azért izgatottan válogatták, melyik ruha-

hoz milyen cipő talál. Az öreg nénik ízlése nem éppen kifogástalan, így Erzsike hozzájuk igazodva, nem öltözött mindig a legdivatosabban. De azért jól mutatott. Szép volt, bájos és a lényéből valami olyan előkelőség sugárzott, amit pénzen úgyszemint lehet megvásárolni.

Hosszas tanakodás után megállapodtak abban, hogy a mai szép, meleg márciusi napon Erzsike fölveszi a sötétkék kosztümjét, hozzá szürke kalapot és szürke antilop cipőt. Már útra készen áll, amikor Berta néni odavonja az ablakhoz és figyelmesen megvizsgálja. A másik két öreg utána csinálja.

— Lássam csak, Erzsikém lelkem, nincs-e sok púder az orcádon? Csak éppen egy lehelletnyit szabad rátenni, Mert amit máma csinálnak, az már szemérmertlenség!

Kicsit letörülgetik az Erzsike arcáról a púdert, kis szarvasbőrt tesznek a táskájába, hogy ha melege lesz, ezzel törölje le az izzadságot. Ettől matt lesz az arca. Megnézik van-e a táskájában zsebkendő, aprópénz.

— Nem szégyenlik az úri dámák úgy kifesteni magukat, mint valami színészné. Ha nem a tulajdon két szememmel látom, el se hinném, — folytatja Berta néni. — Emlékeztek, amikor a múltkor itt járt jótékony célra gyűjteni Kolossy doktorné? Hát mondhatom néktek, én szégyeltem magamat helyette! Nem is mertem az orcájára nézni tapintatosságból, nehogy zavarba hozzam. Úgy ki volt festve, lelkeim, mint egy kép! Pirosra és — nahát, ilyent nem hallott még a világ, — barnára! Ha már olyan szemérmertlen valaki, hogy festi magát, legalább festené szépre! De barnára! Mint valami néger! Hiszen mi van szebb, mint a sima, hófehér orca! A nők már igazán nem tudják, mit csináljanak. *Készakarva* elcsúfítják magukat...

Ez ötkor történt. Amint Erzsike kitette a lá-

bát a kapun, siettek megnézni az órát. És tessék! Mindjárt este van és Erzsike nincs sehol.

A nénik rohannak ki-be, ki-be... Százszor is kiszaladnak a kapuba körülnézni. Egyre nyitogatják az ablakot. Hiába!

—Biztosan valami szerencsétlenség érte azt a gyereket.

—Biztosan valami szerencsétlenség!

—Ö, az a gyerek! Ha valami szerencsétlenség érte...

Idegesen kavargatják a kávé. Az se ízlik... nincs nyugtuk.

—Mindjárt besötétedik és az a gyerek sehol. Hogy miért is engedjük el magunk mellől...

Kiszaladnak a konyhába.

—Eridj csak, te Piszika. Nézz körül, nem látod-e valamerre a kisasszonyt? Ha meglátod, mondd meg, hogy siessen, mert nagyon idegesek vagyunk...

Piszika megindul. Most már merre keresse ebben a nagy városban a kisasszonyt? Egy darabig tanácstalanul áll. Aztán besétál a botanikus kertbe.

Most bukik le a márciusi nap. Üde a pázsit zöldje. A tavasz csókja mindent fölborzol. A régi botanikus kert elhanyagoltságában különös varázs van. Nem agyongondozott, inkább elhagyott, vadon. Dúsan nő benne fa, fű, bokor. A fűben gyermekek kergetőznek. Amott szerelmes pár andalog, de ez se zavarja a gyermekek szórakozását. De a szerelmesekét sem... Egy darab édenkert.

Erzsike félnyolckor ér haza. Izgatottan, kipirulva ... Messziről kémleli a házukat. Csak nincs valami baj? Az anyja a kapuban, a nénjei az ablakban várják. Az utolsó lépéseket már futva teszi meg. Minden valami nagy élmény jelzése.

— Ne haragudjanak édesanyám, néném. hogy ennyire megkéstem. Tudom, nagyon aggód-

tak érettem, Siettem is... De olyan jól eltöltöttem a délutánt, nem tudtam, hogy ilyen késő van.

Ezalatt bemennek a házba. Erzsike elrakja a kalapját, kesztyűjét, táskáját és lelkesen fog hozzá a beszéldehez:

—Képzeld csak, ki van itt? Gyerekkori jóbarátom, drága pajtásom: Szathmáry Géza. Tegnap érkezett Magyarországról... Annyi érdekes dolgot beszél! Csak pár napig marad itt. Kérdezte, mikor teheti tiszteletét^ erre én a maguk utólagos jóváhagyásával holnapra meghívtam ebédre.

—Ó, a lelkem, öklömnyi kora óta ismerem. Na, azt jól tetted, hogy meghívtad... Mi van azal a gyerekekkel?

—Úgy látom, szép karrier áll előtte. Szeretik, becsülik a megyénél. Még csak harmincöt éves és máris főszolgabíró.

—Istenem, hogy kimentek innét! Hogy itt tudták hagyni az őseik földjét!

Erzsike védelmébe veszi a Szathmáry családot.

— Hiszen úgy gyötri őket a honvágy, hogy, ha csak Erdélyt hallják emlegetni, könny gyűlik a szemükbe... Szathmáryéknak a földosztáskor kisajátították a birtokuk legnagyobb részét. Mit csinálhat a földbirtokos föld nélkül?

Klári néni szomorúan bólogatja a fejét.

—Szegény Szathmáry Miklós!... Ő is elment ...

—Ő is.

— Szegény, hogy elment!

Erzsike tovább magyaráz:

—Géza elbeszélte, hogy a kocsiban hirtelen érte a halál. Könnybe lábadt a szeme, amikor az apját emlegette... Most az édesanyja minden öröme.

—Hát az bizonyos, hogy ritka szép családi

életet éltek. Milyen rendes, jó házasság volt! Szegény Irénke, hogyan is bírja!

... De Erzsike nem árult el mindent. Hogy a gyermekkori szerelem, amely a kedves szilvasi udvarházban kezdődött, de nem folytatódott, újult erővel tört utat szívükben. És hogy Géza, — aki büszkén vallja magát most is erdélyinek, — arra célozgatott, hogy nősülésre gondol ... Szereti, megbecsüli Erzsikét most is... és ha Erzsike is tudná szeretni őt... meg az édesanyját... úgy semmi akadályja annak, hogy egybekeljenek. ..

Erzsike álmodozva hallgatja. Nézi a mellette haladó fiatalember daliás alakját, széles vállát, napégette arcát. Igen, éppen ilyenről... nem, nem ilyenről, róla... róla, Szathmáry Gézáról álmodozott, hosszú évek óta...

De aztán lemondóan legyint.

— Semmi akadályja?... Hát az én három öregem?...

Beülnek a Layda cukrászdába. Ott jobban lehet beszélgetni.

Géza megfogja az Erzsike finom kezét és úgy válaszol:

— A három öreg néni mellé fogadunk egy, jóra való házvezetőnőt, esetleg ápolónőt. A végén, nem kívánhatják tőled, hogy az egész életed nekik áldozd. Elég szép volt, amit eddig tettél.

Erzsike szeretettel nézi a rég áhitott arcot.

—De, — szól bizonytaalnul, — hogyan jutottam neked az eszedbe? Hiszen olyan régen lejátszódott a mi regényünk...

—De még nem értünk az utolsó fejezetéhez. És, ha te is akarsz, most befejezhetjük. Boldognak akarlak magam mellett látni, Erzsike! Tudod, a fejembe vettem, hogy erdélyi feleségem lesz, olyan leány, aki ezen az áldott, fekete földön nőtt fel, akit a havasok levegője csípett,

pirosra. Terád gondoltam... Erzsike... Eszembejutottak a gyerekkori fogadkozások...

— A kút és a vadmacska — kérdi kedveskacéran Erzsike.

Géza is elmosolyodik.

— Nem! Nem ettől féltem. De, hogy őszinte legyek, én alapjában régimódi ember vagyok. Nincs bizalmam ezekben a mai mondén, klubozó, víkendező nőkben. Ne kacagj ki, nem tehetek róla, ha ilyen vagyok... Hiszen az ember modern, modern... amíg nem a saját bőréről van szó. Elismerem, a mai lányokkal kitűnően lehet szórakozni, kedvesek, mulatságosak, de feleséget ... azt nem közülük választok. Igen, Erzsike ... te vagy az egyetlen, akit az anyámhoz hasonlíthatok . \ És ... aztán ... téged ismerlek, kívülről, belülről... hiszen gyermekkorunkat is együtt éltük le. Még sokszor meg is sapkáztalak, ha nem kaptál föl elég gyorsan a szamár háttára... Ő, be szép is volt!... Emlékszel Zsuzsira, a szamaramra?...

És elkezdtek a régi, szép napokat emlegetni, Könnyes volt a szemük és könnyes volt a hangjuk. Mintha édes felhők gomolyában botorkálnának, fönt, a havasok világában. Fölöttük a nap és ég.

*

Másnap izgatottan szépítgette magát a három öreg dáma. Egy-egy hófehér zsabó, gallér az örökös fekete ruhára. A ruhák kikefélve, kivasalva. A tükör előtt is nagyobb gonddal, több ideig állottak. Előkerül a régi világból megmaradt pár darab ékszer, néhány gyűrű, fülbevaló. Az almaszagú lakás ragyogóan tiszta. Ők maguk meg sűrögnek-forognak. Jó ebédet kell ám az ilyen ritka kedves vendégnek adni. Majd, hogy hajba nem kaptak azon, hogy a tüdőstáskáját, vagy a májgombócot szereti-e jobban a gyerek.

Piszika szomorúan jár-ke. Sápadt, sovány. Tudja Isten, amióta Pista elhagyta, még az étel sem ízlik. Sem a hús, sem a tészta. Pedig hogy szerette eddig az édességet, egy-egy darabot mindig eltett belőle Pistának.

Egy darabig még próbálkozott a vasárnapi kimenővel, hátha megtalálja Pistát. De, látva, hogy hiába keresi, a vasárnapot is otthon töltötte.

Most, látva az Erzsike izgatott készülődését, nem állhatta meg szó nélkül.

— A szeretőjét várja a kisasszony?

— Nem a szeretőm, Piszika, az ismerősöm.

Piszika a konyhát sepri, közben odaveti:

— Igen, úgy mondják az urak, de azért csak szerető a! Csak vigyázzon a kisasszony, mert a férfinép az igen furcsa szerzet!

— Hát te azt honnét tudod, te kis fruska?

Piszika csendesen rátesz egy nagy hasábot a tűzre, belefúj, hogy kipirul az arca, aztán hal->kan újra megszólal, anélkül, hogy visszafordulna és a kisasszony szemébe nézne.

— Katona?

— Ki? Az ismerősöm? Nem, civil.

— Ha cibil, az még jobb. Csak a katonától, óvja meg a Jóisten a kisasszonyt...

Csöngetés.

Itt van Szathmáry Géza.

Az öreg hölgyek sorba csókolják. Nem győzik csodálni, mennyire megerősödött, megférfia-sodott.

—Istenem, Géza! Rád sem ismertem volna. Ereszen megemberesedtél... Tudom, boldog és büszke rád az anyád. Mit csinál a mi kedves Irénkénk?

—Úgy bizony, mit csinál a mi kedves Irénkénk?

—Mit csinál a mi kedves Irénkénk?

— Dajkálja a nagyapámat, aki már a kilencvennegyedik évét tapossa...

A három öreg hölgy gyorsan számolni kezd. Csöndben, észrevétlenül, de mind a három azt csinálja. Kilencvennégy esztendő! Akkor — boldogan állapítják meg, — nekik még igen sok van hátra, hiszen a legidősebb, Ilka néni, sem idősebb nyolcvannégynél.

Folytonos kérdezősködés és kíváncsiskodás közt ér véget az ebéd.

A feketekávénál, a cigarettázás közben aztán erőt vesz magán Géza és kimondja, ami a szívét nyomja.

— Kedves nénik... valamit szeretnék mondani ... rossz a lelkiismeretem,.. Mert én tulajdonképen rossz ember vagyok... Nem csak, hogy nem hoztam semmi jót magammal Magyarországról ... de... vinni akarok valamit... A legkedvesebbjüket... adják nekem... Erzsikét.

Döbönt csönd fogadja a bejelentést. Tiszán lehet hallani az öreg falióra ketyegését.

Hosszú, kínos szünet. Végre Berta néni megszólal:

—Ha jól értettem, lelkem... feleségül akarod venni... Erzsikét?

—... feleségül... Erzsikét? ...

—... elvenni... Erzsikét? ...

—Igen, — mondta férfiassággal Szathmáry. — Anyámmal már meg is beszéltem a dolgot... és ha... a nénik is beleegyeznek... még a nyáron megtarthatnánk az esküvőt... Hiszen nem vagyunk idegenek egymásnak... a nénik is ismernek engemet... a családomat... Fölösleges volna húzni-halasztani a dolgot.

Ez nehéz volt! Kissé megkönnyebbedett, mikor a végére ért.

Sápadtan ül a három öreg dáma. Erre igazán nem számítottak, hogy valaki jön és egy-

szerűen el akarja venni tőlük Erzsikét. Derült égből a égből a mennykőcsapás...

— De, — szólal meg végre Berta néni, - kapsz-e te itten állást? Ott jó pozícióban vagy... azt... úgy gondoljuk... kár lenne néked fölázdosni ... értünk... Itt meg annyi az állástalan, ne nagyon számíts arra, hogy protekció nélkül — és kinek van itt protekciója? — valahová is bekerülj...

A fiatalember előveszi a levendulavízzel ilatosított zsebkendőjét és megtörli veritékező homlokát. Nagynehezen nyögi ki a szavakat:

— Nem is... nem is erről van szó... Én Erzsikét nemcsak el akarom venni, de... el is akarom vinni magammal... Magyarországra...

A nénik között még nagyobb a rémület. Ijedten döbbenek rá a valóságra... Elvinni... Berta néni töri meg a dermedt csendet.

— Lelkem,... mi nem tudunk már megszokni idegenben... Az öreg fát nem lehet átplántálni.. Ide vagyunk gyökerezve... Évszázadok óta itt él a családjunk... mi sem mozdulhatunk ki Erdélyből. Nem bíránk ki az új levegőt... Mi nem mehetünk innét el...

—Úgy van, nem mehetünk...

—Nem mehetünk innét el...

Géza nagyot szippant a cigarettájából, mint mindig, amikor nagy gondban van. Nehezebb, mint gondolta volna. Tekintetével végigsimítja a hímzett asztalterítőt, az Erzsike kezének a munkáját, kiissza maradék feketekávéját. Aztán csendesen, félve folytatja:

— Természetesen... a néniékről gondoskodnánk ... Egy jó házvezetőnő ... mindent elintéz. A végén még nem is olyan öregek... És mi Erzsikével minden... két-három... hónapban hazalátogatnánk ... így gondoltam.

Tompán koppan a szó. A három öreg hölgy halálos ítéletét érzi ki belőle.

Egy darabig csönd, hogy aztán annál nagyobb felháborodás törjön ki.

Mintha kígyó marta volna meg őket! Fiatalosan föl pattannak és meg se várva a sorrendet, egyszerre kiabálnak, sápítoznak, fel-alá szaladgálnak.

—Nahát, ez felháborító!

—Itthagynál minket!

—Csak nem engedhetem ezt a gyereket idegenbe?

—Hogy is lehet ilyent gondolni?

—Nélkülünk nem is tudom, mi lenne véle!

— Nem, erről szó sem lehet!...

Egyszerre csak az Ilka néni, a legidősebb dáma kiáltása válik ki az együttesből:

— És mi lenne vélünk?... Mit csinálnánk mi, nélküle?...

Erre a másik kettő is ráijed.

—Mit csinálnánk nélküle?...

—Mi lenne vélünk, nélküle?...

Sírva fakad mind a három öreg hölgy. Erzsike azt sem tudja, melyikhez szaladjon, melyiket babusgassa, vigasztalja.

Aztán nagyon csöndesen, nagyon szomorúan csak ennyit mond a fiatalembernek:

— Ide nézz, Géza! Hát lehetek-e olyan kegyetlen, hogy ezeket az öreg gyerekeket magukra hagyjam? Láthatod, lehetetlenség!...

A nagy izgalomban egyedül Géza vette észre, milyen halavány, milyen vértelen az Erzsike arca. Hogy reszket. Annyira el van gyöngülve, hogy csaknem összeesik. És hogy két nagy brilliáns izzik a szemében...

Erzsike letérdelt a néni elé.

— Édesanyám..., néném, ne sírjanak!... Nem megyek el... ne búsuljanak... itt maradok ... itt maradok... maguknak, itt leszek magukkal ... itt... itt... örökre...

Tovább nem tudott beszélni. Megszorította a

Géza kezét, nagyon, erősen, melegen... búcsúzól. Aztán kifutott a szobából. Olyan sötét volt minden, hogy azt hitte, nekimegy a tárgyaknak. Mellére szorította a kezét. Hallotta a szíve dobogását...

Géza meg vette a kalapját, kezét csókolt a néniknek és halkán betette maga után az ajtót.

IX.

Egy este Erzsi szaladt át Pizsikához. Nagy lelkesedéssel, sebbel-lobbal jött, mint akinek fontos híre van.

Ma délután, a piacon találkozott Pistával. Büszkén ment el mellette. Észre se látszott venni.

— De már, lelkem, vagy jóbarátné az ember, vagy nem. Már én, fiam, meg nem állhatam, hogy oda ne szóljak hozzá: Na, mi újság, Pista? Tán észrevénné a szegény embert!

Erre ő elmesélte, hogy most jó sora van. Tisztiszolga egy román főhadnagynál. Már nem kell a kaszárnyában éjszakázzon. A gazdája megbecsüli, szereti, sok dolga sincs egy ember után.

—Urasán megy az életje. De rólad egy árva szóval sem érdeklődött. Én hoztalak elé, mert tudod, mennyire szeretlek. Elmeséltem, hogy bánatnak adtad a fejedet. Már a vasárnapi kimenő sem ízlik.

—Ő kereste magának a bajt! Amit főzött, egye is meg... — így Pista.

—Hát csak azt mondom, — folytatja Erzsi, — ma este féltízkor Pista nálam lesz. Ha úgy gondolod és még mindig szereted, jere át te is vélem, most mindjárt. A naccságaék már alusznak, senki se veszi észre... Nálam kibeszélhetek magatokat... Tán meg is értitek egymást.

Látod, ilyen barátnő vagyok én!... — és kidülszette kicsi, lapos parasztmellét.

Pizsikát szinte gyógyították az Erzsi szavai. Kis szíve majd kiugrott a helyéből. Átölelte Erzsit és sírva-kacagva hálálkodott. Aztán gyorsan elővette az új kék-fehérpettyes ünneplóruháját, megmosdott, megfésülködött, ügyesen rendbetette magát és már mentek is. Pizsika egyre mondogatta:

— Erzsi néni, maga az én megmentőm. Hogy az Isten áldaná meg.

Alig ültek le az Erzsi konyhájában, már érkezett is Pista. Pizsika úgy érezte, mintha a torokában verne a szíve és egyszerre elhagyná minden ereje.

Pista a régi. Elfogulatlanul lép be. Fekete cigányképe sem változott egy makulányit sem. Megáílt Pizsika előtt, két ujjával megemelte az állát és úgy szólt oda félvállról. Valahonnét, nagyon magasról:

— No, mi az, babám? Hát mégis csak eljöttél az én uccámba?

Pizsika felelni sem tud. Csak hűséges kutya-szemekkel nézi a hetyke katonát.

Erzsi segíti ki a zavarából.

— Hagyja, ne bántsa most, Pista! Láthassa, hogy oda van. Inkább legyen jó hozzá, simogassa, ölelje meg... Ő is megbánta, amit tett.

A Pista sapkája mellett hóvirág. Elkeseredetten nézi a kislány. Pista azonnal észreveszi. Ahá... ez jó!...

— Ezt a virágot egy györgyfalvi leánytól kaptam. Most azzal beszélek. Szép leány, derék leány. Olyan háta van, mint egy bivalynak. S ügyes is!... van lány elég!... Hű, de mennyi!... Nincs panaszom egy szó se. Nem maradok szerető nélkül. Nem te vagy lelkem, — fordul Pizsikához, — a világ közepe! Csak úgy hiszed!

Erzsi tapintatosan kimegy a konyhából. Pi-

szika lesütött szemmel, reszketve várakozik. Most, mi lesz?...

Pista az ölébe kapja, mohón beleharap a szájába, arcába és a fülébe sűgja:

— Na, menjünk!

Piszika tudja jól, ma hiába is volna minden védekezés. Minden úgy történik, ahogyan Pista akarja. És... ő is vágyik ennek az erőszakos, drága, nagy embernek a karjai közé... Hát... teljesíti a kívánságát, ha olyan nagyon akarja... Azért még nem dűl össze a világ!... Hiszen Pista azért akarja, mert szereti... Mindent, mindent inkább, minthogy ismét elveszítse... ismét egyedűl maradjon... Jaj, csak azt ne!

Megindulnak. Kéz a kézben. Időnként a fiú hozzáhajol és megcsókolja. A vére forr a kislánynak. Egy szót se szólnak, mit is lehet most beszélni?... Piszika csak a legény kezét szoronigátja.

Amikor hazaérnek, Pista kiveszi a Piszika kezéből a kapukulcsot és szó nélkül beleteszi, a kulcslyukba. Ott vannak már a kertben. A rózsa még szalma alatt alusznak. De valami győzedelmes földszag terjeng a levegőben. Mámorító!

Pista hevesen átöleli Pizikát, gyorsan az ölébe kapja és sietve indul a konyha felé.

Pimka sikoltozni szeretett volna. Segítségért kiáltani... De cserepes, száraz ajkán egy hang sem jött ki.

Úgy hullott a Pista karjai közé, mint ahogyan az érett kalász hajtja fejét a sarló alá.

X.

Ettől kezdve Pista minden éjszakáját Piszikánál töltötte. Kedves volt újra a kislányhoz, a maga módján még gyöngéd is.

— Na úgy-e, hogy nem dűlt össze a világ! Te, kis butuska! Hát nem vagy most boldogabb?

Piszika kivirult, megszépült. Fejletlen kis, teste megtelt. Olyan hihetetlenül boldognak érezte magát, hogy sokszor mondta magában, ennyi boldogságot meg sem érdemel. A lelkiismeretével is kiegyezett.

»Pista úgylátja feleségül vesz...

Ha tehette, mindegyre elő is hozakodott vele.

— Mikor megyünk már haza, hogy megkérjél a szüleimtől?

Pistának ez nem a legkellemesebb téma.

— Nem elég az néked, ha tudod, hogy elveszlek? Mit kell abból olyan nagy fene cécót rendezni?

Piszika odaborult Pista nyakába, átölelte a két karjával, úgjr dorombolt, szerelmesen, lágyan:

— Szeretném, ha édesanyámék is megismernének. Meg aztán, hát te nem vagy kíváncsi a házra, ahol születtem, ahol felnőttem? Én alig várom, hogy elvigyél egyszer a te szüléidhez. Mert nemsokára oda is élményünk, úgy-e?...

Hol lakol? ... Sohasem beszéltél a te faludról... Jaj, annyi beszédem volna az édesanyáddal!... Hogy megtudhassam tőle, milyen ember is vagy te? Mit szeretsz enni? Mert azt igazából csak ő tudja... Vájjon, fog-e engem szeretni az édesanyád?

Pistának ez az áradozás, ez a gyöngédség új. Nem tudja, hogy a nő, amikor szeret, szereld mének egyrészét az édesanyákra is kiterjeszti, Főlényesen kacag föl.

— Na ez jókor jut eszedbe! Ez egy kicsit bajos lesz! Aligha fog az tégedet szeretni, tíz esztendeje el van az anyám temetve.

Piszika megrendülve hallgatja.

— Meghalt az édesanyád?... Ó, te szegény! — és gyöngéden megsimogatja a Pista arcát. — Ezt nem is tudtam ...

Pistában nincs érzelgősség, inkább boszszantja a Piszika gyöngédsége.

— Csak nem akarsz most, tíz esztendő múltán sajnálkozni rajtam? Hagyj már békén, nem vagyok én taknyos kölyök!

A kapuban folyt le ez a beszélgetés. Megszokták, hogy esti mosogatás után, amikor a ház elcsöndesült, *úgy* féltíz, tíz óra tájt, Piszika kiment a kapuba és Pista már várta. Néha egy keveset sétáltak a ház előtt, elmentek egészen a botanikus kertig, aztán vissza, meg le, a néptelen uccán. Aztán szép csöndesen beosontak a házba. Szerencséje volt Piszikának, a konyha egészen külön állott. Nemcsak az előszobán lehetett bejutni, hanem a csukott folyosóról is. Onnan nyílt az előszoba és csak abból vezetett az út a szobákba. Így, ha csak valami különös szerencsétlenség nem történik, nem hallhatták meg a suttogást, jövést-menést. A hely maga is kerítő volt, a két fiatal örömére.

Pista hamarosan otthon érezte magát a konyhában. Összeszoktak. Piszikának ízlett a sze-

relem és hogy játszhatta a menyecskét. A Pista fehéreműjét mosta, stoppolta a nagy lyukakat az ócska, vedlett fuszeklikén. Ott is álltak a ruháneműek a kislány szekrényében. Ott váltott a katona minden vasárnap hajnalban tisztát. Minden éjszakáját ott töltötte és csak reggeli szürkületkor somfordált ki a házból.

Ha csak tehetete, eltett a kis cseléd Pistának valami harapnivalót. Egy kis szalonna, kolbász, sütemény csak megédesítette a Pista csókját. Ha másként nem ment, lopott. Kicsent a kamrából egy-egy üveg befőttet, még a keserves piaci pénzből is tett félre valamicskét. Erzsi tanította ki erre és Piszika tehetséges tanítvány volt. A szerelemben mindig van valami aljas is. Valakit meglop. Valamit lopnak.

Piszika minduntalan előhozakodott kedvenc témájával:

— Pistám, ugye, te az enyém vagy? És ha az enyém vagy és mert úgyis feleségül veszel, menjünk ki a pünkösdi ünnepekre Bálványosra. Az én falumba. Egy falubeli fiú éppen holnap megy haza, vele megüzenném és otthon nagy örömmel várnának! De milyen boldogsággal!... Uram, Istenem, milyen jól tartana az anyám! Venne bárányhúst és ölne tyúkot... és töltött káposztát is csinálna! Te nem is tudod, milyen jó az anyám töltöttkáposztája! Senki a faluban nem tudja olyan jól csinálni! Mikor lakodalom van, mindig őt hívják. Pánkot is sütné és kalácsot... Nálunk aztán ehetnél kedvedre... Délután meg elmegyünk a táncba... Megmutatnánk azoknak a buta falusiaknak, milyen a városi tánc... Vagy kimegyünk az erdőbe mind, az édesanyám, az apám, Pali bátyám, sütünk szalonnát... Én virágkoszorút kötök a hajamba... Olyan leszek mintha már az esküvőnkre készülnék. Este meg énekelve megyünk hazafelé... végig a falun

Mindenki kijön majd megnézni, ki az a boldog menvasszony?

Pista csak félig hallgatja a szerelmes szavakat. A kibúvón gondolkodik.

— Hászén, éppen azt nem akarom, és ha már itt tartunk, meg is mondom néked. Nem akarom a szüléidet költségbe verni. Hogy miattam nagy traktamentumot rendezzenek. Majd ki megyek, ha leszerelek.

Piszika egyszeriben elcsöndesül. Lelohad a nagy kedve.

— És az mikor lesz? — kérdezte halkán.

Pista megnyugtatja.

— Még ezen a nyáron. Akkor megtartjuk a kézfogót. Akár mindjárt a lakodalmat is, hogy olyan türelmetlen vagy és látom, nem bízol bennem.

És Pista adja a sértődöttet.

— Dehogya is nem bízom benned! Hát kibem bízhatnék, ha benned nem? Csak hát az olyan messzi van!...

— Még ezt a pár hónapot csak kibírjuk valahogy. Majd csókkal megédesítjük egymásnak, hogy nem is vesszük észre, úgy elröpül.

... Így telt el három hónap. A nyár végefelé tartott, már másodszor is virágzottak a rózsák. Édes illat töltötte meg a Mikó uccai kerteket. Kővér muskátlik virítottak az ablakokban. Esténként Gyalu felől már hűvös szellő fújdogált. A híres szamosvölgyi szél.

Egyszer Pista azzal állott elő, hogy holnap el kell utaznia a gazdájával. De csak két napról van szó. Piszika ne búsuljon.

— Holnapután este biztosan itthon leszek.

Futólag megsókolta a kislányt, gondosan összeszedte a cókókáját és elment.

Lassan, kínosan vánszorgott a két nap. Még a nappal csak volt valahogy, a dolog feledtette és gyorsította a várakozást. De az éjszakák annál

hosszabbak voltak. Megszokta, hogy Pista mellette legyen. Hiányzott mellőle. Behúzódott az ágy belső felébe és Pistának helyet hagyott. Oda képzelte az ő feketekéjú legényét.

Végre eltelt a hosszú két nap is! Paprikás szalonnát vásárolt Piszika az elspórolt konyhapénzen, a Pista kedvenc ételét. Mellé zöldhagymát, frissset, üdét, nagy darab puha, barna kenyert. És várt... várt. Kiállott a kapuba már kilenc órákor. Ha egy keveset kijebb ment, a kocsisorról egész a Szent György térig láthatott. Leste, mikor jön már. Ő, mennyi mondanivalója lesz! Na most... most... mindjárt itt kell lennie!... Minden nadrágos emberben Pistát vélte fölfedezni... Szaladt 'elébe... s csak amikor ott állott előtte, csak akkor látta fájó szívvel, hogy tévedett.

Olyan csillagos volt az ég, mintha a mennyboltozat apró szikrákkal volna teleszórva. Vagy jeges szilánkokkal. Fázott. Piszika épp arra nézett föl, hogy egy csillag lefutott.

— Ez rossz jel!

Nyugtalanzkodott magában. Lement a klinika főbejáratához és a kapu feletti órán leste, mennyi az idő. Eltelt tíz óra... lassan a tizenegyet is elhagyta az óra mánusa.. mi történhetett?

»Ej, bizonyára nem jöttek még meg. A végén az nem Pistától függ, hanem a gazdájától. Pista, az el sem ment volna, ha ő rendelkezhetnek maga felől.«

De azért még mindig nem hagyott föl minden reménnyel. Csak, amikor már tizenkettő is elmúlt, ment haza nagy búsan. Vigasztalni, bátorítani szerette volna magát... de nem ment. Nem tudta magát megnyugtatni. Hiszen Pista egészen biztosra mondta, hogy holnapután visszatér...

Holnap?... Igen, holnap... akkor jön. Holnap újra itt lesz.

Hiába volt a vigasz, mégse tudta, már nem is akarta a feltörő könnyeket visszatartani. Zokogva vetette magát az ágyára és ruhában, csapzott hajjal, a sírástól kipirultan, a vetetlen ágyon, égő könnyekkel szemében, érte el a nyugtalan álmot.

XI.

És Piszika minden estéjét a kapuban töltötte és várta, várta Istenem, hogy várta a kedvesét. És minél reménytelenebb volt, hogy Pista viszszaér, Piszika annál jobban várta. Szerelme már őrjöngéssé fokozódott. Annyi könnyet elsírt, amennyivel meg lehetne tisztítani a világot

De Pista soha többé nem jött vissza.

Piszika megsárgult, elfonnyadt, az arcocskája megnyúlt, megcsúnyult. Mint egy holdkóros, végezte a munkáját, minden kedv, igyekezet nélkül. Szomjas volt mindig. Nem törődött az-
zal sem, ha össze is szidták. Csúnyán takarított, csak éppen tessék-lássék, összecsapta a szobákat. Nehezen ment a mosogatás is. A házbeliek nem tudták, mi történhetett vele? Hogy mi lett az igyekvő, a kedves, a vidám Pizsikából?

—Beteg vagy? — kérdezte tőle Erzsike kisasszony részvétellel.

—Nem vagyok! felelt Piszika dacosan.

—Akkor hát miért vagy olyan sárga esmért nem eszel!? Biztosan beteg vagy!... Mi az?... — fordult a kis cselédhez. — Elszédültél? Ülj csak le gyorsan, — és sietve vizet hozott és azzal locsolta a Piszika hideg homlokai

A Piszika szájában gyűlt a nyál.

— Semmi, kisasszony kérem, csak biztosan

elrontottam a gyomromat és most kell hányjak.

Azzal gyorsan kiszaladt az udvarra és kiadta magából a csúf, sárga levet.

Délután beállított a doktor, a család régi barátja.

— No, mi újság? Hogy vannak? Remélem, nem beteg az én kedves barátnőim közül egyik se. Hát te hogy vagy, Erzsike?

Erzsike mosolyogva felel:

— Mi, hála Istennek, megvolnánk, doktor bácsi. Nincs semmi bajunk, de kérem, jöjjön ki a konyhába és nézze meg a lányt. Nem tetszik nekem, hogy erősen lefogyott, gyenge és olyan sápadt, hogy ránézni is rossz.

Az orvos kimegy a konyhába, megtapogatja Pizsikát mindenütt, kinyomkodja a vakbelét, az epéjét és érdeklődik:

— Aztán gyakran hányasz?

— Igen, — felelt Pizsika. — Minden reggel és néha ebédközben is. Meg amikor mosogatok.

— Az orvos megnézi a Pizsika nyelvét.

— Szédülésed, émelygésed van?

— Van!

A doktor a fejét csóválja.

— Mutasd a melled.

A kislány szégyenlősen nyitja föl a blúzáát.

A doktor azonnal készen van a diagnózissal:

— Hát nincs neked fiam semmi egyéb bajod, csak a kicsi bántja a nagyot. Egyszerűen más állapotban vagy.

Pizsika nem akar hinni a fülének.

— Hogy... hogy tetszett... mondani...?

— Azt mondtam, hogy gyereked lesz.

Amikor Pizsika ezt meghallotta, ájultan esett össze.

A doktor bácsi csak Erzsikét avatta be a titokba. Erzsikének összefacsarodott a szíve. Szegény kislány, szegény cseléd, szegény ember... — mondogatta magában.

— Nem kell az öreg hölgyeket fölizgatni, — oktatta Erzsikét az orvos.

Erzsike először találkozott az életnek ilyen tragédiájával. Az ő tisztasága egy pillanatig ösztönösen visszariadt a »bünös« lánytól, de aztán a szívére hallgatott és teljesen az elesett kis cseléd mellé állott. Vigasztalta, bátorította, pedig ő is nehezen szedte össze magát.

— Ne félj, Piszika, ne légy annyira kétségbeesve, majd jóra fordul minden. No, ne sírj, Piszika! — szólt, nagy könnycseppel a szemében. Majd összeborult a kis, szerencsétlen cseléddel és együtt zokogtak.

Kifaggatta Piszikát alaposan és leghelyesebbnek tartotta, ha a leány anyját értesítik. De Piszika erről hallani sem akart.

— Csak azt ne, drága jó kisasszonyom! Szegény édesanyámat megölné a szegény.

Alig várta, hogy a mosogatással készen legyen, futott át a rémhírrrel Erzsihez.

Erzsi az első pillanatban megijedt. Valami lelkiismeretféle mozdult meg benne. De aztán túltette magát az ilyesmin, nem látta reménytelennek a helyzetet.

— Ne ess kétségbe! Nem olyan nagy dolog. Ismerek egy ügyes bábasszonyt, majd az segít rajtad. Mit gondolsz, én nem jártam már meg? Hja, babám, ez velejár a szerelemmel! Hát ne bögj és ne vágj olyan elkeseredett képet. Most mindjárt elkérezem, te is találj ki valami hazugságot a naccságáidnak és még máma délután elmegyünk. Hozzál pénzt, vagy három-négyszáz lejbe biza belejő.

Igy a nagy Erzsi gyámolításával megindult Piszika a hosszú, nehéz úton. Végimentek a Honvéd uccán, aztán föltértek a Kövespad utcába, végül egy kis, szegényes ház előtt megállapodtak.

Útközben Erzsi kitanította Piszikát.

—Aztán akárhogy is félj, ne kiálts! Különben valaki felad és kész a baj. Szorítsd össze a fogadat és tűrjél!

—Nagyon fáj? — kérdezte aggódva Piszika.

—Rettenetesen! A legnagyobb kín a világon! De gondolj csak arra, jó volt, amit a leányedtól kaptál... Ezt nekünk ki kell állni!...

Ahogy beléptek a kapun, majd, hogy össze nem estek a réműlettől. Szigorú rendőr állott a szülésznő ajtaja előtt. Amikor meglátta a közeledő cselédeket, románul rájuk szólt:

— Kit keresnek?

Erzsi gyorsan válaszolt.

—Egy falumbeli lány szolgál ezen az udvaron. Hozzá jöttünk.

—Hogy hívják?

— Marinak, Kulcsár Marinak, — hazudott fennakadás nélkül Erzsi.

A rendőr gyanakodva nézett végig rajtuk.

— Itt nem szolgál semmiféle lány. Nincs is itt semmi cseléd! Szegény nép lakik erre, nem nagyúri emberek.

Aztán jól megnézte a Piszika sápadt arcát.

— Engem nem csapnak be! Jól tudom, mit keresnek az ilyen kis cselédek a bábasszony házában. Az a szerencsénk, hogy engem találtak itt, más már vinné is magukat a rendőrségre. A bába le van tartóztatva halállal végződött tiltott műtét büntetéért. Most van a házkutatás. Azt ajánlom, menjenek gyorsan haza, míg jó dolguk van. Különben maguk is könnyen a kóterbe kerülhetnek.

Piszika reszketett, a lába elgyöngült, hányinger fogta el.

Csak most rosszul ne legyek, Istenem!

Belekapaszkodott az Erzsi karjába és igyekezett kifelé?. veszedelmes helyről.

A rendőr még menetközben is ráförmedt.

— Hogy nem szégyenli magát az ilyen kis

szolgáló... Alig látszik ki a földből és már rossz úton jár. Hány éves vagy?

— Tizenhat, — felelte Piszika remegő hangon.

A rendőr pödört egyet a bajuszán, négyeset köpött az udvar közepére, majd így folytatta:

— Hát ami azt illeti, elég korán megkezdted. Hát, ha jó volt az ölelés, legyen jó a következménye is. Azért vetik a magot, hogy teremjen, — humorizált. Kegyesen intett nekik, hogy menetnek.

Piszika nagy erőfeszítéssel tartotta még magát, amíg az udvaron kijutottak. Aztán nékidült a kapunak.

— Jaj, de rosszul vagyok, Erzsi néni, mindjárt meghalok.

Rájött a hányás, csak úgy ömlött belőle.

— Ügyelj magadra, az Istenért, Piszika, te Piszika... legalább ne sírj!... Csöndesebben, Piszika, meghallja a rendőr, ez nem tréfadolog, aztán mehetünk egyenesen a börtönbe.

Pisziába alig lehet lelket verni.

— Legszívesebben a temetőbe mennék! — mondta a kis, meggyötört testű, elkínzott lelkű gyermek.

Szótlanul tették meg a hosszú utat hazáig. Piszikának nincs kedve beszélgetésre. Tele van gonddal.

Otthon Erzsi kisasszony izgatottan várta.

— Jaj, de jó, hogy itt vagy! Hogy olyan sokáig odavoltál, attól félttem, hogy valami bolondot teszel. Na, ne ess úgy kétségbe! Föl a fejfel, Piszika! Nem szabad, hogy az anyámék észrevegyenek valamit. Ők nem olyan megértőek és elnézőek, mint én. Azonnal felmondának.

Piszika meg csak ült az ágya szélén. Ott, ahol nem is régen még a Pista feje pihent. Égette a testét az ágy.

— De kisasszony kérem, zokogta — hát

van igazság ezen a világon? Ő akarta, hogy a kedvese legyenek... mennyit rimánkodott... azt mondta, feleségül vesz... s nem elég, hogy elhagy, de még szégyenben is hagyott... Ó, ezt nem lehet kibírni... A szemem sül ki a szégyentől, most, a kisasszony előtt is...

Erzsike szeretettel vigasztalja:

—Mondom, ne ess kétségbe, Piszika! Majd csak jóra fordul minden! Bizony, szegény nőknek nagyon-nagyon, duplán kell megfizetniük, mindenért. Legjobb lesz, ha most mindjárt leülsz és irsz az édesanyádnak, hogy jöjjön be. Ne ird meg, hogy mi a bajod, hogy az, aki elolvassa neki a levelet, meg ne tudja. Majd, ha az édesanyád itt lesz, kiokoskodjuk a többit.

—De az anyám kétségbeesik, hogy mi lett a lányából,... a Pizsikájából... Hiszen úgy szerettek édesapámmal együtt... Nem, mint más falusi gyereket, nem veréssel tartottak, hanem, simogatással, jó szóval... És, jaj Istenem, ha, édesapám megtudja, tán meg is öl...

—Csakhogy édesapád nem fogja megtudni. Úgy gondoltam, itt maradsz, amíg csak lehet, és, akkor bemész a klinikára... Ott titokban a világra hozod a gyermeket és valahol lelencházban, vagy valami asszonynál elhelyezed. Nem fogja megtudni a falu.

Azzal levélpapírt, tintát, tollat vett elő és asztalhoz ültette Pizsikát. A levél sok sírás, jajgatás közt elkészült:

»Édes édesanyám!

Tudatom, hogy jól vagyok, mejhez hasonlót kívánok édesanyámnak is. Csak, tudatom, hogy nagy beteg vagyok! Alig álok a lábamon., Kérem édesanyámat, édesapámnak ne szójon erőlt sémit. Csak jöjjön bé minél eléb. Mer nagy szükségem van édesanyámra. Tiszteltetem és jó egészséget kívánok édesanyámnak

Piszika.«

Maga Erzsike sietett a levéllel a postára. Nyugodt volt, amikor a levelet elnyelte a láda. Legalább megkisebbedett az ő gondja. Mert a Pizsikáé annál nagyobb. Ez az első és a világ, legnagyobb gondja: a gyerekből asszony és anya lett.

... Harmadnap beállított Kerekesné. Meg be se tette a lábát a konyhába, már rákezde a szí-pogást. Illemtudóan kezet csókolt mind a három dámának. Érdeklődött az egészségi állapotuk iránt. Berta néni töltött egy jó csupor kávé-t és elébe tette.

— Köszönöm, — felelt tiszteességtudóan, — nem vagyok rá érdemes.

De azért kanalazta a jó meleg kávé-t, beap-ritotta a kenyeret és jóízűen ette.

— Tudom, — szólt Berta néni, — maguknak jobb tejük van. Ó, az az áldott falusi té! Mi, sze-gény városiak meg csak azt isszuk, amit összes pancsolnak...

Róza asszony egy falás kenyérral megtörülte a száját. Utána azt is megette. Csak amikor az utolsó falatot is lenyelte, akkor válaszolt:

— Instálom, mégis csak jobb dolga van a városi embernek. Mert a kávéval issza a tejet, mink meg csak puliszkával fogyasztjuk.

— Jó az a tejespuliszka! Azt mi is szeret-jük!...

— Mi is!...

— De még hogy!

— Jó, — folytatja Róza asszony a diskur-zust, — jó, hébehóba. De nem mindan nap. De ne panaszkodjék az ember, örülünk, ha ebbe a komisz mái világba erre is jut... De hol van az én kislányom, a Pizsikám? Hallám beteg...

— Abiza, szegény gyermeknek epebaja van. Mondta az orvos. Nem kell azért megijedni, fia-tal kigyógyul. Eléggé sajnáljuk szegény szol-gálónkat, mert biza nagyon sápadt!

Piszika még a szobában foglalatoskodott. A dolog mindegyre nehezebben ment. Ha lehajolt, mindjárt elszedült, a portól hányingert kapott, szédült, a feje fájt. A konyhaszagtól meg undorodott. Ha Erzsike kisasszony nem olyan áldott, jólelkű teremtés, már régen összeroppan. De Erzsike beadatta a doktor bácsival az öregeknek, hogy Pizsikának epebaja van, azért a csúnya színe. Így az öregek is nagy részvétellel vették körül. Dehogy is jutott volna eszükbe olyan kegyetlenség, hogy ezt a szerencsétlen teremtést elüldözzék.

Most jött be Piszika a konyhába. Amikor meglátta az édesanyját, átölelte és kitört belőle a zokogás,

— Édesanyáin! Ó, édesanyám! Édes, jó anyám! — egyebet nem is tudott mondani.

Róza asszony is meg volt hatva. Bizony, a leánya nagyon rossz bőrben volt. De Kerekesné igyekezett erőt venni magán. Különösen egy homályos, félelmes gondolon. Még maga sé tudta, hogy min. A szeme sarkából kitörült egy cseppet.

— Ha a nagyságos asszonyék is beleegyeznének, úgy gondolom, legjobb volna, ha a leánykát hazavinném. Otthon, ha nem is volna meg a jó városi koszt, — mert mi falun biza csak azt esszük, ami megterem — de mégis jobban hej re jőne Most úgyis hónap vége. Így, ha nem lenne ellene szavuk, még holnap délután hazamennénk.

A kedves nénik nem akadékoskodnak. Csinálja, lelkem, ahogy jónak látja. Nem vennék a lelkünkre, hogy a leánya itt elpusztuljon. Talán jót fog tenni neki a falu, a régi környezet. Hiszen a legnagyobb kincs az egészség...

A nénik kotyvasztották kis láboskáikban az ebédjüket. Róza asszony segített a tűzre rakni, fát hordani, seperni. Csak délután nyílt alkalom arra, hogy a leányával bizalmasan beszélgethes-

sen. Kerekesné leüli egy székre, odahúzta maga mellé Pizsikát és szeretettel de kellő szigorral rászólt.

— Most meg mondd meg szépen, mi bajod ... hásze ... tudja anyám. .. epe.., bajom ... van...

Az anya közelebb hajol és halkán, de energikusan letorkolja:

— Biztos ez Pizsika? Csakugyan epebajod van?

A félelem már kezdett fájdtó gyanakvás lenni.

Pizsika majd elsülyedt a szégyentől.

»No,... most,... most... megmondom... meg... kell... mondani —

De csak az elhatározásnál maradt. Borzasztó, borzasztó!... Minden összevissza járt a fejében.

—Szóval epebajod van, — szólt keményen az anya. Már bizonyosság kezdett lenni a lelkében.

—Szóval epebajod van, — ismételte Róza. — Akkor nem értem, mért kellett ezt apád előtt eltitkoljam? Mért kellett annyi mindent összehazudjak, csakhogy betudjak jönni. Ha csak epebajod van...

Pizsikából erre kitört a zokogás. Egy szót se szólt, csak az anyja elé térdelt, befúrta a fejét az ölébe és zokogott, zokogott megszakítás nélkül.

—Mondd meg hát, lányom, mi a bajod, mert én valami nagyon csúnyát gondolok.

—Ne bántson, anyám, megbűnhődtem én mindenért...

Róza asszony kiegyenesedett, szinte föluggrott a székről.

— Úgy! Hát fölcsinált valami lator! Ó, hogy Istened ne legyen, te céda teremtés! Te szégyentelen! Erre használtad hát a drága idődet, ezért

kellett néked városi cselédnek lenni! Ó, te mihaszna! Te világ csúfja! Te aki szégyent hoztál a fejünkre...

Erre a kifakadásra már Pizsikának is megjött a szava:

— De hiszen, édesanyámék sincsenek mind a mái napig sem megesküdvé. Csak összeállottak...

Róza asszony egy pillanatra elnémul.

— Jól van, fiam, legyen igazad! Nem vagyunk megesküdvé. De addig nem feküdtem le apáddal, amíg össze nem költöztünk és azóta is, huszonnégy esztendeje, hűségesen élünk együtt. Hallod-e, te, az én ártatlan személyemet ne keverd bé a te piszkosságodba, mert megpofozlak! Nem akármiféle jött-ment latorral állottam én össze, hanem a te becsületes apáddal, akár állottunk a pap előtt, akár nem.

De Kerekesné mégis csak egy kicsit hibásnak érzi magát, újból magyarázkodni kezd:

— Mert faluhelyen ez már így volt szokásban. Különösen, ha valaki szegényebb sorban volt, hogy ne kelljen még a drága lakodalomra is költeni. De szülei áldással költöztünk össze és nem »a körtefa alatt«... Azóta is úgy élek, mint hités párja...

Pizsika újra a régi, engedelmes kisleány.

— Édesanyám, — rimánkodott, — én nem tehetek róla. Pista, a legényem, megígérte, hogy feleségül vesz. A barátném előtt is mondta.

Róza asszony egy kicsit gondolkozik, majd röviden és keményen összegezi szentenciáját.

— Legjobb lesz, ha most elmegyünk egy jó ügyvégyhez. Az ad majd tanácsot. Persze, az ismét csak pénzbe kerül.

Hamar összemosogattak és felkerekedtek. Elmentek a város első magyar ügyvédjéhez.

A kedves, régi ház falára ki van téve az

ügyvédi tábla. Bemennek a kapun, mindjárt a kapu alatt jobbra van az ügyvédi iroda.

—Adjon Isten jó napot!

—Adjon Isten!

—Az ügyvégy úrral szeretnénk beszélni! Az íróasztal mellől fölemelkedik egy jómegjelenésű, barna úr.

— Én vagyok. Mi a kívánságuk?

Róza asszony, még mielőtt bár egyet is szólna, előveszi tarka, nagy zsebkendőjét és rákezd a pityergésre.

— Nagy baj történt, instálom. Képzelve csak, a lányom megesett. Hát, istálom, az a legény már régóta jár a lányom után. Hallottam otthon, falun, mondottam volt a férjemnek, nem szeretem ezt a dogot kettejük között. Még írtam volt neki is. Mondd, — fordult Pizsikához, — nem eleget figyelmeztettek egész életedben, hogy vigyázz a legényre?... Most hát itt állunk, falu csúfjának! Azért jöttem a tekéntetes ügyvégy úrhoz, hogy valahogy segiccsen a bajon...

Az ügyvéd türelmesen végighallgatja. Csak amikor Róza asszony a sok és gyors beszédben kifulladás, szólal meg:

— Hát mi volna a kívánságuk? Hogy a fiú elvegye feleségül, vagy port indítsunk.

Elvenni!... Persze, hogy ezt szerette volna Kerekesné.

— Instállom, nem bánám azt, hogyha elvenné. Hiszen akkor megszabadulnánk minden ségyentől.

Kerekesnének most már az ügyvédben volt minden bizodalma. Fenntartás nélkül hisz benne. Ő átadta az ügyet, most már az ügyvégy úré a többi gond.

Az ügyvéd komolyan folytatja:

—Behívadjuk a legényt és először szép szóval próbálok vele beszélni. Házasságot ígért?

—Azt biza! Úgy tudta ezt a bódogtalant le-

venni a lábáról. A lányomnak tanúja is van rá. No, szójj te is, muja!

De Piszika meg se mukkan. Szégyenkezik. Restelli magát az anyja előtt, az ügyvéd előtt, de legjobban mégis csak az bántja, mit szól majd hozzá Pista, amikor megkapja a bélyeges papirost és kötelezik rá, hogy vegye el őt feleségül.

Az ügyvéd hangjára igyekezett összeszedni magát.

—Hogy hívják?

—Kerekes Máriának. De közönségesen csak Piszikának szólítanak.

— Nem magát. A legényét.

Piszikának elsápad az arca.

A legényemet, a legényemet... Pistának, ...vagy még inkább... Istvánnak... Pista,..., István...

— De csak van neki vezetékneve is, szól az ügyvéd. — Na, mondja csak meg, ne szégy élje, úgy se ismerem.

Piszika elgondolkozik. Hát hogy is hívják az ő szeretőjét?... Pista! Ez egyszer bizonyos! De milyen Pista?... Biza, ő meg se kérdezte.

Elhaló hangon suttozja.

Nem tudom, kérem.

Az ügyvéd elbámul.

— Nem tudja, hogy hívják a szeretőjét, a vőlegényét? Ez aztán igazi falusi ártatlanság!

Az ügyvédbojtár és a gépírókisasszony öszszemosolyognak.

— Éz nem kacagnivaló, szól rájuk epésen Kerekesné.

Az ügyvéd ismét Piszikához fordul.

— Hát mindegy. Ezt még majd csak kinyomozzuk.

Azzal ismét előveszi a tollat és Piszikához fordul.

—Hol lakik?

—Bálványoson, Szolnok-Doboka megyében.

Az anyja ingerülten szól rá:

— Nem te! Te mafla! A latrodat kérdi az ügyvégy úr, hogy hol lakik. Vagy tán azt se tudod?...

És bizony Piszikának szégyenszemre be kellett vallania, hogy nem tudja.

Az ügyvéd bosszankodik.

—Akkor mi a csudának jöttek ide hozzám? De azt csak megtudja mondani, hogy mi a foglalkozása?

—Igen kérem... katona... azaz... hogy csak volt... katona, de... leszerelt.

—Leszerelt katona? Pár ezer van ebből évente. Ez nem elég biztos támpont. A civilfoglalkozása mi?

Piszika rettenetesen meg van ijedve.

»Ó, Istenem, mért is jöttem ide...«

Félszegen felel:

— Azt tudom. Cibilben iparos.

Az ügyvéd bosszúsán rágyújt egy cigarettára és Piszika elé áll.

— Ekkora naivitást! Hihetetlen! Hát mondja csak lelkem, hogyan tudott maga jóba lenni valakivel, akiről azt se tudja, ki-mi, hogy hívják, mi a foglalkozása, hol lakik? Annak a csirkefogónak persze volt annyi esze, hogy eltitkoljon mindent, így nem kaphat apasági keresetet. De magának ki kellett volna venni belőle. Ravaszsággal, fuffanggal.

Kerekesné dühös. Rá se tud nézni a lányára.

—Ó, a muja! No, te osztán igazi mokány vagy! Itt szógál idestova egy éve és ennyi műveltséget nem szerzett. Na, nem tudom, honnét örökölted, mert higyje meg, ügyvégy úr, én is, meg az uram is más anyagból vagyunk gyúrva. No, most osztán lesz egy bitangad, akiről még azt se tudjuk báler, hogy ki csinálta. Van-é az ügyvégy úrnak leánya? — kérdezte.

—Nekem, sajnos, nincs!

— Aggyon hálát az Istennek érte!

Piszika elszontyolodva, szó nélkül túrta a szidalmakat. Öt annyi csapás, bánat érte, hogy már semmi sem lepi meg. Meg az se, hogy az anyja, akitől mindedig csak szép szót, szeretetet kapott, most egyre csak gyalázza. Olyan lesz, mint a kő. Csak lassan melegedett föl és csodálkozott.

»Hát olyan nagy az én bűnöm, Istenem, hogy ilyen rettenetesen büntetsz?... Mi az én nagy vétkem?.. Hogy meghallgattam azt, akit szerettem és boldog voltam. Bocsásd meg Istenem, az én bűnömet... Megvezekeltem érette. És ha még meghallgatod a te bűnös szolgálód imádságát, én uram és Istenem, ne engedd, hogy éljek! Végy magadhoz, ó, Istenem, Úrjézus, Szűz-máriám, vegyétek magatokhoz az én bűnös lelkemet, — magában motyogott, a halált kérve.

És a jó Isten, mintha meghallgatta volna az imádságát. Érezte, hogy száll... száll... mind magasabbra, magasabbra... Dalt hall... igen, ez az angyalok éneke... Jaj, de szép... Ott... az a nagy... nagy fényesség... oda engedjétek... ott az én... hatalmas Istenem, és... Teremtőm áll!...

— ... A szívét dörzsölje, — hallotta az ügyvéd hangját elmosódottan.

Piszika csodálkozva nézett körül. A szobában egy kereveten feküdt, szép bútorok, zongora, drága szép képek, szőnyegek. Mellette meg gyönyörű szép nagyságos asszony állt. Csak akkor vette észre, hogy vizes a haja, meg a mellén a ruhája.

— Most mindjárt magához tér, — szól a szép ügyvédné.

Piszika olyan gyöngének érezte magát, alig tudott megmozdulni.

— Jaj, lelkem lányom, — sír fel Kerekesné,

— azt hittem, már többet nem nyitod föl a szemedet ebben az árnyékvilágban.

Az ügyvéd szigorúan rászól az asszonyra:

— Aztán most már elég legyen a szidásból! Megértem, bántja magát, hogy a lány így járt. De nem szabad *semmivel sem* túlzásba menni. Láthatja, milyen gyöngé, hiszen félig-meddig gyerek még. Most is milyen hirtelen elájult.

Pizikának égő könnycsepp gördül végig az arcán.

— Mért hívtak vissza, édesanyám? Fönn, az Úristennél voltam és... nem taszított el magától

.. és Ő szereti a szerencsétlen, kitagadott leányát ...

Kerekesné szipog.

— Ne félj, nem bántalak többet én se! Te szegény, te bódogtalan, te gyámoltalan teremtés, te! Bár nagy szegényt hoztál ránk. De itt, az ügyvégy úrnak megfogadtam, hogy nem szídlak. Haza viszlek, ápollak, gondozlak... Te szegény, szegyenbe esett, muja lány!... Hiszen mégis csak az enyém vagy...

XII.

Kerekes Jóskáné elhatározta, hogy hazaviszi a leányát falura. Az Erzsike kisasszony tervét elvetette! A kölykét féltő anyatigris kerekedett felül benne.

— Azt már nem, kisasszonykára, lelkem, rosszabb volnék az erdő vadjánál, ha elhagynám az unokámat, azt a szerencsétlen bitangot, idegen kézre, idegen, kapzsi emberek közé. Ősmerem, milyen sora van az ilyen szegény ártatlannak, ha dajkaságba adják ki. Ha már megtörtént a baj, — biza elég keserves, — de fölneveljük becsülettel... Nem az első eset és nem az utolsó, hogy megjárja az ilyen buta leány. Minden csuda csak két napig tart, majd megszokják ezt is.

Az utolsó délután elvitte Pisziķa az anyját a városba, »hadd lásson világot.« Ő is búcsúzott mindentől. Valahogy megnyugodott, a szenvedések tüzeiben megerősödött. De a sétateret messze elkerülte. A százados fák, a tó hallgató vize, a szomorú fűzek árnyéka a vízben, az este csöndje, és a pázsit hűvös zöldje... mind-mind elveszett, rövid boldogságát juttatta volna eszébe. Amiért ő keservesen megfizetett.

»...Csak el, el ebből a boldog városból!...

Csak már otthon lennék... a pataknál, vagy a távoli, sötét erdőben...»

Nem mutatta meg az anyjának se a kioszkot, se a ringlispilt. Körbejárták a főteret, a magyar színházat és a Hunyadi térit, hol most románok játszanak. Megmutatta, merre van a cselédpiac, a kispark. És ezzel Pizsikáék számára ki is volt merítve minden látnivaló.

Hazajövet betértek Erzsihez, búcsúzni:

— Mert az édesanyám se lehetett volna jobb hozzám, mint Erzsi néni volt, — magyarázza Pizsika. — Nem is tudom, mit csináltam volna nélküle.

Erzsit éppen mosás mellett találták. Egy kicsit megszeppent, mikor Pizsikát az anyjával látta. Nem, mintha bűnösnek tartotta volna magát. De aztán, látva a jámbor, jóhiszemű asszonyt, megnyugodott.

Róza asszony nagy háiálkodással közeledett a nagy darab lány felé.

— Hogy az Isten áldja meg, amit az én Pizsikámért tett. A kislányom elmondta, hogy mindig jó volt hozzá. Én csak egy egyszerű falusi asszony vagyok, mivel is hálálhatnám meg? De az Uristen följegyzett mindent és ő fog mindenért megfizetni.

Erzsi, — szégyenkezés, büntudat, szemtelenség egyszerre bugyborékkolt benne, — félrehívta Pizsikát és megkérdezte, mit tud az anyja. Hangosan válaszolt a kislány:

— Nem kell titkolózni, Erzsi néni! Édesanyámnak elmondottam, hogyan jártam azzal a fiúval, akire azért most se tudok haragudni.

A Kereszné arca eltorzul a dühtől.

— Már, lelkem lányom, ne dühösiccs! Hát kire haragszol akkor? Ki tette tönkre a te egész életedet? Ki kergetett a szégyenbe? Ki is szedte rá a te buta fejedet? Még rágondolni se se szeretek arra a gazemberre, már az is vétke-

zés... Biztos, hogy nem te varrtad a nyakába magadat, ösmerem a fajtánkat, ilyet a mi vé-rünk nem csinál. Ne is beszélj hát róla, mert én az ügyvégy úrnak megfogadtam, hogy többet nem szidlak. De ezt csak úgy tudom megállni, ha te se oeszélsz a latrodról, különben dühbe jövök.

Erzsi mentegetni akarja Pizsikát.

— Nem olyan nagy baj! Mással is megesett! Csak az volt a hiba, hogy nem tudjuk se a ne-vét, se a lakóhelyét. Mert akkor kényszeríteni lehetett volna, hogy a szavának álljon.

Pizsika alig hallhatóan jegyzi meg:

— Úgyse hagytam volna, hogy kényszerít-sék. Ha volt szíve ahhoz, hogy engemet itt hagy-jon, hát csak menjen Isten hírivei! Rólam ugyan többet nem hall... Én annál büszkébb vagyok...

Kerekesné lemondóan legyint.

— Ez itt úgy viselkedik, mint valami grófné. Ő büszke!... Na, majd büszke lehetsz a név-telen kölykedre...

Erzsi kicsavar egy lepedőt, kirázza és a teknő melletti mosdótálba dobja, a többi ruha közé. Aztán mondja:

—Az is szerencsétlenség volt, hogy a báb-asszonyt épp aznap tartóztatták le. És erre min-den bába úgy begyullad, hogy egy se segített volna Pizsikán semmi pénzért, Mert ilyenkor kü-lönösen figyelik őket.

—Otthon is van bábasszony, kapott a szón Pizsika.

Kerekesnének nem tetszik.

— Te, ha egy tanult városi bábával megtör-nék, hogy meghalnak a kezei között, mit akarsz akkor egy buta, falusi javasasszonytól? Te, Pi-szika, meg ne halljam, hogy a falusi bábához el-jársz, mert aztán igazán megharagszom. Azok a kötőtűikkel, mérges gyökereikkel sok szegény asszonyt eltettek...

Erzsi szorgalmasan szappanozza a ruhát.

Azért, fordult hozzá Kerekesné, — nem akarok én senkinek szemrehányást tenni, nem is tehetek. Jól mondják, mindenki a maga szerencséjének a kovácsa. De mégis, maga csak figyelmeztethette volna az én szerencsétlen, tapasztalatlan lányomat. Hiszen maga már régi városi, míveltebb, okosabb, nagyobb is. Hogy hát, megállj te szamar, te... a veszedbe rohansz!...

Az Erzsi hangja egyszerre síróssá válik... Nagy krokodilkönnyeket hullat.

—Hát tudtam én, mit akar ez a lányka? Akkor aztán nem melléd álltam, te béka, ami* kor bájba voltál? — és kifújta az orrát a mosni-való, szennyes selyemkombinéba. — Én ebben ártatlan vagyok, Róza néni...

—Hásze, nincs azért semmi baj, — szól bizonytalanul Róza.

Azzal föl is kelt és búcsúzóra nyújtotta a kezét. Piszika meg odabújt az Erzsi vállára, megölelte, megcsókolta kétszer egymásután.

—Anyám, ne okolja Erzsi nénit! Kerekesné búcsúzik.

—Isten áldja meg, Erzsi!

—Isten áldja meg, Erzsi néni, drága! Erzsi kezét fog Kerekesnével.

—Sok szerencsét kívánok!... Szerusz, Piszika! Mikor jössz bé újra szolgálni?

—Remélem — soha!

Aztán hazamentek. Összepakoltak és siettek ki az állomásra. Piszika még utoljára magába szívta a »jó« városi szagot, amitől olyan nagyon megcsömörlött. Sajgott a szíve. Egy éve sincs, hogy eljött hazulról... Milyen boldogan, mennyi szép reménnyel! És hogy becsapta az élet!... Milyen kifosztva, csüggedten, szomorúan, megalázottan megy most vissza a falujába...

Nem tudták, mikor megy a vonat de majd-

nem minden órában indul egy »Szamosvölgyi«, köztük több motoros vonat. A motoros a jobb, mert olcsóbb és gyorsabban is szalad.

Leülnek a tömött, fülelt harmadikosztályú váróterembe. Megérdeklődik a vasutastól:

—Ugyan kérem, lenne szíves megmondani, mikor megy a legközelebbi vonat Nagyiklódra. Igen, Iclodul-Marera.

—Épp az imént ment el egy motoros. Egy óra múlva megy a személyvonat.

Leüllek. Mellettük a padon aludt egy katona. Odébb falusiak ültek, nagy batyukkal. Róza elpakolt egy kis hazait, egy kevés köttes tészta. Néhány alma is előkerült a motyójából.

Piszika izgul.

—Menjünk már jegyet váltani, édesanyám! Maga tudja, hogy kell?

—Persze, hogy tudom. No, menjünk. Hozd fiam a pakkodat, nehogy valaki elemelje.

Azzal odafurakodnak, ahol a jegyeket adják.

—Kérünk két harmadosztály! jegyet Nagyiklódra!

—Vorbiti numai romaneste! (Beszéljenek románul!)

Megismétlik, most már románul. A jeggyel a kezükben visszamennek a váróterembe. Leülnek. Piszika érdeklődéssel néz körül. Még egy kis reménykedés is van a szívében. Minden katonát megbámul.

»Istenem, ha egyszer csak a Pista szeme nézne rám!«

De hiába keresi.

»Hátha a mellettünk alvó katona, az Pista!«

Bár jól látta, ez itt sokkal kisebb, a haja se olyan szénfekete.

A vasúti ember egymásután harsogja a vonatok nevét. Csupa idegen, távoli város.

»Mégis csak nagy ez a világ!«

Lassan cammog az idő.

— Eltetted-é jól a pénzedet? Vigyázz, sok pénz van nálad, csaknem ezerötszáz lej! Nehogy elveszítsed!

Piszika megnyugtatta.

— Itt van a lábim alatt. Úgy, ahogy a kis-asszony betette volt egy kupertába. — És megtapogatta.

A vasutastól már ötször is megkérdezték, mikor indul a vonat Iclodul-Marera? Végre ismét bejött és egyenesen hozzájuk fordulva kiáltotta:

— Someseni, Apahida, Iclodul-Mare, Gherla, Dej...

A tömeggel ők is kisodródtak a perronra.

— Jaj, siessünk! — szól Róza asszony. — Jaj, Istenem, merre is van az a vonat! Még elkésünk! Jere, Piszika!

Persze, hogy ment Piszika.

— Te, Piszika! Most ügyelj igazán! Páli-monnak is akkor lopták volt el a pénzét, amikor felszállt a vonatba, a nagy tolongásban.

Futva mentek a Szamosvölgyihez.

— Honnét indul Iclodul-Marera a vonat? — kérdezte meg harmadszor is Kerekesné. — Ez? De biztos, hogy ez? Te, Piszika, nehogy rossz vonatba üljünk, mint egyszer Morárné.

Miután a kalauz is megnyugtatta őket, szép tempósan beültek az egyik kocsiba. Nem volt ez bizony olyan szép szoba, mint amilyenben Piszika jött volt. A nagy, termes harmadosztályú kocsi zsúfolva volt már. Alig tudták bepréselni magukat a vasúti kocsiba.

Negyedóra múlva nagyot rándított a mozdony. Elmaradt lassan a város. Elhagyták a szamosfalvi repülőhangárokat, átmentek a szamosfalvi híd alatt, elmaradt a zsuki híres lóversenypálya ... aztán kövér szántóföldek következtek.

A vonat nagyokat zökkenve csattogott a síneken.

A nagy, harmadosztályú vagonban össze-

bújva ül anya és leánya. Zakatol a vonat kereke, A Piszika eszén átsuhannak egyes városi emlékek.

»... Vonulj csak bejebb szentem, adj egy kis helyet nékem is azon a lovon... jó emberek kis helyen megférnek...«

Ezt mondta neki Pista, amikor megismerkedtek. Feltűnik az Erzsi alakja. Vájjon most mit csinál? Aztán ismét csak Pista... Pista... Sírva fakad. Rosszullét veszi elő. Kihajlik a vonat ablakán és hány.

Amint be akarja húzni a fejét, egyszerre csak megcsapja az orrát a földszag. Körülnéz. Látja, hogy már megkezdték az őszi szántást. Távolság marhák legelnek.

»Otthon is így van...«

Tele van virággal a zöld rét. Sárga, fellel- és piros mezei virágok hívogatják...

Istenem... haza... haza!...

Kerekesné alig bírja a szemét nyitva tartani, minduntalan álomba ringatja a vonat. Egyik állomást hagyják el a másik után. Ötvenöt perc múlt el így, végre a kalauz figyelmeztette őket, hogy Nagyiklód következik. A kocsis többi szegény utasa segített nekik a leszállásnál.

Alkonyodik, amikor kikászolódnak a vonatból. Körülnéznek, nincs-e valami alkalmatosság, az uraság hintója, vagy valami szekér, amivel megrövidíthetik az utat. Semmi, csak az iklódi kastély világszép kisasszonykái jöttek ki a vonatához. Vendéget búcsúztatnak.

No, sebj! Még jól fog esni egy kis járás, úgylis olyan dög meleg volt abban a vonalban és olyan rossz levegő, hogy az embernek a gyomra háborodik tőle.

Megindulnak gyalog, át a hegyen. A szép, augusztusvégi nap utolsó sugarait küldi a földre. A fűben egy-egy elkésett margarét dugta ki fehér fejét. Most török a kukoricát. Még zöld a

határ, amerre az ember szeme ellát. Zöld, zöld, csupa remény... A Piszika szíve alatt is... Egy-egy gyerek hangos ostorozással hajtja a marháit ... Aztán az úton ismét csönd, nem mozdul semmi. Elmarad minden emberlakta ház, elhallgat a kutyaugatás... Az erdők csöndje álmodik mellettük. Lassankint kigyúlnak a mennyei szentjánosbogarak az égboltozaton és föltűnik a félkaréj alakú újhold.

A Piszika szíve majd kiszakad a melléből. Fél az apjától. Nem meri megkérdeni az anyjától, elárulja-e most mindjárt, vagy vár még vele.

»Még egy pár hónapig kihúzhatom, aztán... aztán... hát csúfoljanak, mit bánom én!...«

És hetykén rándít egyet a vállán.

Fölrének a hegytetőre. Alattuk alszik a kis falu. Bálványos! Igen, ide akart jönni, de nem így, nem ilyen szomorúan, leverten... ,hanem boldogan, büszkén, Pistával.

Fenn az égen csillagmilliárd és lenn a faluban néhány pislákoló láng.

Piszikát átjárta a jó, édes, hazai levegő.

»Hát itthon vagyok, — gondolja. — Visszajöttem hozzád, kis falum, betegen, szégyenben... De jó, hogy újra itt vagyok... Mert jó az a város és jaj... milyen gonosz is tud lenni a város.<

A könnycsepp, amely végigfoly a kis sárga arcon, forró volt. Égette.

XIII.

Az oszlopos ámbituson együtt ült a Váry-család.

Alkonyi kékben úszott a táj. Kobalt, szürke, lilás párázatok a dombokon és mindent tikkadt pirosba áztat a kihunyt napsugár. A szemközt magasló hegyről hazatérő állatok kolompja hallalszik. A kúria előtt két hatalmas fenyő susog sejtelmesen és sötéten. Ontja illatát a kiskert virágágyasa. A sok színben tündöklő rózsák közül már csak a hófehér nifetoszok és a halvány-sárga marchalnielek világítanak. A bordó, majdnem fekete színben tündöklő rózsákat elnyelte az est sötétje. Bódít a rezeda erős illata. A verbéna is elküldi a maga szelid lehelletét. Az ámbitus szélén sorakozó cserepekben álmosan bóbiskolnak a muskátlik. A házra fölkapaszzkodott vadszőlőnek egy-egy indája hetykén beszemtelenedik a verandára, mintha át akarná ölelni a cserepeket.

A földesúri család csak ilyenkor, nyáridőben van együtt teljes számban.

Itt van a két Magyarországba szakadt menyecskecsaládostól. Aztán itthon vakációzik a legidősebb lány, az özvegy járásbíróné, aki Marosvásárhelyen lakik a gyermekeivel. De

nem hiányozhatnak a vendégek sem. Üres volna nélkűlük a ház,

A mindig jókedvű, mindig tréfálkozó Horváth Albert főszolgabíró volt a magyar világban. Hat nyelvet beszél s most, a változott időkben, nyelvleckéket ad.

— Sohase hittem volna, hogy valaha is a tudásomból éljek. Hogy az ángliusokra szorúlok! — szokta volt mondani.

Eg⁵ vacsora erejéig bekukkintottak az Iklódy fiúk is. Az ő gazdaságukat is megnyirbálta a földreform. Az idősebbik, Laci hétszáz holdját, mintagazdaságnak minősítették és mint ilyen, elég jól »megvészelt<!. De Gyulának alig maradt valamije.

Velük jött Salamon László, az iklódi orvos is. És meglepetésszerűen az imént állított be a szenlpéteri tiszteletes.

Bizalmas, meghitt beszélgetés indul meg. Amilyent az alkony sugall, amikor kitárulnak és közelebb férnek egymáshoz a szívek. És annyi beszélő van a négyfelé szakadt magyarságról, az erőszakosan szétrebbentett családokról. S főképp arról a cudarságról, amit kisebbségi életnek neveznek.

Az ebédlőben ezalatt asztalhoz terítenek a ház fiataljai. Nagy az asztal, mintha bankettre készülnének.

A falról az ősök képei tekintenek le. Szelidarcú, fehérkezű nagyasszonyok és bátor tekintetű férfiak, magyar ruhában, vagy egyenruhában. Az ajtóval szemközti falon, a régimódi plüss ebédlőkanapé fölött berámázva a családi címer, az évszámmal: 1658. Kis, pár holdnyi nemesi birtokkal kezdte a család, de az évtizedek hosszú során, közel háromszáz esztendő alatt, sok munkával, sok kinnal nyolcszáz holdra szaporította. Pár év előtt gőzmalom épült a gazdaságban, hogy a cséplőgép motorja télen se hever-

jen kiaknázatlanul, ősidők óta kemény munkában teltek a napok. És végül nem ital, nem kártya, nem menyecske vitte el a száz holdakat, — bár kóstolgattak módjával mindemből, — hanem végzetes elemi csapás: történelmi vihar.

Nemrégiben még urasági inas végezte a terítés fontos műveletét. Kimért, előkelő léptekkel jött-ment az asztal és a pohárszék között. De amióta a földreform lenyírta a hozzáférhetetlennek hitt nyolcszáz hold háromnegyed részét, azóta eltűnt a régi, a jó módot, és »előkelősége« jelentő urasági inas. El kellett bocsátani a személyzetet is. Ha együtt van a család, a leányok, unokák is be vannak fogva a munkába.

Így hát víg csevegés, zajos csárogás mellett megy a terítés. A három leányunoka: Cica, Klári és Ági nagy szakértelemmel végzi a szertartást. Fölrakják a finom, vékony, aranyszegélyű, karlsbadi porcellánt, a csillogó, régi ezüstöt. És hozzá az olcsó, kékes színben játszó poharakat. Így találkozik az asztalon a gazdag múlt és a szegényes jelen.

A három fiúunoka meg ugratja a lányokat. Sanyinak, Györgynek és Gabinak még játék az élet.

Amikor elkészülnek, Cica kiszalad a konyhába a vacsoráért. Már csak híre maradt meg a régi, nagy lakomáknak. Pedig valamikor messze földön emlegették a bálványosi udvarház pazar házi »bankett«-jeit. A régi, bőséges ételek helyett déli maradék, kávé, egy kis vaj, aludttej a megszokott vacsora. Ünnepeyles alkalmakkor levágnak néhány csirkét.

A lányok körbejárnak a tállal. A vendégek tiszteletére párolgó, ízletes paprikácsirke úszik a piros, tejfölös lében. A másik tálban meg barna búzalisztból készült galuska.

— Vegyél Albert, — évődik Váry Péter a főszolgabíró sógorral. — A városi ember ehhez

nem jut, mert az ilyen zsíros, hamisítatlan tételnek ti a színét se látjátok.

Aztán a paphoz fordul.

— Tudja-e, tiszteletes uram, mi a különbség a menyasszony, a fiatalasszony, az özvegyasszony és a paprikáscsirke között?

Mindenki mosolyogva nézi a ház urát. Ő meg folytatja:

— A menyasszonynak *lesz*, a fiatalasszonynak *van*, az özvegyasszonynak *volt*, de a paprikáscsirkének *nincsen* párja.

Általános derültség.

A körorvos beleszúr egy cubákba és már az ínye is érzi a jó falatot, amint mondja:

— Hat legalább annyink legyen, amit megesszünk. Egyéb örömünk úgy sincs ezen a kerek világon

— Akkor néked ugyancsak sok jut az örömből, — hecceli Misi, a fiatal Váry Mihály, a körorvost. — Arról vagy híres, hogy méterszámra eszed a kolbászt.

A házigazda is tréfálkozik a doktorral.

— Szakasztott olyan vagy te, doktor, mint Kolbai, a béresem. Cséplés után, amikor duskálkodik a búzában, tizenkét placsintát eszik meg reggelire. De tudod-e, milyen az a parasztpalacsinta? Kétujjnyi vastag, kelt tészta, napraforgóolajban kisütve. Amikor Anikó, a Tíolbai felesége sütötte, majdnem a mennyezetig ért az alacsony konyhában a kisütött tészta. Megijedtem a méteres ételkolosszustól, amikor az asszony hozta. Az én Kolbaim trágyahordás közben nékiült és kezdte egymásután eltüntetni a placsintákat. Félóra alatt morzsányi se maradt belőle.

— Jól laktál? — kérdeztem tőle.

— Jól, instálom.

— Aztán annyi a te premundád nálam, hogy futja néked egész éven át tizenkét placsintára?

Kolbai előbb ivott a kútnál egy kalap vizet,

megtörülte a száját az inge ujjával, csak azután válaszolt:

— Instálom, akkor se panaszkodom. Any=nyit eszem mindig, ami és amennyi van.

Aztán nyugodtan messze nézett, amerre Isten lakik. Semmi keserűségre se emlékezett vissza ebben a pillantásban...

És tavaszra elfogyott az évi búzaadagja. Ettől kezdve egy kis tejespuliszkát evett reggelire, sokszor száraz máléval is beérte. Megevett egy darabot belőle, rá egy kalap vizet, — és mondhatom néktek, le sem fogyott, a színe se változott a gyöngébb kosztól.

Antalfy Béla, a huszárcapitány vő felügyel.

— Azért mondom én, tiszteletes uram, nem való ennek a népnek a saját föld. Szép, szép a demokrácia, de csak tisztos távolból.

Ezek a szavak nem véletlenül repültek éppen a tiszteletes felé. A református papról sok szó esik a megyében.

Három évvel ezelőtt került ide Lázár István, a fiatal pap, a Mezőségből. Szentpéter községet, leírhatatlanul rossz út rekesztette el a világtól.

A tiszteletes úr rávette a falusiakat, hogy csak annyi földet vessenek be búzával, amennyire szükségük van és a többi részen termesszenek zöldség- és virágmagvakat.

— Ez olyan úri huncutság! — gyanakodtak a maradiak. — Hát persze, hogy búzát vetek, mikor az ükapám is úgy csinálta!

Akik azonban hajlottak az okos beszédre, nem bánták meg. Már az első év végén bőségesen visszafizetődött a pénz, meg a munka. A következő évben még gondosabban kezelték a palántákat. Még szebb eredményeket értek el. Most meg már csak keskeny búzatablák szerénykednek a hatalmas zöldséges és virágos táblák mellett és »szüretkor«; a kis magvaszások százai hirdetik a kis magyar falu lakóinak tanulékonyasá-

gát, szorgalmát és a pap tanácsainak okosságát. A huszárkapitány megismételte szavait. Tovább bontogatta a kissé kínos csöndet. Tudta, fontos, amit fölvet és nem ijedt meg a vita elmérgesedésétől sem.

— Igen, tiszteletes uram, szép, szép, ha valaki szereti, isteníti a népet. Csak jól meg kell gondolni, mi sül ki belőle. Lesz-e belőle haszon?

A pap arca nyugodt. Szelíd önérettel és határozottsággal emeli tekintetét a huszár viharjárt, komoly, úri arcára.

— És a kapitány úr helyesnek tartja azt, ami odaát van? A sokezerholdas nagybirtokokat és hitbizományokat?

De erre már Váry Péter is kiveszi a szájából a fogpiszkálót.

— Hát jó, legyen a tiszteletes úrnak igaza. De, tegyük föl, ha így is volna, más eset az. Ott a nép fölvilá^osodottabb, bizonyos tekintetben kulturáltabb. Béoszlóbb. Jobban ért a gazdálkodáshoz. De ezek, itt?... Még nem érték meg a földhöz. Nem tudnak a *sajáton* gazdálkodni.

A tiszteletes alig észrevehető élénkséggel közbevág:

— Meg kell őket tanítani!... Ki kell a szemüket nyitni!...

Most már mindenki egyszerre beszél, hevesen, hangosan.

Egyedül a körorvos eszik keleti nyugalommal. Harmadszor vesz a csirkepaprikásból, még az se zavarja, hogy a jó darabok már elfogytak és nagyobbára csak hát van a tálban, vagy egy-egy nyak esetleg, mint ízes rész, egy-egy püspökfalat.

Iklódy Gyula izgatottan csap az asztalra.

— Föl kell a parasztnak a szemét nyitni? Hiszen egyre csak azt teszik. Mit érnek el véle? A román állam legfeljebb azt az elégtételt könyvelheti el, hogy minket, magyar földbirtokos-

osztályt tönkretett. De a parasztnak nem sok öröme volt a földosztásból.

A falusi pap nem heveskedik.

— Hogy a román állam mért tette, azt tudjuk. De miért nincs öröme a parasztnak? Mikor jutott volna az a szegény, földtűró paraszt pár száz lejért húszezer lejes földhöz?

Váry Péter félig tréfásan, félig komolyan megfenyegette a papot:

— Hiába, nagy cucilista maga, tiszteletes uram! A »szegény parasztot« sajnálja most is, nem pedig engem, akitől hatszáz hold húszezer lejes földet vettek el — ingyen!

A pap kényszeredetten elmosolyodik, de azért nem hagyja magát.

—Épp ez bizonyítja, hogy mily igazságtalan volt a vagyoneletlódás. Ez nem egészséges.

—Hát az talán egészséges, hogy én most a tulajdon földemet bérelem tőlük?

A házigazda arcán izzadságcsöpp gurul végig. Jóságos, szelidlelkű felesége aggódva nézi.

— Lelkem, Péter! Ne heccelje úgy bele magát! Nem való magának!

De a halk szavakat elnyeli a hangos beszéd. A levegő izzik. Meleg van. A cigaretták egy-kettőre nagy füstöt csapnak. Az arcok égnek a bortól és a vitától.

A kritikus helyzetet Váryné menti meg: megnyomja a csengő gombját. Pár pillanat múlva, tálcával a kezében, belép Piszika. Erre elül a zshivaj. A cselédlány előtt senki sem akarja folytatni a vitát.

Amióta hazakerült Piszika, ott szolgál az uraságnál. Örömmel fogadták meg a városi, kitanult, ügyes szolgát.

A kis cseléd arca nyugodtabb, kedélye is jobb, amióta újra itthon van. Majdnem jókedvű. Emelyegése, hányingere elmaradt, szinte el is fedkezett minden rosszról. Kicsi, kedves pofi-

kája újból kitelt, szép barnapiros színe vissza tért. Piszika újból a régi, engedelmes, alázatos leány. Érthetői A »tekintetes asszony«; fogalom a faluban, úgy néznek föl rá, mint a ioldreszáll. angyalra. Minden elesetten segít, nem irtózik a iegcsúnyább sebektől, a leggennyesebb fekélytől sem... És egy árva tojás nem sok, annyit se fogad el érte. Még a gyógyszert is »pománába«, ajándékba adja. Mint ahogyan Váry Péter jótévője a falunak, ugyanúgy Váryné az asszonyok, betegek, gyermekek gyámolítója. Na, merne csak: Piszika a tekintetes asszonnal feleselni. Kapna az anyjától olyan nyaklevest, hogy attól koldulna.

Az ebédlőben a fegyverszünet kényszerű csöndje. Piszika leszedi a piszkos tényérokat és úgyesen váltja a tisztákkal.

Egyszer csak furcsa mozgást érez a belsejében.

... Szent Isten, mi ez?...

Majd élesebb, erősebb a lökés...

— Jézus, Szűzmáriám, ne hagyd el!...

A keze tele van, meg se tud fogózni... Szédül vele a világ... Egyszerre rádöbben a valóságra... Nagyot sikolt és kitántorog a szobából. Kint leül az ajtóküszöbre és hangosan elsírja magát...

Az első, akinek simogató keze éri, a tekintetes asszony.

— Mi a bajod, Piszika? Istenem, milyen: sápadt vagy! No, gyere ki gyorsan a konyhába. No, állj föl Piszika és ne sírj, hiszen néni halsz meg! Allj föl szépen... így ni... Most meg karolj belém...

Piszika a konyhában erős pálinkát kap, hogy valamennyire magához térjen... Váryné nem akarja vallatni, gyötörni, megvárja, amíg befekszik az ágyba, aztán magára hagyja.

Bent, a szobában, a vendégek is a cseléd ke-

rosszullétének a hatása alatt vannak. Egy pilla natra el is feledkeznek a szociálpolitikáról...

Sanyi körbejár a borosüveggel, mindenkinek tölt. Koccintanak, isznak.

— Tiszteletes Uram, — kezdi Váry Péter a harcot. Rendben van, mi évszázadokon át kiuzsoráztuk a népet. Kihasználtuk, sanyargattuk, a zsírjukon híztunk. Eddig, ugye, egyetértünk? De van ám az éremnek másik oldala is! Amíg nekem jól ment a sorom, addig a paraszt se éhezett. Meg volt a kereseti lehetősége. Belőlem és az én őseimből élt a kis négy-ötszáz lakosú falucska. És merem állítani, nálam nem volt rossz dolga a béresnek, cselédnek. Apáról-fiúra örököltük és elláttuk őket, ha nem is fejedelmien, de úgy, hogy szükségét nem szenvedtek. És ha nem volt kocsmázó, menyecskéző fajta, tisztességes úton meg is szedhette magát.

Török Jenő doktor, törvényszéki bíró is az apósa pártjára kel. Kissé rájárt a szája mindig az ítélezésre. Becsületes, hű szolgálja a törvénynek.

— A tiszteletes úr már koránál fogva sem járhatott kinyílt szemmel békében. Az urasági cselédnek megvolt a maga egyszerű, de rendes lakása. Ha tisztán tartotta volna, még kellemesnek is lehetett volna nevezni. Persze, nem volt az díszes, de még a hetvenhetedik úkapja isem aludt másban, mint földpadlós lakásban. Tehene volt az istállóban, mégpedig az uraság istállójában. Nem kellett a tehén eltartásáról sem gondoskodnia, az is benne volt a kommenciójában. Ólban hízó rőfögött... És nézzen körül most. Olyan nagy boldogság szakadt rá?...

A házigazda hangja — ércesen mély, mint a gordonka és akkor is tetszik, ha nemtetszőt mond, — újra fölcsendül.

— A mi parasztunknak nem kell a saját föld. Szívesebben megy napszámba. A földjén jófor-

mán csak annyit termel, amennyit a családi szükséglete megkíván. Legföljebb néhány mázsa kárpás megy a piacra. Ebből pedig meg nem él. A napszámért viszont azonnal pénzt kap.

— De mennyit?... — vág közbe a tiszteletes.
— Éhbérért dolgoztak, most legalább a maguk urai. Nemcsak kenyérrel, de igével is él az ember. Embernek lenni jó, szabad embernek még jobb. Ezért áldozni sem baj! A városi cseléd szívesen otthagyja az úri házat, hogy a dohány-^{va}gy gyufagyárban keményebb munkát végezzen, mert utána ura szabad idejének.

Váry Péter előveszi nagy, fehér zsebkendőjét és megtörli a homlokát. Késő este van és még mindig nagy a hőség. Vagy a feszült légkör teszi.

— Eppen itt a tévedés! A földeket hét-nyolcezer lejekért eladták a tehetősebb gazdáknak, úgy, hogy ma újra néhány emberé a föld, amit az állam kiosztott. A paraszt meg újra napszámba jár...

A református pap körülnéz a falakat elborító képeken. De befátyolozott szemeivel nem látja az ősök nyugodt arcát, a nagy pör zajlásában gúnyosan ható tekintetét. Inkább csak egy kis nyugalomra van szüksége, amíg gondolatait összeszedi. Aztán válaszol:

— Még ha így is van, akkor is csak nyeri a falu. Több a középbirtok. Több napszámhely van. Nagyobb a napszámos kereslet, nagyobb a bér. Azelőtt csak az uradalmak kerestek napszámmost. Olyan bért adtak, amilyent jónak láttak. Most, hogy a földreform a birtokot elosztotta, a tehetősebb gazdák is napszámmost fogadnak és a versengés fölnyomja az árakat.

Az asszonyok, leányok félreültek a sarokba, az ernyős, álló petróleumlámpa alá. Az ilyen íérfidol!og érdekes, de otthon, szűk családi kör-^ben, épp eleget hallanak róla. Váryné elővette stoppolókosarát, a fiatalság is nekiült a kézi-

munkának. Csipkézetszélű madeiraterítő, slingelés, miegymás kerül elő a varródobozokból... Csendben ülnek, hogy ne zavarják a férfiakat. Váry Péter hozzájuk megy, leül a felesége székének a karjára és gyönyörködve nézi a finom, bájos asszonyt és három szép leányát.

— Milyen dolgozók, milyen szorgalmasak, — gondolja magában. — Jól nevelte őket az asszony.

Majd hosszasabban, szeretettel pihenteti a szemét a felesége lehajtott, finom nyakán. A sok munkában is finomnak, ápoltnak, fehérnek maradt kezén. Soká azonban nem tudja kivonni magát a társaságból. A falusi urat csak vissza csábítja az ilyen, elevenbe vágó szóharc. Vissza megy az asztalhoz és újra szót kér.

— De barátaim, mennyire megnőttek ezeknek a falusiaknak az igényei! Emlékeztek, a régi világban mit lehetett ebben a kis falusi krájerában kapni? Fotogént, sót, kapadohányt és gyufát. Slussz! Most meg ez a kis falusi botos tarthat, mert megvásárolják, rizskását, teát, citromot, háromféle cukrot. Barátom, még kávé is vesznek és frankkávét! Meg butéliás bort! Az csúszik a palacsintára!...

A pap rágyújt egy Plugárra;. Ez a falusiak cigarettája, városban nem is kapható. Olcsó, de büdös irgalmatlanul. Aztán eloltja a gyufái és mosolyogva beszélni kezd. Örül, hogy vidámabb tájakra térül ki a beszéd, a háziúr tapiritatából.

A gyerekek lefeküsznek. A férfiak a fehér asztal körül maradnak. így van ez szokásban a bálványosi udvarházban. Ha csak nincs valami nagy vendégeskedés, ez az egyetlen kivilágított szoba. Meg aztán a házigazda úgy tartja, hogy a helycserével megváltozik a hangulat is. A nagy, körégős petróleumlámpa rávilágít az

asztalra, a fényt a vakító fehérségű abrosz és a csipkés kis terítő még élesebben veri vissza.

A napi politikára terelődik a szó. Bőségesen van mit megtárgyalniok. A lapok minduntalan hoznak valami szomorú eseményt: iskola-bezárásokat, a magyar nyelvnek a hivatalokból való száműzetését, a romanizálást minden vonalon. Itt aztán nincs véleménykülönbség. Az erdélyi magyar ember elsősorban *magyar*, akármilyen foglalkozású és akármilyen templomban is imádja Istenét.

A Váry Péter kebléből hosszú, keserves sóhaj tör elő:

— Megette a fene az egész életet! És éppen a mi nemzedékünknek kellett ezt megélni!

A tiszteletes lehajtja a fejét. Becsületes szeméből süt a fajtája iránt érzett fájdalmas szeretet ...

Hány ilyen lehajtott fejet látni magyar tájon! Az idegen erről a törődöttségről már mézsziről megismerheti a magyart. Úton-utfélen, ott-hon, vasúti kocsiban, kávéházban, templomban... Mindenütt.

Iklódy Laci, a rokonjóbarát átöleli a Váry Péter vállát. Megsimogatja a deres, még mindig szép fejét és vigasztalólag mondja:

— Hagyd el Péter! Mi legalább éltünk szebb és jobb világot. Én csak azokat sajnálom, akik ebben születtek és nem tudják, mi az, amit elvesztettek.

Kocsizörgésre figyelnek föl.

— Mi az Laci, Gyula? Csak nem készültök menni?

A vendégek fölállnak az asztaltól és búcsúzkodáshoz fognak.

— De bizony megyünk, — sainálkozik Gyula. — Holnap korán kell kelnem. Kezdjük az őszi szántást. No, hamar be is fejezzük azon a kis földön. De már bennem van a régi világból, hogy

ezt valami nagy, szent, rendkívüli dolognak tartsam.

Lemennek a lépcsőn. A holdvilág, a gazda örök jó cimborája kis sarlóalakban ragyog az égboltozaton. Elég arra, hogy a sötétséghez szokott szemnek egy kis támpontot adjon. És időjósásra készítessen. A kocsira, szekérre ülő ember este mindig fölnez az égre.

A két Iklódy iiu fölül a főszolgabíró sógora a bricskára és megindulnak.

A tiszteleles úr is búcsúzkodáshoz fog.

—Nem aludnék itt, tiszteletes uram? — invitálja kedvesen a háziasszony.

—Igaza van, lelkem, — helyesel Váry Péter. — Maradjon csak nálunk tiszteletes úr! Sötét van kint, sok éjnek idején az a négy kilométer.

— Köszönöm, de mennem kell! Aztán az asszony, tudom, egész éjszaka be nem hunyná, a szemét. Mind azon töprengene, mi történt az ő egyetlen oldalbordájával... Jó társam van az útra, — szólt mosolyogva, nagy bunkósbotjára mutatva.

És megindul a falusi pap. Megy át a parkon, ki az éjszakába, megy kopott ruhájában, kitaposott cipőjében, át a hegyen... mély erdőn... népéhez, a falujába. Viszi a fajtáját féltő szíve.

XIV.

Amikor a vendégek eltávoztak, Váry Petemé szedelőzködni kezdett. Előkészített a tálcára két pohár vizet, magának és a férjének, elővette a gyertyát, hogy ne botorkáljanak a közbeeső két szoba sötétjében.

— Lelkem, — szólt Váry Péter a feleségéhez, — maradjunk még egy keveset fent. Olyan ritkaság, amikor így mindnyájan együtt vagyunk és meghitten, bizalmasan elbeszélgethetünk.

Váryné rögtön visszateszi a poharakat a tálalóra. Ömaga meg leül az ebédlődiván sarkába. A menyecskék és férjeik a kályha körüli karosszékekbe telepednek. Misi, a süldő fiu meg a fásládán kuksol.

Váry Péter az öreg nagyapaszékben trónol. Jótékony ereklye. Lecsillapítja kedves ölében a hiábavaló szenvedélyeket és vágyakat.

A karszék ugyanott és ugyanúgy áll, ahova még a nagyanyja helyezte volt. Bizony a lószőr itt-ott kilóg belőle, a huzatja is erősen kopottas. De Váry Péter nem hagyja felfrissíteni. Jó ez így! Kegyelettel ragaszkodik az öreg (székhez, úgy, ahogy van. Ebben a székben szívta nagyapja ebéd és vacsora után a pipáját. Télen kinyitotta a cserépkályha ajtaját és gyönyörködött

a lángok játékában... Ebben a székből halt meg az édesapja.

Az örökölt, régi bútornak lelke van. Nemzedékről-nemzedékre szállva valami nemes, lelki patina vonja be.

— Péter, nem jobb volna lefeküdni? — indítványozza Váryné. — Tudom, holnap ismét hajnalban kel.

De a családfő hangulatban van.

—Hadd üljünk még egy kicsit! Még most is szájamban van a jó paprikáscsirke íze. Jól készíti Zsuzsa, meg fogom érte dicsérni! Erről, a paprikáscsirkéről eszembe jut valami a régi világból. Ti, — fordul a lányaihoz — szeretitek, amikor a régi dolgokról beszélek. Hallgassátok meg:

—Még legényember voltam és drága édesanyám volt a ház úrnője, éppen olyan jó, gondos és nemesen uri, mint most a ti édesanyátok. Úgy volt akkortájt szokásban, hogy nyaranta összegyűlt nálunk a fiatalság. Itt nyaralt a két; Dániel fiu, aztán kedves atyánkfia: Óváry Elemér. A három Iklódy fiu is minduntalan ájtott. És itt volt a nagygazda Czégényi Marci tanult sógora: Kacza Pista, akiel együtt érettségiztem és aki akkor kispap volt. És mi ketten, én meg az öcsém. No, gondolhatjátok, ennyi fiatalember milyen vigan vakációzott. Lovagoltunk, udvaroltunk a környékbéli szép leányoknak, menyecskéknél .. Egész nap egy pillanatig sem nyughattunk.

De aztán ettünk is, mint a farkasok.

Vacsorára rendszeren csirkét kaptunk, amihez legkönnyebben jut a falusi ember. Egyszer paprikásnak, másszor tokánynak puliszkával, néha sültve, vagy töltve készítette el édesanyám. Tekintettel jó étvágyunkra, úgy volt szokásban, hogy ahány ember, annyi csirke. De nem valami kis, hitvány csirkék ám! Jól megtermett, szép példák-

nyok voltak, Mondanom sem kell, hogy a csirkét az utolsó darabig, jót békebekeztük.

Ment ez egy darabig, míg egyszer csak elhátároztuk, hogy jó volna az édesanyámat egy kicsit, fölheccelni. No, csak mondani kellett! Itt volt a nagy ugrató: Óváry Elemér. Hamar készen volt a tervvel.

— Nina néni, mondta anyámnak egyszer, vacsora után — mért spórolja el tőlünk a csirkét? Szaladgál üt az udvaron elég... Mért éheztet minket? Vágasson le több csirkét.

— Mi az?... Jaj, lelkem, tik éheztek?...

És ettől kezdve még megfejlte a csirkeadagunkat Nyolc fiúnak, — tizenkét darabot ölelt.

De az ördög már bennünk volt. Vacsora után megint csak előrukkol Elemér:

— Nina néni, mért spórolja a csirkét? Éhesen maradtunk.

Anyám végre észrevette, hogy miről van szó. De, — gondolta magában — rajtam ugyan ki nem fogtok. Majd én kerülök fölül.

— No fiuk, — kezdte másnap délben mit akartok östére vacsorát?

— Paprikáscsirkét! — kiáltottuk kórusban.

Kitűnően készítette ezt édesanyám. Jóféle tejföllel, kis zöldpaprikával.

— No jó! — felelte. — Hát östére kaptok paprikáscsirkét. — És rejtélyesen mosolygott hozzá.

Egész délután lovagoltunk. Kecséd, Köblös, Iklód határát bejártuk.

Farkasétvággyal ültünk este a terített asztalhoz. Kereken nyolcan ültünk le, mert édesanyám sohase vacsorázott, csak egy csésze kávé ivott.

Behozzák a hatalmas tál paprikáscsirkét... Utána mégegyet... És megegyet... És megegyet. Mi a fene?... Négy olyan tál paprikáscsirke volt

az asztalon, hogy alig látszottunk ki közöttte. Hozzá jó barna búzalisztból rengeteg galuska. És a sok tejfölös lé!

— No, máma csak jól laktok? — kérdezte gúnyos-kedvesen édesanyám. — Máma csak nem maradsz éhesen Elemér? Huszonnégy darab, szép, nagy csirkét vágattam le. Mindeniktekre három darabot számítottam. No, Elemér! — szólt oda a vezérkolomposhoz — most osztán ehetsz!

Mi csak összenéztünk. Beszélni nem tudtunk, mert édesanyám ott sétált fel-alá közöttünk. De nem kellett nekünk ahhoz szó, hogy megértjük egymást. Egy test, egy lélek voltunk... Ismertük egymást, kívülről-belülről... Így hát csak jól összenéztünk és már készen is voltunk a tervvel: ha bele is pusztulunk, ezt a paprikáscsirkét az utolsó darabig elfogyasztjuk! — Ennyit megkövetel a virtus!

Néki fogtunk és meg is ettük a csirkét a legsoványabb szárazlábig. Nem hagytunk bár egy árva kaparót, egy darab galuskát, egy csöpp levet a tálban. Pedig nem volt könnyű dolog!

Édesanyáin csak nézi... nézi... a kedve mindinkább elborul... Már látja, hogy nem ő kerül ki diadalmasan a csatából. Amikor az utolsó nyakat is kikanalztuk, megszólal Elemér:

— Nina néni, mért nem vágat le több csirkét? Hiszen szaladgál elég az udvaron... Mért hagyja, hogy éhezzünk?...

Nem mondom, kicsit megfeküdt a gyomrunkat, éjszaka bivalyokkal álmodtunk... De — győztünk!

Mindenki nevet.

Különösen Misi nyelte a beszédet.

Mélyet sóhajt:

— Jaj, édesapáméknak milyen jó ifjúságuk volt! Nekünk ugyan befellegzett! Eddig tizenkét esztendeig tanultam és kínlódtam, hogy az

érettségin — elvágjanak, Még az is gyöngé vígasz, hogy nemcsak én buktam meg, hanem az osztály hetvenöi százaléka, köztük a legelső tanulók. Most aztán az egész drága vakációm azzal telik, hogy készülök a pótérettségire. De az édesapámék gyerekkora, azt nevezem!...

Váry Péter szeretettel nézi legkedvesebb gyermekéi. Csupa részvét a hangja, amikor válaszol:

— Nem tudod, biza fiam! Mi akkor gondtalanok, boldogok voltunk! Vígán néztünk a jövő elé! Meg volt a szép birtokunk, a pompás állatiállományunk. Mi voltunk az »élet királyai«. De milyen jövő vár reád?... Jól van, a leányaimat tisztességesen férjhez adtam. A vejeim 'derék, jóra való emberek, eltartják őket. De mi lesz véled?... Ez az én álmatlan éjszakáimnak a súlyos gondja...

Az apa kezébe temeti a fejét és hosszút, mélyet sóhajt... Az asszonya megsimogatja.

Misi nagy, okos szemekkel néz maga elé. Az, hogy éppen ő róla van szó, komolyságra, elmélyülésre készíti. Kedves, még kamaszos arca csupa érdeklődés.

— Azért mind gyakrabban gondolok arra, vájjon nem lenne-e jobb, ha mindent pénzzé tennék és kivándorolnánk Magyarországra? — A Váry Péter arca megviselt, hangja halkabb, amikor ezeket a súlyos szavakat kimondja. Kissé elsötétül előtte minden. A vére mintha mind az agyára tolult volna. Elszédült a karosszékben.

Pillanatnyi döbönt csönd. Misi végre riadtan megszólal.

— Édesapám ... édesapám ... hogy érti ezt?

Az apa meg van hatva. Egy kicsit zavarban is van.

— Úgy fiam, hogy most van ára a földnek. Ha mindent pénzzé tennék, vehetnék valamit odaát. Nyugalomban, biztonságban élhetnék...

Amellett ott vannak régi barátaink. Téged be tehetnének a megyéhez.. . Nem karriert kívánok én néked, csak nyugodt éleiei... Akkor én is nyugodtan halok meg.

A lányok ijedten néznek össze. A szép Antalffyné szeméből kibuggyan az első könnycsepp.

— Es édesapám itt tudná hagyni a földet? Háromszáz esztendeig volt a miénk... Itt tudná hagyni ezt az öreg házat, ahol született ahol felnőtt?... És a kertet, hiszen minden bokrához, minden fűszálához emlék köti'?... Hogyan is tudna megválni ettől, mindattól, ami a legszebb az életünkben. Úgy gondolunk odaát, abban a nagy tülekedésben — amit életnek neveznek, — erre a vadszőlővel felfuttatott öreg kúriára, mint a szeretetre, a derűre, a boldogságra magára...

A kapitányné elhallgat, de újabb könnycsepp gördül ki a szép, meleg, barna szemekből.

Az özvegy bíróné, Annus, csak ráteszi a kezét az apja karjára és megsimogatja szótlanul. Az ő szelídsége nem harcol.

Kis csönd után a legfiatalabb Törökné folytatja:

— És, azt hiszi, édesapám, hogy odaát olyan sima az út? Olyan nagy tülekedés van ott.

Minden új emberben versenytársat szimatolnak.

Az apa hangja, arca egyre fájdalmasabb.

— Nem veszem én el egytől se a kenyerét. Kis pénzből vásárolok valahol egy házat, ott majd eléledek.

Most már a két vő, aki eddig hallgatott, is beleszól:

— Azt hiszi, édesapám, hogy meg tudna lenni föld nélkül. Aki magába szívta a föld és az állat szeretetét, sohasem tudna négy fal közé bezárva élni.

Antalffyné sírva kérleli az apját:

— Apám, rólunk is szó van. Mi nem tudunk innen elszakadni. Olyan jó arra gondolni, hogy van egy kis zúg ezen a nagy világon, ahol *egészen otthon* vagyunk... Hogy ott vár ránk néhány szerető lélek...

Misi leszáll a fásládáról, alakja kiegyenesedik, megnő. Már nem az előbbi kamasz fiú. A hangja is férfias csengésű.

— És itt hagynánk Erdélyt? ...

Ez új hang... Mindnyájan egymásra néznek, aztán csodálkozva tekintenek a gyermekifjúra. Váry Péter is felkapja a fejét.

Misi megismétli szavait. Bátorsága egy kissé alábbhagy, zavarba jön, de, ha akadozva is, tovább beszél:

— Igen, apám, azt kérdem magától... el tudna-e menni innen?... Nem akarok érzélgős lenni... most nem a havasokról, az erdőkről beszélünk. Nem is az »itt élned, halnod kell?« alapra helyezkedem. Csak, mint jó magyar embertől ..., akinek a fajtája sorsa a szívéen fekszik, egyenesen és nyíltan... meg akarom kérdezni ..., helyesnek tartja... a kivándorlást?... El tudna innét menni?... Nem érzi apám, hogy nekünk, akik itt születünk, kötelességeink vannak ... a szülőföldünk iránt...

Kipirul az arca a fiatalembernek. Az utolsó szavakat már szinte kiabálva mondja.

Váry Péter jó ember. De hirtelen haragú. Most is, hogy a fia megleckéztette, forni kezdett.

— Ne oktass engem! Nem te fogsz engem megtanítani, hogy mit csináljak, hogyan lehetek jó magyar... Tudod jól, hogy nékem a legfájdalmasabb erről még beszélni is... Amit te szesz, éppen teéretted teszem.

De Misibe már nem lehet a szót visszafojtani.

— Én pedig nem fogadom el. Áldozat volna

édesapámtól és áldozatot követelne testvéreimtől is, hogy magamról ne is beszéljek. Erről szó sem lehet!

Váry Péter türelmetlenül int a fia felé:

— És miből akarsz megélni?...

Misi már elemében van.

—Hogy miből?... Természetesen a birtokból. Ha ősszel... sikerül az érettségim... — itt a hangja megakad, már kevésbé biztos. De aztán újból erőt merít és már magabiztosan folytatja.

—Egyszóval, ősszel leteszem a pótérettségit és beiratkozom a monostori gazdasági akadémiaára.

Az öregúr leküzdí az indulatát és igyekszik nyugodt lenni.

—Folytasd!

—És aztán természetesen gazdálkodni fogok. — Váry Mihály ezt már biztos hangon mondja. — De apám, édes, nem úgy, ahogy maga tette. Ahhoz nyolcszáz hold kell. De kétszáz holdon búzát, törökbúzát termelni?... Az nem megy.

Hátrasimította homlokába hulló haját, majd emeltebb hangon folytatta:

— Modern, belterjes gazdálkodáshoz fogok. Legelőször is igyekszem a fölösleges fényűzéstől megszabadulni.

Az apa föl pattan:

— Tán megbolondultál! Fölszemes fényűzés!... Hallgassatok csak az öcsétekre, ő a mi egyszerű életünkben is »fölszemes fényűzést« lát. Hol látsz te itt, mi itt a fényűzés?

Aztán csendes, ijedt lesz a hangja:

— Vagy csak tán nem a lovakra gondolsz?

Misi zavarba jön. Tudja, hogy az apjának ez a legfájóbb pontja. De aztán, leküzdve zavarát, halkán mondja:

— Hát... arra gondolok, apám... Két ló elég lenne, legfeljebb magamnak tartanék meg

egy hátsólovat. Nem azért, hogy versenyeken lovagoljak rajta, — annak az időnek vége, — hanem, hogy a gazdaságot naponta bejárhassam. Váry Péter fel van háborodva.

— Kegyetlen vagy és hálátlan! Tudod, mit jelentenek nékem a lovaik! Már pedig azt mondom néked, amíg én élek, addig ez a pár ló itt marad ... Hiszen a ménesemet már fölöszlattam. Kétszáz holdon nem lehet ménest tartani... enyvit magam is tudok... Elég fájdalmas volt...

Az öregúrnak befutja szemét a könny.

Bizony, szomorú volt megválni legnagyobb büszkeségeitől, a lovaitól. Régi gazdasági kiállításokra emlékezett, az első díjakra... aranyérmekre ... Amikor a csikókat vitték, még nem volt baj, ezeket úgysis eladásra szánta. De könnybelábadt a szeme, amikor az anyakancákra került a sor. A két legkedvesebbjétől, a kiöregedett Tündér-tői és Babám-tői meg se tudott válni. Azok most is ott élnek »pensióban«, nyáron a legelőn, télen az istállóban.

Váry Péter hangja megkeményedett, mint mindig, valahányszor a meghatódását akarta pállástolni.

— Amíg én élek, ez a pár ló itt marad. Aztán, ha leeresztettek a gödörbe, csinálsz, amit jónak látsz.

Nagy, ijesztő, sűrű, igazi éjszakai csönd. Egy darabig senki se meri megtörni. Mindenki meghatódva nézte az »öreget«. Ő szólalt meg először.

— Mondd tovább, mit akarsz még csinálni? Hallgatlak!

Misi bátran folytatta:

— Veszek egy teherautót...

Az apa gúnyosan vágta ketté a mondatot:

— Minek az? Nyolcszáz holdon megvöltünk teherautó nélkül és most, ehhez a kis földhöz kell néked motor?

A fiatal Váry hangja higgadt maradt, csak a szeme csillogóit szokatlan tűzben.

— Éppen ez az, apám! A nagy birtokon nincs szükség gépkocsira. De kisbirtokon nem lehet enélkül gazdálkodni.

Váry Péter egy szót se szól. Előveszi barna bördohánytárcáját és cigarettát sodor. Purzicsán helyett most »másodosztályút« szív. Majd kérően néz a fiára.

Váry Mihály újra beszélni kezd:

— Deésy István mezősegi barátomtól tudom, hogyan gazdálkodnak a négyezer holdból meghagyott háromszáz holdon. Ha érdeklí édesapámat, elmondom, annál is inkább, mért én is úgy gondolom.

— Beszélj!

— Tehénészetet állítottak be, ők maguk vezetik. A báróné anya, az apa, a mindenes szolgáló. Természetesen, nemcsak felügyelnek a munkára, de ők maguk végeznek jóformán mindent. Hajnalban kelnek, földolgozzák a tejet és kora reggel már robot is a teherautó a városba.

— Pár holdon gyógynövény-kertészetet csináltak. Kitűnően jövedelmez.

— Már engedj meg, — türelmetlenkedik Váry Péter, — de én a bodzafavirágban gyönyörködöm, a hársfavirágnak meg az illatát élvezem. De nem csinálok belőle üzletet.

A fiú megvárta, amíg az apja befejezte. Aztán folytatta.

— Az üresen maradt lóistállóban gombát termelnek. Csak úgy ontja egész éven át a pénzt. A félországot ellátják vele. Különösen Bukarestben olyan árat kapnak érte, amilyent csak akarnak.

Váry Pétert kezdi érdekelni a dolog. Még csak tudat alatt, még nem vallja be magának, de elárulja a szeme, hogy kíváncsi a folytatásra.

Hallgat, Látszik, hogy reggelig is elhallgatná a fiát.

—Baromfit tenyésztenek. De nem ám holmi kényes fajmajorságot. Közönséges, igénytelen parasztyúkot ültetnek. A ketreceket télen fűtik és már kora tavasszal van eladó csirkéjük. Kappanokat hizlalnak és szállítják a városba. A karácsonyi pulyka sehol sem olyan kövér és szép, mint náluk. A baromfit a vaj kimaradt túrójából etetik és hizlalják.

—Aztán itt van az orrunk előtt a kínálkozó legnagyobb üzlet. Ez a nyolc hold gyümölcsös! Emberemlékezet óta nem látott trágyát, a fák tele vannak vadhajtásokkal. Kezelésbe veszem. Már a rendbeszedett gyümölcsösből meg lehet élni. Nem fogok kísérletezni kényes fákkal. Szolnok-Doboka megye híres almatermő vidék. A szilvatermésből majd lekvárt főz anyám és ez is szép kereseti forrásunk lesz.

— Azt hiszem, — fejezi be szavait, — egyelőre elég ennyi is mutatóba. Szóljon már hozzá, apám, maga nélkül az egész csak szép terv marad. No, mondja, mi a véleménye?

Az öreg habozik. Tetszik neki, de bajos egyszerre beadni azt a kemény derekát.

— Még nem látom tisztán, fiam, az egészet. Mindenesetre látom, hogy te komolyan gondolkodol. És egészséges eszméid vannak. Pár napig töprengek rajta. Egyelőre készülj az érettségire

A fiú hangja egyre melegebb, lágyabb. Újra az engedelmes kisfiú.

— Apám, csak annyit ígérjen meg, hogy pár esztendeig nem adja el a birtokot. Ézalatt megpróbálkozunk így gazdálkodni. És, ha sikerül, eredményt elérni, akkor továbbra is itt maradunk. Ha meg... kudarcot vallok..., akkor hát legyen úgy... ahogyan azt édesapám jónak látja.

De sikerülni fog! — végzi a fiatalság nyugodí bizakodásával a hangjában.

Váry Péter felállolt, odament a fiához, megölelte és megsimogatta a kedves fejet.

— Derék fiú vagy! Talpig ember vagy. fiam! Adjon néked az Úristen erőt, hogy keresztülvigyed, amibe ilyen nehéz időben belefogsz.

XV

Piszika bent takarít a szobákban. Jaj, ke-serves munka! Mert jó, parkettvikszolás az igaz, hogy nincs. De ez a ménkű nagy lakás, nyolc! szoba! Hányszor kell lehajolni, hogy az ágyak alatt kisöpörjön, a sok szőnyeget is fel kell haj-tani, a bútorokat lekefélni... így kell annak lenni! így kívánja a tekintetes asszony.

Most a férfiszobán a sor. A zöld posztóval bevont garnitúra már a helyén áll. A nagy szoba másik felét piros plüssel bevont antik székek foglalják el.

A kis cseléd port törülget. Egy kicsit el is nagyolja. A zongora teteje ragyog a tisztaságtól, de a lábakon már csak végigszalad. A férfiszobái rendszeren úgy se használják, csak ha valami kü-lönös vendég jön. »Csak nem vagyok bolond mindennap fölforgatni...«

Most nyugodt a cselédke, senki se törődik vele. Amíg a tekintetes asszony a konyhán van. addig nincs baj. Mert neki száz szeme van.

Mulatság ténferegni az úri holmik között, egy és más titkot kitapasztalni. A gyerek csak gyerek marad... kíváncsi és játékos. Jól esik Piszikának besülyedni a mélyölű karszékbe egy pillanatra. Simogatja a finom posztót, nézegeti az ezerszer látott hamutartókat az asztalon. Az

egyiken kis nikkal hegedű van, vonóval Mindig megpróbálja levenni a hegedűt, de nem megy. Aztán átfut a szomszédos kisszalónba. Megáll a nagy velencei tükör előtt. Nézegeti az újból kigömbölyödött, csinos arcocskát, majd, mint aki teljesen egyedül van, gyerekes fintorokat csinál. Rákacag tükörképére és kiölti a nyelvét. Aztán egyszerre csak besurran a hideg élet. Hirtelen rádöbben a valóságra. Oldalra fordul és úgy vizsgálja magát, vajjon az alakja nem árul-e el már valamit a nagy titokból?

Nem. Semmi sem látszik. Ekkora hasa minden bálványosi parasztlánynak van. Hozzá még az erdélyi román lányok szokása szerint, magasan a dereka fölé, mindjárt a mell alatt, köti meg a surcát. Nem! Semmi áruló nyomot nem fedez fel magán és erre megnyugszik. A szoba mintha megtelne valami édes, gondtalan, könyvelmü hangulattal. Csöndesen dudorászik.

A konyhában ezalatt összegyűlik a személyzet. Megjelennek a bennkosztosok. Hagyomány a a Váry-háznál, hogy vasárnap és az ünnepnapokon ebédre hivatalosak a béresek, kocsisok, fejők, egyszóval minden külső és belső férficseled. Fő a jó birkagulyás, máskor nagy fazekakban rotyog a töitöttkáposzta a tűzhelyen.

Jámbor, jóra való munkása a földnek a bálványosi román paraszt. Urához ragaszkodó, hűségese. Sok a tréfacsináló közöttük.

Főhumoristájuk Palimon, a lóápoló. Persze tréfái nem éppen hófehérek. Annál jobban annál többet lehet kacagni rajtuk.

Erősen úrtisztelő. Amit az urak tesznek és ahogyan az urak teszik, abban nem lehet kivetni való. A legnagyobb boldogsága, ha az »urak asztaláról neki is jut valami étel. Az az igazi! Ok tudják, mi a jó!

Történt, hogy egyszer Misi úrfi megajándékozta egy narancssal.

— Dugd el, nehogy meglássák, mert elcsentem, — szól oda gyorsan.

Palimon bedugja az inge ujjába. Bemegy az istállóba. Alig várja, hogy magára maradjon, izgatja a soha nem látott gyümölcs.

Végre! A kezébe veszi a narancsot, nézi, forgatja, tapogatja, szagolja... Aztán körülnéz. Senki se jön. Gyorsan beleharap. Csak úgy, hámozatlanul.

— Az áldóját, keserű!

Csípi a nyelvét, de »jónak kell lenni, hiszen az urak is szeretik«. És az utolsó falásig megette.

Aztán itt van »Mojmüle«, vagyis Cila. Teljes nevén Biris Vaszilie. Victor Hugó Quasimodója. Nyomorékságának története, hogy kis gyermekkorában egyszer volt egy krajcárja. A nagy hídon állott és büszkén mutogatta kincsét. Birkózás keletkezett, mert a többi falusi gyerek el akarta tőle venni. Tülekedés közben nekilökték Cilát a hídnak, a karfáia eltört és a gyerek lezuhant a mély szakadékba, örökre púpos maradt. És mindez egy krajcárért...

Amint Cila megjelenik a konyhában, megkezdődik az ugratás.

— Mikor állsz sor alá, Cila?

Palimon hozzáteszi:

— Majd dobos leszel. Dob se kell. Ott van a háladon.

Leülnek falatozni. Jóillatú juhhúsos kását esznek.

Ekkor érkezik az öreg parádéskocsis: Pista bácsi. Bégi búlor a háznál. Harmincöt esztendeje tölti be tisztét. Olyan gangosán, előkelően ül a bakon, ahogy dukál egy parádéskocsishoz. Sok vendéget szállított, sok vidám utat megtett harmincöt év alatt.

Palimon leszi le a garast.

— Máma, — kezdi a mondókáját, — meg-

fogott a pópa, mért nem voltam a templomban vasárnap. Megmondottam, hogy a zivataros, rettenetes időben még a kutyámat is sajnáltam kikergetni a házból. De a feleségemet, azt elküldtem.

Az asztal közepén áll a hatalmas lábos. Kanalaznak belőle szaporán. Mindegyik egy-egy falásra valót. A bicskájuk hegyére szúrják a barna kenyerei és mártogatják a jó zsíros lébe.

A kis Totukás, a fejő, is viccek céltáblája. A csöpp emberkét kis alakjáért figurázzák. Hogy igazolja magát, nagy büszkén kivágja:

—Máma láttam egy kisebb embert, mint amilyen én vagyok.

—Ingyen? — kérdi Palimon, csak úgy harapás közben.

A béresbíró, Flóra, komolyan ül a széken. Rangjához és állásához méltóan. Még Zsuzsa néni, a szakácsnő is kedveskedik neki. Lám, most is őt kínálja. Közben megszólítja:

— Hallom, Flóra, adja férjhez a lányát. Úgy beszél, veszi Ungur Györgye.

Palimon tettetett bosszúsággal közbeszól:

— De hogy képzél ilyet, Zsupunyásza? A Flóra lánya az módos lány, az töltött kanapén ül...

Egyszer csak nyílik a konyhaajtó, Vendég köszöni be. Nagy Sándor, a szomszéd Onok községbeli módos parasztgazda barátságos arca nevel be az ajtónyíláson. A tekintetes úr angol malaciból vett egy párat és itt tartották ebédre.

Nagy örömmel fogadják a gazdát.

—Hogy vagy, koma? De jó színben vagy!

—Jere ide, Sándor, kössük meg a román-magyar baráccságot, ha már az urak nem értenek hozzá.

A vendég leül, közelebb taszítják hozzá az ételes tálát és ő is hozzáfog az evéshez.

Piszika éppen egy tálca edényt hoz ki a szobából. Ott sűrög-forog a konyhán,

Nagy Sándor fölfigyel a kislányra. Szemét jólesően pihenteti a fiatal, üde teremtesen. Még a bajuszát is hegyesre pödri. Orcája kissé kifényesedik. Dereka még inkább megegyenesül.

A lányka előkészíti a tésztát és indul újra a dolgára. Amint kiteszi a lábát, megszólal a vendég:

— Ki ez az ügyes lányka? Be takaros!

Nagy kacagás követte a szavait.

—No, nézd csak, rá se ismeresz?

— Mégis csak szépíthet az a városi levegő, ha ennyire megváltozott a lányka. Pedig még az öledben is tartottad nem egyszer az én Pizsikámal. — mosolyog Kerekes Jóska.

Nagy Sándor csak eltátja a száját.

— A te lányod volna ez a gyönyörű virágszál, Jóska komám? Meg nem ismertem volna! Milyen derék lány lett a pujádból! Csak kis, csipás korában láttam, nem is hittem volna, hogy így kivakaroggyék...

Az apának hízik a mája, de szerénykedve mondj a:

— Hála Istennek, egészséges!

Vége az ebédnek. Fölállnak, cihelődnek... Nagy Sándor módját ejtette, hogy a lányka közelébe férközzék. Pizsika végzett az ebédvel és újra dolgozik. Könyökig benne van a mosogatótálban.

— Segítek néked, Pizsika!

A kis cseléd hangosan kacag. Csak úgy bugyborékol belőle a nevetés.

— Na „még csak a kéne! Sándor bácsi, maga csak hajtsa az ökröket! Nem való férfiember kezébe az ilyen kényes portéka! Elég tángyérünk van, nem kell megszaporítani és egyből kettőt csinálni!

Tetszik a gazdának a kislány. Csillog a szeme. Arcán valami lágy és puha vonás. És begyes. Kitejt formájú, Bátor beszédű.

— Jól fölvtágták a nyelvedet, a mán biztos! Osztán mondd csak, mi szépet láttál a nagy városban? Jobb-e ott? Mert úgy tudom, te Kolozsváron szolgáltál! Én is jártam ott, már háromszor is. De mit ismer egy magamfajta parasztember a városból? A marhapiacot, a stációt, a Mátyás-szobrot... no meg a »Kispipát«. Ahol az áldomást megissza. De te biztosan úgy járál-keltél ott, akárcsak itthon, Bálványoson. Tán még a ringlispilen is ültél?

Jaj, ez meg a ringlispilt kezdi! Jaj, azt nem! Rágondolni se szeret Piszika. Sötét, mérges pír szalad a homlokára.

— Nem, ott sohasem voltam. Oda tisztességes lányok nem járnak, — füllenti szorongva.

»Ó, a lelkem, ártatlanom!« — gondolja a gazda.

Közben jár a keze a dolgos kislánynak. A mosogatással már készen van, most az edényt törli. Szép, fényesre a poharakat, hadd járjon a kedvébe a tekintetes asszonynak.

Nagy Sándor kedvtelye nézegeti. Milyen jókötésű, szorgalmas lány! Ég a kezében a munka! És milyen romlatlan! Összefut a szájában a nyál a gondolatra, ki lesz az a boldog ember, aki először meg fogja csókolni. Új cigarettát csavar. Nem akarózik menni!

Úgy intézte az útját, hogy Kerekes Jóskával együtt induljon el a konyhából. Pálimonnak is arra volt dolga, de aztán elköszönt. Maga maradi Nagy Sándor Kerekes Jóskával. Addig-addig célozgatott rá, míg Jóska behívta magához egy pohár pálinkára.

Útközben egyre csak a Piszika bájos macskaarca van a fejében. Nem feledte el a sárga szemeket, a telt, kívánatos alakját. Kutya-indulatba kezdett jönni. Egyszer csak keményet ütött botjával a földre... Nagy elhatározás érlelődött meg benne.

Belépték az alacsony házba. Az asszony gyorsan elővette az almáriumból a pálinkás üveget. Egy tálcára két poharat készített, kenyeret szelt hozzá és félre ült a sarokba. Jól esett fáradt lábainak a rövid vasárnapi pihenő. Az a legalaposabb pihenés, ha az ember csak ül, ölhetett kezekkel, nem is hallgat semmire, még csak nem is gondolkozik. Úgy se tudja ő a férfiak dolgát, minek szóljon bele?

A két férfi meg csöndben iddoggált. Hűvösre fordult az idő, már egészen őszi, jól esik ilyenkor egy kis belső melegítő. Nagy Sándor hamar fölhalt két pohárral az erős szilvóriumból. Hamar a fejébe szállt. Sűrűvérű, egészséges ember. És már a második éve, hogy eltemette a feleségét.

Egyre a kislányra gondolt. Érezte, hogyan forrósodik bő, piros vére... A negyedik pohárnál kirukkolt:

—Tetszik nekem a lányod, Jóska!

—Ügyes kis cseléd az! Kár, hogy nincs néked egy fiad! Összeadhattuk volna őket!

—Ez kellemetlen! De már a pálinka a fejében van, a vére tüzel, hát folytatja:

—De nékem nem úgy te'szik! Én nem másra gondolok, hanem magamra.

—Mit beszélsz, te? — kiált rá Jóska.

De Nagy Sándor, ha már belekezdett, nem nagyja.

— Azt mondom, hogy igen nagyon megkívántam ...

Az apa úgy csapja le a poharat, hogy megszerezte gurul. Szerencsére a vastag pohár a földes szobában nem törik össze.

— Tán megbolondultál! Telszedjen csak néked a hozzádvaló. Van elég »falu cifrája« ... ne az én ártatlanom!

Visszakiabál Nagy Sándor:

— Aztán már mér ne volna hozzádvaló?

Mérgesen harap belé Jóska egy kis kenyérbe.

— Csak azért az egyért, hogy az apja lehetnél!

Ez kényes pont! Éppen ez az, amit Sándor is egy kicsit restell.

—Hát nem mondom, van egy kis különbség közöttünk, de ez nem nagy baj!

—Nem baj néked! Ha az ember megvénül, ízlik a csirkehús... Annál nagyobb baj a lánynak...

Indulatosan csap az asztalra Nagy Sándor.

— No, éppen vén nem vagyok! Kiállóm én a versenyt a máii fiatalsággal, akármiről is legyen szó. Akár erőről, birkózásról, akár táncról, de biza, akár csókról is...

Jóska gúnyosan elmosolyodik.

— Be nagyon hencegsz! Aztán te nem látod, de látjuk mi, hogy a hajad hátul ritkul...

Sándor erre szó nélkül kitérte a száját.

— De ide nézz, erre a harminckét fogra! Mind megvan. És meg is marad még legalább harminckilenc esztendeig... Mert ez nem puliszkából van csinálva, mint a máii fiatalságé.

Aztán csöndesebben, unszolva folytatja:

— Mondd csak, mi hasznod abból, ha a lányodat férjhez adod egy ilyen mafla, máii fiatalhoz? Én maholnap betöltöm a harminckilencedik évemet, de nem cserélnék eggyel sem.

Kerekes Jóska cigarettával kínálja a vendégét.

— Nyugodt lehetsz, ők se véled!

A szerelmes ember azonban kitartó. Mennél idősebb, annál inkább. Sándor, kicsit dühösen, de tovább kérlel:

— Nálam jó dolga lenne a Pizsikádnak, meri én megbecsülném! Aztán akárki se vagyok ám' Tizenöt hold földről aratok. Tehén van az istállómban, marháim a legelőn... Olyan kövér disznót vágok le minden télben, hogy araszos

a szalonnája, Szép, zsendelyes házam, kertem van... csak az nincs, aki mellettem éljen. Úgy lakom ott, olyan elhagyottan, mint egy rühes malac... Egy ilyen kedves, vidám, dolgos, ártatlan fejrényp hiányzik az én életemből, amilyen a te ... Pizsikád ... az ... én Pizsikám...

... Kerekesné elszunnyadt a padkán. A hangos beszédre azonban fölébredt. Fölfigyelt. Mi a csoda? Hiszen ez a nagygazda az ő Pizsikájának a fejét akarja bekötni! És a buta férje még elrontja a dolgot. Persze, ő nem tudja, milyen veszedelem fenyegeti a házukat és legjobb, ha Pizsikát *sürgősen* férjhezadják.

Tetszik neki a dolog! Kitűnő megoldás! így hát megmenekednek a szégyentől... És hozzá az a vagyon!... — Ejh, — hessegeti el a gondolatot, — a férj nem fogja olyan nagyon számítani a hónapokat... Örülni fog a gyermeknek! Meg aztán mind számolhatja... hát koraszülött nincs a világon?

Gyorsan kitörüli az álmat a szeméből, megigazítja a keszkenőjét és odaül a férfiak közé.

— Tán elmondanátok nekem is, mi jót beszéltek a lányomról?

Sándornak már piros az ábrázata. Csak úgy dől belőle a pálinkagőz. Kezét sokszor ökölbe szorítja, amint hevesen könyököl az asztallapra. Fekete haja homlokába csüng. Nem hagyja magát.

— Jó, hogy itt van, néném! Véle lehet okosan beszélni.

Az asszony letelepszik és nagy várakozással kérdi:

— Halljam hát, miről beszéltek?

Nagy Sándor újból belefog a mondókájába. Töviről-hegyire elmondja, mi a szándéka.

— Mert tudja meg néném, én megbecsülöm az asszonyt. Az első feleségemet is tiszteltelm, becsültem. Nem mondhatja senki, hogy koc-

máztam, menyecskeztem volna. Olyan házatája nem volt senkinek Önökba, mint neki. Mikor pedig az Úristen azt a nagy nyavalyát küldte rá, nem doktorral gyógyítottam? Kétszer vittem bé a dési kórházba és maga Parádi főorvos úr kezelte. Pedig a csak tud!... De ha egyszer nem volt rá segítség! Úgy volt az megírva! De nékem nem vethetnek semmit a szememre! És amikor meghall, nem szépen eltemettetem?... Nem ám közönséges deszkakoporsóba, de festett koporsóba tettük a szegénynek a testit.

Jóska fölkacag. De kacagásában bosszúság van.

— Na, te ugyan jól biztatsz minket!

Az asszony közeiebb húzódik a férfiakhoz.

— Hagyd csak! — szól rá ingerülten a férjére — Te ehhez nem értesz! Ez csak a Sándor jó lelkét bizonyítja! Hogy megbecsülte az asszonyát!

Azlán a férjéhez fordul:

— Biza, gondold meg a dolgot. Ne szalaszd el a szerencsét! Mert az kimegy az ablakon! Osztán mind várhatjuk, amíg ilyen vőt kapunk.

Fölfortyan az ember.

— Ez is megbolondult! Ilyenek az asszonyok! A vagyon mindegyiknek elveszi az eszét!

De az asszony pörlekedő kedvében van. Harciasan vágja oda:

— Hát mi kifogásod van Sándor ellen?

— Megmondom, — felel Jóska nyugodtan. — Nem mondom, tisztességes ember, derék ember, módos ember, csak hát — vén.

Hetykén szól oda Sándor.

— Ne félj! Lesz azért unokád! Nem is egy, de öl-hat...

Az asszony helyeslően bólogat.

— Nem néked kell tetszedjen! Te mész hozzá? Kihez akarod itt a lányodat férjhe adni? Egy ólához? Már én bizony magyar uno-

kát akarok! Ki van itt házasulandó magyar le-
gény?..

— Nem olyan sürgős! A lányka még fiatal!

—Dühbe jön az asszony, de össze is szorul a
szíve. Szegény Piszika, nem volna sürgős?..

—Nem sürgős... nem sürgős... hát per-
sze, hogy nem sürgős... Ki mondja, hogy sür-
gős! De nem szabad a szerencsét elszalasztani...
A fejeddel gondolkozzál, emberem!

A Jóska ellenállása kezd megtörni.

— Piszika nem fogja szeretni. Már pedig
az a fontos, hogy a lány boldog legyen!

Az asszony lódítja:

— Éppég én is azt akarom, hogy a lány
boldog legyen. A lányt bízd csak rám. Majcí
megszereti! Ha lássa, hogy minden van a ház-
nál: liszt, fuszulyka, zsír, szalonna, lé, major-
ság... Hogy nem kell kölcsönből éljen... Azt
akarod tán, hogy úgy éljen a lányod, mint Kol-
baiék? Egy ilyen derék embert igazán szerelhet.

Aztán Sándorhoz fordul.

— Ne félj, Sándor, úgy lesz, ahogy akarod!
Az esküvői töltött káposztát nemsokára besava-
nyítom. Mert nincs mért soká húzni a dolgot.
Tudom, te is alig várod, hogy asszonyt vigyél
a házadba. A lányka staférunija készen van, né-
ked tudom, nem kell sok. Maradt az első fele-
séged után elég sok minden. Még máma menj
el Szentpéterre a tiszteletes úrral beszélni. A jövő
vasárnap kezdje meg a kihirdetést és három hét
múlva esküsztek...

Ragyog a Sándor arca, mint a batulalma.
Fene jó kedve kerekedik. Nincs már maradása.
Viszi a bolond, szerelmes szíve.

Kivesz egy szál fehér őszirózsát a pohárból
és a kalapja mellé tűzi. Mindenáron »legényes«
akar lenni. Helykén félre csapja a kalapját és
vidáman, füttyörészve köszön el... Minden döng
és fénylik körülötte.

XVI.

Három hete annak, hogy Nagy Sándor gazd-
uram bekötötte a Piszika fejét.

Persze, nem ment simán a dolog. Nagy mun-
kájába, sok rábeszélésébe került Kerekesnének,
amíg ennyire vitte a dolgot. Amíg meg tudta
értetni Pizsikának azzal a »buta fejével«, hogy
a legokosabb, amit tehet, ha szó és ellenkezés
nélkül férjhez megy. Ez az egyetlen mód arra,
hogy eltussolják a szégyent.

— Mit akarsz? — korholta. — Tán ölhetett
kezekkel várákozni arra, hogy a bitangod meg-
szülessék. Maholnap kurtább lesz a szoknyád
elől, mint hátul... És a lelkem még válogat!
Adj hálát az Istennek, hogy ilyen derék, rendes,
módos embert rendelt az utadba, nemhogy még
néked álljon fejebb. Hiszen ilyen állapotban
úgy kellene, hogy még a nyavalyatörős Bocskor
Nyikuláj után is kapva-kapjál.

Piszika csak sír.

— De én nem szeretem, anyám! Ilyen öreg
emberhez hogy is tud erőltetni?

Kerekesné hirtelen közbevág:

— Aki csinálta a fátyadat, tudom, elég fia-
tal volt! Mire mész véle? Lásd, az a faképnél
hagyott. Mitől jó az a nagy fiatalság? Ennek,
nyugodt lehetsz, benőtt a fejelágya, nem afféle

hebeburgya. De, mit szaporítom a szót! Egyebet úgyse tehetsz, ha csak nem akarsz a falu csúfja lenni.

Addig beszélt, addig nógatta Piszikát, hogy végre ráállt.

Az esküvő megvolt.

Lehetett-e boldogabb, ragyogóbbarcú ember Nagy Sándornál, amikor hazavitte az ő fiatal, viruló asszonyát az ónoki zsendelytelős házba?

Piszika bizony gyöngé kis kelengyét kapott. Tudta Kerekesné, hogy van a Nagy Sándor kasz-tenjében elég sok ágyhúzat, asztalnemű, a konyhájában elég edény, miegymás. így a lányával, csak egy néhány háziszótt lepedőt, néhány lörülkőzöt, törölt, három vastag inget, pendelyt adott. Hiszen a szerelmes ember egyre azt haj* togatta, hogy semmit se hozzon. És hogy ő akkor a legboldogabb, ha Piszikát egy szál ingben viheti el.

— Van nékem annyi mindenem, hogy hol-tunk napjáig is elég. Haggya néném, ne köl- tekezzék!

Így aztán, bár a Piszika menyasszonyi láda- jának szabályszerű volt a nagysága, de bizony csaknem üres volt. Nem is engedte Kerekesné, hogy valaki megnézzé, vagy — Isten ments! — megemelje. A férjének és Pali fiának kellett aszekerre tenni és Onokban bevinni a házba.

Cifra, pántlikás, csengős szekér vitte a menyasszonyiadat. Tizenkét remek párna volt a ládára rakva. Hadd lássák! Nem tudta azt senki, még maga Piszika se, hogy ezeket a párnákat az előző éjszaka a Nagy Sándor szekere szállította át Bálványosra. Es hogy most azokat viszik nagy énekszóval vissza.

— Mert tudod, Sándor, te nem hagyta, hogy Piszikának rendes kelengyét adjak. Csak nem mehet a menyasszonyi szekér üresen! Mit mondanának!...

Van hiúság falun is!

Hat ökör volt a szekérbe fogva, amikor hazavitte Nagy Sándor az asszonyát. Mind a hat a sajátja. Erre már méltán leheléit büszke Kerekesné.

A falu eleinte csodálkozott a mátkaságon. Egj^r kicsit meg is szólták Kerekeséket, hogy az »öregapjához« adják a lányt. De aztán megszokták. Sőt, a végén még irigyelték is a leányos anyák, hogy ilyen jó módba került a kis »varkarcs«.

Az esküvő napjáig nem látta Piszika a Nagy Sándor portáját. Volt min bámulnia, amikor a szekér behajlott a tágas udvarra. Legelői óriási trágyadomb hirdette a vagyont. Mert ilyen tekintélyes trágyadomb csak ott emelkedik, ahol sok az állat.

A nagy istálló tele marhával. Két fejős bivaly, kedves kis bivalybocsokkal. Minden volt itt, ami csak kell egy falusi házhoz. A ketrecek tele majorsággal. Az istállóból fűrge kis házi nyulak szaladtak elő. Piszika legszívesebben tüstént odafutott volna, hogy egyet az ölébe kapjon. Kutya is volt ám! Lánchos, valódi házörző! A bundás kutya vészesen ugatott, de Pizikára máris csóválni kezdte a farkát. Mintha csak tudná a nyomorult féreg, hogy ki lesz ennek a nagy gazdaságnak az asszonya. Ádám, a Nagy Sándor nagy darab szolgálégye, sietett elő az istállóból, a szekérzörgésre.

Piszika egyenesen a házba ment. Hát vájjon az milyen? Kívülről nagynak, takarosnak látszott. Először a konyhába vezette az útja. A konyha a két szoba között volt. Jobbról az ő lakószobájuk, ágygal, asztallal, almáriummal, székekkel, kasztnel, padkával. Olyanformán festett, mint az ő báéványosi szobájuk, csak nagyobb, szélesebbek az ablakai, és nem földes, hanem deszkapadlós. Még ketyegős óra és tü-

kör is volt a falon. Az ucca felől a »tisztá szoba«. Ennek már díszesebbek a bútorai, az ágyterítő szép szőttés, a magasra tornyozott párnákon ekés magyar varrottasok.

Az egész ház gyönyörűségesen kimeszelve, még érzett a friss mész szaga. Halvány őszirózsa és piros, aprófejű katalinrózsa virított a poharakban. Látszik mindenben, hogy ide asszonyt vártak. A hosszú folyosó párkányán véges-végig virágcserepek. Élénk piros muskátli, lila petúnia és fukszia virágzik bennük.

Pizsika megelégedetten szemlél meg mindent. Ez aztán gazdaság! Egyszeriben otthon találta magát. Összeszaladta a házat, mindent egyszerre akart látni. Nem tudott semmi egyébre gondolni, csak arra, hogy ez most már mind az övé. És itt őneki már nem parancsol senki, azt teszi, ami jól esik. Ha akar, lehet a szobában, akár a díszesben is. Ha tetszik, kimehet az udvarra, kergetheti a csirkéket, játszhat Buksival, senki se szidja meg érte. Határtalanul boldog volt!

De mit mondhatunk akkor a Nagy Sándorban lobogó érzésekről?

Ott, az Urasztala előtt, amikor drága mátkája bátran és tisztán kimondta az eskü szavait, úgy érette, hogy ennyi boldogságot már*ki se lehet bírni. Hiszen szerette ő az első asszonyát is, miért vette volna különben el? De más az ifjú ember szerelme és más, amikor már a dér egy kicsit megcsípte és ritkulni kezd a haj. Olyan ez, mint az aszúszőlő: édes, érett... A szerelemre is meg kell érni, úgy érezte. És most szerette ezt a kis lelket az érett férfi tisztánlátásával nyugalmaival és az ifjú perzselő tüzeivel. Látva a Pizsika határtalan örömét, a hetedik menyországbán érezte magát. Most örvendett csak igazán annak, hogy egész életén keresztül takaré-

koskodott, dolgozott. Lám, milyen édes örömet, drága gyümölcsöt termelt a szorgalma.

— Ládd, Pizsikám, ez mind a tiéd! És nem kívánok érte semmi egyebet, csakhogy egy kicsit szeress engem! És hogy sohase mocskold bé a nevemet!

És Pizsika megelégedett volt. Vagyis az lett volna... A »többit« már úgy vette, mint kötelességet, amivel mindenért meg kell fizetni. Nem ellenkezett, amikor »Sándor bácsi« magához szorította. Szó nélkül túrte, amikor megölelte, olyan hévvel, hogy azt hitte, a szuszt is kiszorítja belőle.

... Pizsika hamar beletalálta magát a hitesség szerepébe. Nagy gonddal fésülködött minden reggel a tükör előtt, csinálta a kontyát. Piros keszkenőjét menyecskésen hátrakötötte. Igaz, sokszor eltévesztette és »Sándor bácsit« mondott. De Sándor mindig szeretettel kiigazította. Aztán látva, hogy rosszul esik a férjének, jobban ügyelt a szavára.

Sándor meg hagyta, hogy az ő kis párja élje az életét. Még azt se kívánta tőle, hogy hajnalban, amikor munkába megy, fölkeljen. Nem bánta, ha tova félhétig is lustálkodik az ágyban. Maga készítette el a frustukját.

»Hadd élvezze az életjét a kedves ...

Pizsika nagyon igyekezett, hogy jó gazdasszony legyen. Igazán nem tehetett róla, ha néha a játék hevében elfelejtett a disznóknak, vagy a majorságnak enni adni, vagy hogy emiatt néha megkésett az ebéd. Nem volt ezért soha baj. Sándor úgy vette, mint egy kedves játékszert és úgy szerette, amilyen.

A szolgálat alatt elég jól megtanult főzni Pizsika. Készített jó fuszulykalevest, de még szalonnát is sütött rá. Van a hiúban elég. Hogy egy kicsit avasos, az se baj, annál ízesebb. Vagy csirkét vágott le. De most már nem azzal kellett

beérnie, ami az urasági asztról megmaradt. Élvezte a soha nem ízlelt falatokat. Fehérhúst evett, meg májat és cubákat. A legkívánatosabb falatok az ő tányérjára kerültek.

Piszika egy pillanatra se bánta meg, hogy a »Sándor bácsi« felesége lett. Az emberét is napról-napra jobban szerette.

De valami fátylat vont a derült, tiszta égboltozatra. És amikor erre gondolt, mindig elszorult a kedve.

A hatalmas Ismeretlen. A fenyegető veszély.

XVII.

— Mi lelt, Pizsikám? — kérdezte egyszer az ebédnél Sándor. — Az elébb még milyen vígan falatoztál, beszélgettél, kacagtál, most meg elszomordtál.

Szomorú volt bizony Pizsika. A magzatja megint mozgolódott. Elég ok arra, hogy a kedvét szegje. Még a könny is kibuggyant a szeméből.

'Sándor ölbekapta a csöpp asszonyt. Magához szorította, átölelte, úgy ringatta.'

— Mi a bajod, szentem, mi fáj? Tán a hasadat rontottad el. vagy valamit szeretnél? Mondd meg, mit akarsz?... Minden kívánságodat megjeljesítem.

Pizsika halkán szipog.

— Semmi, nincs énnekem semmi bajom.

Sándor szeretettel becézi.

—Dehogy is nincs! Hiszen olyan arccal ülsz mint akinek a foga fáj.

—Semmi, — ismétli Pizsika és mosolyt erőltet az arcára. — Látja, már nevetek! Csak éppég elgondoltam, hogy most milyen nagyon-nagyon boldog vagyok... És ki tudja, meddig...

Sándor hangosan föl kacag.

— Ó, te kis szamar! Hát ez bánt?... Meddig! Hát örökké! Ne félj, nékem nem kell a

földreszállott angyal se... Csak te egyedül, te kis buksi! Na, töröld meg a szemedet, orrodát és neved! Nincs semmi baj! Elő szokott ez fordulni fiatal asszonyoknál, hogy a lelkükre vesznek valamit és elpityerednek...

Utolsó szavai gondolkozóba ejtették Sándort. Előszokott ám fordulni... De mikor?... Ha az asszony megtermékenyül. Lehetséges volna, hogy máris?...

Miért ne?... A végén már huszonkét nap óta a felesége és ő nem hagyta kihasználatlanul azt a huszonkét napot.

Nagyot kurjantott erre a gondolatra Nagy Sándor. És mint akinek az esze ment el, ölbekapta Pizsikát és körültáncolta vele az asztalt. Most érezte csak igazán, mennyire az övé ez kedves teremtés.

— Mit ennél, Pizsikám? Nem kívánsz valamit? Mit hozzak néked, szentem?

Felelet sem várva, vette a kalapját és siető léptekkel ment ki a kapun. Dudorászva lépett az uccán, mint egy részeg. Részeg is volt, a boldogság mámorosa...

Egyenesen a boltba tartott. Mit vegyen hát az asszonymnak, hogy örömet szerezzen neki?

Ahá! Ott van! Kávét! Az jó lesz, azt minden fejjérnép szereti. Lássuk csak mi van még ebben a nyomorult üzletben?

— Adjon még lelkem két kiló kockacukrot És még valamilyen cukkerlit. Igen, ez a selyemcukor itt jó lesz!

Hazafelé menet betért Násztásziához, a falu öreg bábájához. Nem állhatta meg, hogy valakinek el ne mondja a nagy örömét.

— Na, Násztázia, szerencse áll előtted! Úgy biza, fiatal férj vagyok! Pár hónap múlva megszaporodunk. Ha fiút fogsz ki nékem, olyan malacot adok néked, hogy tudom, lesz mit ropogtassál a fogatlan száddal. Most még nem akarom

a menyecskét megijeszteni, de pár nap múlva jere csak el, hogy megvizsgáljad.

— Úgy lesz, Sándor! Menyek Sándor, menyek...

Sándor rohant haza.

— Pizsikám, nézd, mit hoztam!

Azzal elővette a kincseket.

Ejnye, kávé, kockacukor! Ez aztán valami! A menyecske meg volt hatva ennyi jóságtól, de főleg büszke. A kávé igazán az ő különleges jó módját bizonyítja. Majd, ha Ruzsándával beszélget, mondhatja:

»... Reggel, amikor a kávémat ittam...«

Aztán egészséges fogaival a cukkerlit kezdi ropogatni.

— Ö, be jó maga, lelkem, gazdám!

Sándor átöleli Pizsikát. Annak a nagy embernek éppen csak hogy a válláig ér a gyerek-asszony. Magához húzza a fejét és halkán, meghalva mondja:

— Még jobb is leszek, csak legyen úgy, ahogyan gondolom és szeretném...

Kedvesen, derűsen folyt le a vacsora. Aztán gyorsan az ágyba bújtak...

... Pizsika aludni készült.

A férfi különös örömmel és boldogsággal gondolt arra, hogy az ő asszonyának a testében kis élet van. Az ő fia! Itt, itt van mellette! És, hogy közelebb érezze magához azt a kis, fejlődő életet, a kezét rátette a Pizsika hasára. Úgy érezte, mintha ezzel a fiát ölelné át...

Az asszony ijedten kapta el magát a férfi keze alól.

»Mi nem jut ennek eszébe!...«

Sándor nem tudja az ijedség okát. Kéri előre fogja:

— Pizsikám, hadd, hogy itt tarthassam a kezemet! Úgy szeretem, ha rajtad van a kezem, a kis testeden!

De Pizika ellenkezik.

— Ó, hagyja el Sándor! Csak úgy tudok aludni, ha békin hagy.

A férfi keze azonban ismét rajta van.

— Na, ne legyél olyan kis szamar! Hiszen nem bántalak. Attól te még alhatsz, amért itt a kezem! Nékem meg így jobban esik az alvás!

Pizika kétségbe van esve. A Sándor keze nem maradhat ott: a magzat minden pillanatban megmozdulhat és azonnal árulója lenne.

— Hagyja békimet! — szól rá mérgesen. — Az ember egész nap fárad, lótfut és este nem hagyják aludni! Jobb lesz, ha maga is alszik, ahelyett, hogy ennyit macerál.

Azzal ellökte magától a férfi kezét. A fal felé fordult, egy darabig még át-átjárta az ijedtség, aztán a fiatalság gondtalanságával elaludt.

A férfi csak ezt várta. Amint az asszony egyenletes lélekezését hallotta, gyorsan visszatette a kezét. Simogatta, becézte, szerette... Hogyne szerette volna, mikor ott a fia!...

Közben elábrándozott.

... Olyan fiú lesz, mint a pünkösdi rózsaszál! Ügyelni fogok az anyjára, hogy jól egyékgigyék, hadd fejlődjék egészségesen a gyerek... Csúnya, vén embereket, ráncos öregasszonyokat nem fogok a közelébe engedni, nehogy valamelyiket megcsodálja... Csak fiatalok, szépek fogják körülvenni. Pizikának meg nem lehet olyan kívánsága, amit ne teljesítenék... a lelkeknek. ... Ha mérges, se bánom... Ilyenkor tűrni kell a férfiembernek...

Csöndesen megsimogatta Pizikát és folytatta a gondolatait.

Pár év múlva már viszem magammal a kölyköt... Fölül mellém a szekérre, a bakkra, az ostort a kezébe adom... tudom én, mi az öröme a gyerekeknek... Aztán délben, amikor a meringyát kipakoljuk, a csirkecubákot ő kapja.

A kis kezébe fogja és úgy szopogatja le róla a puha húst... A vagyont ráíratom... Vagy de-hogy is íratom!... Ez még csak egy gyerek, de jó utána a többi!... Jó föld Piszika, kikél benne a mag. Igen, kislány is kell, az már hétesztendős korában segít az anyjának... Mert lesz akkor lárma és vígság a házban!... Lesz az asszonynak elég dolga... Ó, lelkem, purdém!...

Már szinte maga előtt látta a gyerekeit.

Ádám, a szolgám, majd sípot fog nekik fagni... meglovagoltatja őket a hálán... Abiza! Ha nagyobbacskák lesznek, majd veszek egy csikót... úgy erősödik a fiúgyermek! Az asszony sikoltozni fog, ha a ló vágatni kezd... olyan az asszonynép, ijedős... de a gyerek, az nem fél... mer az az én fajtám...

Büszkén kidüllesztelte a mellét. És a keze egyre az asszonyt simogatta. Azt a kedves, meleg bölcsőt, ahol a fia még alszik.

... A lányok majd olyan kedves piszikák lesznek, mint az anyjuk... Majd dolgosnak fogja az asszony őket nevelni... megtanulnak főzni... seperni... és szőni, fonni is megtanulnak... De a fonóba, oda nem engedi el őket... az a rossz-féléknek való... Üljenek csak otthon, az anyjuk szoknyája mellett... Ott, tudom, jó helyen vannak... Nem mondom, néha élményünk a táncba...

Itt megszakadt a gondolata.

Furcsa mozgást érzett a felesége testéből...

Mi lehet az?

»Ejh, korog a lelkemnek a gyomra!... Hiszen jóformán semmit sem vacsorázott... Az az egy-két falás túróspuliszka nem laktathatta jól!«

Egy kis nyugtalansággal tette vissza a kezét az asszonynra.

—Vájjon, mért nem akarta hagyni, hogy a kezem ide tegyem?... Valami nehéz gyanú

kezdt benne megérlelődni, de még alakot nemi öltött. Elhessegette magától.

Hosszú percekig tartotta újból a kezét a menyecsken, de semmit sem tapasztalt.

»Ó, lelkem, ártatlanom, bocsásd meg, hogy vétkeztem!...«

A legjobb lesz, ha én is aludni fogok. Lám, az én Pizsikám milyen édesen, milyen nyugodtan szuszog itt mellettem...

Megnézte a mellette levő asszonyt. Így csak a nyugodt lelkiösmeret tud aludni.

Behunyta a szemét. De a kezét csak nem; vette el. A gyanúja eloszlott már, de jól esett a kezét a kis testen nyugtatni.

Érezte, hogy mindjárt elalszik. Már zavarosak voltak a gondolatai, a nyál is kicsurrant a szájából.

Egyszerre csak erős, heves lökést érzett az asszony testéből.

Tyűh, a fenébe is, ez már nem tréfa!...

Kiugrott az ágyból Nagy Sándor. A vér mind az arcába szökött. Hangosan, csúnyán elkáromkodta magát... Hogy az asszony erre se ébredt föl, fogta a nehéz gyapjútakarót és lerántotta róla...

Pizsika álom-ittasan nyitotta föl a szemét.

— Mi a baj, Sándor? Tán egér van az ágyban? ...

Fekete az ember arca a nagy indulattól.

— Az! Egér! Talán az kapirgál a te hasadban is, te szégyentelen!

Pizsika megütődve hallgatja a durva szavakat. Rögtön tisztában van azzal, hogy Sándor mindent tud, hiába is tagadna. Szégyenpírban ég az arca, lángol a szeme.

— Sándor, ne beszéljen így vélem! Maga, mindig jó volt hozzám, még a tulajdon édesapámnál is jobb.

Az ember, hangjában végtelen szemrehányással, kétségbeeséssel válaszol.

— Az! Jó voltam! És jó is maradtam volna, amég csak a szememet le nem csukjátok!... Igen, az lettem *volna*, ha te megérdemelted volna... De szemétnek nincs helye az én tisztességes házamban...

Piszika hangosan elsírja magát.

— Ó, Istenem, Istenem... Sándor bácsi!..., Sándor... bocsásson meg... soha... soha többé nem leszek... rossz...

Ismét a régi kislány, aki hibázott és most bocsánatot kér. Szegényke azt hiszi, ezzel el lehet ezt is intézni. Egy pár igazi, sós könny'-cseppel.

Az ember mérgében úgy a párnára csap, hogy kireped a huzatja.

— Hát te híres »ártatlanság«! Ezért nem hagyta hát, hogy rád tegyem a kezemet!...« Szegyeid magad te rongy, te céda!

Ugy ordít, hogy az istállóban alvó Ádám is fölbred. Bedugja borzas fejét. »Mi yan ezekkel, egymást ölik"?«

— Most rögtön összepakolod minden buládrádat és takarodsz a házamból. Nincs tovább helyed itt...

Szegény Piszika úgy megvan ijedve, hogy meg se tud moccanni. Csak didereg, csak vacog az ágyban.

A férfi meg tovább üvölt.

— Na, ezt jól kigondoltatok az anyáddal, azzal a vén, égetni való boszorkánnyal! Hogy majd fogtok egy ökrét, akire mindent rá lehet kenni! Csakhogy olyan ökör én se vagyok ám, amilyennek gondoltatok!

Piszika hangosan sír, kétségbeesetten óbégat.

— Istenem, Istenem, jaj, Istenem. most

már mit tegyek!... Ó, Istenem, most mi lesz vélem?...

A férfi melléállt és ráordított.

— Ne bögj!... Mi lesz?... Mész haza, az anyád mellé! Az nevelt így!

Aztán leült az asztal mellé, ráhajtotta a fejét a kezére és fájdalommal a hangjában szolt:

— Hát azzal nem gondolsz, hogy velem mi lesz? Hogy itt maradok, hibámon kívül, falu csúfjának... Hogy itt maradok ismét egyedül, elhagyottan... magamba! Úristen, — jajdul föl, — be keservesen megfizettél azért a három heti boldogságért!...

Majd keményen ránézett az összetört, síró gyerekasszonyra és vallatóra fogja:

— Mondd meg nékem, ki a gyereked apja?

Az asszony nem felel, csak bő könnyekkel sír. Hát mit mondjon? Mesélje el neki szenvedésekben gazdag, szerencsétlen szerelme történetét? Hiszen rágondolni se szeret arra a gazemberre, aki ilyen földönfutóvá tette... De a férfi nem hagyja.

— Halljuk hát, ki volt az a szerencsés? Majd én találgatom, ha nem akarsz beszélni. Kolbai Dani? Mert az nagyon szerencsés fickó ám az asszonyoknál!... Vagy Juon? Az is lehet. Mi kell néktek, hogy megbolonduljatok... Elég ügyes fiú... Na, ki vele, ki volt?...

Ismét Piszika mellett áll és haragosan fagatja:

— Na beszélj! Tudni akarom!

Majd keservesen elkacagja magát.

— Vagy persze, hiszen te városon szolgál-tál! Ur volt hát a szeretőd, nem magamfajta paraszt! Jó, ugye, az urak csókja?... Jószagú, párfimos!... Azok értik, mi?... Így hát valami úrnak a bitangját hordod?... Pfuj! Ilyen rongy! Urak rongya!...

A Piszika hallgatása még jobban felbőszíti.

Hozzámegy és megrázza, hogy a szegény asszonyt a nyavalya is majd kitöri a félelemtől.

— Tudod, azt még elnéztem és megbocsáttam volna, ha az én fajtámból való paraszt ejt meg... De úrnak a bitangját nem tűröm!... Én tisztelem, becsülöm az urakat, — már aki megérdemli, — de a bitangjukat már csak neveljék föl ők maguk... Nékem úri fattyú nem keil...!

De Pizsikának nem jön szó az ajkára. Száraz, cserepes ajka remeg, haja összecsapzott. Mi lett a kedves, jókedvű Pizsikából? A követ is mi glágyította volna, de nem a Sándor paraszt szivét.

— Nem mondd? Hát így is jó. Így hát igazam volt!

Rászól az ajtóban ácsorgó, kamasz Ádámra:

— Te menj vissza az istállóba! Mit hallgatózol itt? Kotródsz rögtön!

Majd újra az asszonyhoz fordul és ellenkezést nem tűrő hangon beszél:

— Reggelig itt maradhatsz! Ne mondhasd hogy éjnek idején tettelek ki a házból, pedig megérdemelnéd! De reggel, mire a nap fölkel, ne lássalak!

Reszket a hangja, amikor mondja:

— Ezzel örökre vége közöttünk mindennek!

Egy párnát a padkára tett, ráfeküdt és a kabátjával betakarózott.

... Hajnal felé aludt el az indulatos ember ...

Ó, az álom, be nagy jótétemény! Álmában megint boldog volt Sándor. Az övé volt megint Pizsika... az ölében tartotta... Álmában megint az ő édeskedves, hűséges párja volt.

Hirtelen riadt fel.

— Mi történt, hogy kerültem ide?... — kérdezte magától bódultan.

A szíve mélyén sajgott valami ott nem volt valami rendben...

Fölült, hogy lássa, mi van?...

Mi az... Hol van Piszika?

Ekkor jutott eszébe minden.

És a férfi odaborult az árván hagyott ágyra.
Ráhajtotta a fejét a párnára, ahol még látszott a kedves kis fejnek a helye és rázta a zokogás...

Piszikám!... Piszikám!...

XVIII.

Hajnalban, kis kendőjével a vállán, megtörve, sápadtan hazaiért Piszika. Kerekesné éppen a tűzhelyet tapasztotta. Mikor meglátta a szerencsétlen teremést, egyszeriben alábbhagyott a munkakedve. Tudta, hogy komoly baj van, sőt már azt is tudta, mi az a nagy baj.

Kerekes Jóska gyanútlanul eltátotta a száját...

— Hát te hogy kerülsz ide, Pizsikám? Beszélj, mert türelmetlen vagyok.

Piszika azonban csak áll, áll és egy szó nem sok, annyit sem mond. Csak időnként egy-egy nagyot, egy-egy mélyet sóhajt. Kerekes Jóska nem érti.

— Hát ennek meg mi a baja? Szólj hát, tán beteg az urad? Vagy tán még nagyobb a baj?... Meghall, te?... Beszélj!... te gyermek... ne boloidíts meg!...

Piszika olyan gyenge, alig áll a lábán. Leülteti egy székre és várja a váiaszt.

— Az uram... elkergetett... — csak ennyit tudott kinyögni.

Dühösen jár í'el-alá a kis szobában Kerekes Jóska.

— Mit?... Elkergetett?...

Úgy csapja le a széket, hogy annak majd kitörik a lába.

— Hát elkergetett!... Addig tart hat a holtig tartó nagy szerelme, hogy három hét^ múltán elkergette a feleségéi!... Hallod-é, Róza, a vőd, akire olyan fene büszke vollál, elkergette a lányodat!

Az asszony egy pohár meleg tejet adott Piszikának, aztán szó nélkül ő is melléje ült. Jóska is megsajnálja a leányát. Nagyon fohászkozott, aztán megsimogatta kedvencét és hozzá kezdett a faggatáshoz.

— Összekocantatok, mi? Na, nincs azért semmi baj! Olyan a férfinép, goromba, nyers. Attul még szeret! Fiatalok között elő szokott az ilven fordulni. Majd éried jó, meglátod, még délire itt lesz. S ha ő nem jó, ha olyan büszke és azt várja, hogy te kezdjed a békülést, majd nem leszek büszke én és élmények hozzá és megbeszélem vele a dolgot... Csak nem kell úgy kétségbeesni, kis bogaram, apád szentje, te! Kicsi Piszikám!...

Erre már nem volt mit tenni, el kellett töviről-hegyére mindent mesélni az apának is. Úgy is elmondták volna mások, még mindig jobb, ha tőlük tudja meg.

De kijött erre a béketúrésből Kerekes Jóska! Éktelen dühre fakadt.

— Ezt tetted hát, te hitvány, te gyalázatos! Erre kellett néked a nagyváros?

A szeme villámokat szórt.

— Te meg, — szólt a feleségéhez, — te perszelnivaló, nem szégyelted egy tisztességes embert így becsapni? Persze, hogy elkergetett, mi egyebet csinálhatott volna. Örülj, hogy a bicskáját beléd nem mártotta.

Vette a kalapját. Közben rájuk kiáltott:

— Semmirevaló, rongy fejérnépek!

Úgy kiabált, hogy az ököristálló is vissz-

hangzott a hangjától. Összefutottak a béresek, ugyan mi történhetett Kerekes Jóskáéknál, hogy a szelid ember ennyire kijött a béketúrésból.

A küszöbről mégegyszer visszafordult Jóska:

— Most osztán egyétek meg, amit főztetek!

Azzal úgy becsapta maga után az ajtót, hogy csakúgy dübörgött. Es két napig nem látták. Az istállóban aludt, szalonnán, kenyerén élt, csak hogy haza ne kelljen mennie.

Szegény Piszika most hát ott állt, kipellen-gérezve a szégyenével. Pár napig bújt az emberek szeme elől. Otthon ült, ölhetett kézzel. Nem ízlett a dolgos menyecskének semmi munka. Nem volt az életében egy fikarcnyi öröm.

De a végtelenségig csak nem bújhatott el, hiszen még egy veder vízért sem tudott kimenni. A végén is, — egyszer úgysis csak megtudják, — hát essék túl rajta.

Na, volt a faluban miről beszélni! Mert, hogy hogy nem, de hamar kitudódott minden. Tán annak a kajla Ádámnak járt el a szája. Azt beszélték a »falu kútjánál«, ahol a legnagyobb pletyka folyik. Ezt tárgyalták most minden háznál, nem kis kárörömmel.

A szégyen majd megölte őket...

Mi legyen most már Piszikával? A legszívesebben szolgálni ment volna, de ki vesz föl egy terhes asszonyt? Az udvarhoz sem kerül*het vissza.

Végül is Klári néni jött a segítségükre. Klári néni Ferenc úrnak, a botos ispánnak volt a felesége. Fájtak a gyöngé, rossz lábai, a köszvény gyötörte és kapva-kapott az alkalmon, hogy a dolgos asszonyt olcsón megkaphatja.

... Ferenc úr, az ispán, negyvennyolc éves, szép, szálás, lenyes feketeszemű, nagybajuszú ember, magyar arc. A régi, hűséges fajtából való, akinek éjjel-nappal egyetlen gondja a gazdája, vagyona. Az ispán úr gondolatkörében a vi-

lágmindenségnek két hatalmas ura van: a mindenható Uristen és a tekintetes úr. Őszi nagy sár, esőzés, téli hófúvás nem akasztja meg munkájában. Késő este is jár-kei az udvaron, kis lámpásával világítva maga eiött az ösvényt. Ünnepe, csúf idő — mindez nem zavarja. Csak megy, ha a dolga viszi. Ferenc úrnak ezer szeme van.

Klári néninek, a feleségének, csak kettő, azt is elsírta már félig-meddig. Mert Klári néni roppant keservesnek látta ezt a »cudar, rossz« világot. Fekete ruhájában, fekete kendőjében, állandó panasaival ferdéjéről nézte az életet. A délceg Ferenc úr mellett úgy feslett, mintha az anyókája volna. Van is rá egy kis ok: kerek tizenöt esztendővel vénebb az uránál. Támad is ebből baj elég! Szörnyen féltékeny ökelme és bizony nem minden ok nélkül. Mert Ferenc bácsi kukoficahántáskor szívesen elcicázgat a csínos menyecskékkel, aratáskor is meg-megreszkírozza a félszemét, ha egy-egy barnára égett lábszár megvillan. Klári néni ilyenkor van elemében. Élvezi a mártírsorsot. Ha okkal sírhat, jajgathat, nem adja tíz holdért. Gyanakvó természete minden mögött sejt valamit. Van is ezer kifogása:

— Már tekintetes asszony, instálom, megmondom én úgy, ahogy van, de ezeknek a béres-asszonyoknak is csak a hancurozáson van az eszük. Mintha éppen tizenhat évesek lennének. A szemek meg az uramon. Mert mind ispánné akar lenni...

Azonban ne gondolja senki, hogy a tizenhatévesek szó nélkül megúszták. Egynek a fiatalsága, másnak a kedélye szúrt szemet. És a nóta mindig ugyanaz: az uramat akarják.

Két hónapja, hogy Piszika az ispánné dolgos, gondos cselédje. A szegény kicsi asszony megkomolyodott, bánatosan ült dolgavégeziével az ajtó küszöbén.

... Zúzmarás, hideg karácsony köszöntött be. Ropog a hó a csizma alatt, hatalmas jégcsapok lógnak az ereszen,

Ünnep szombatjának délutánján az ispánné Piszikával nagy készülődésben van. A kis kamrában ott terpeszkedik egy jókora fazék töltött káposzta. Ott a diszóölés jóféle földi maradványa: májas és véres hurka, rengeteg koibász. Egy tálban omlós töpörtyűs pogácsa. Koppaszlott pulyka mindennek a koronája. A tisztára súrolt konyha tűzhelyén bivalylej forrósodik.

Piszika meg a szobában teríti az asztalt. Az új piros abroszt veszi elő az almáriumból, rá a szép, virágos findzsákat. Egy tálravalót felszeletel a diós-mákos patkóból. Azlán kifut a kamrába és foszlós kaláccsal tölti meg a kenyérkosarat. A szekrény tetejéről néhány piros batulalma kerül elő. Most már jöhet is Ferenc úr!

Ejnye, hogy hol késik még karácsony szent estéjén is!

— Eridj, Piszika, nézd meg, hol van a gazdád.

Vár, vár Klári néni a duruzsoló kályha! mellett. Jó idő eltelik. Egy kicsit el is bóbiskol.

Egyszer csak kopogtatás hallatszik az ablakon.

Flórika jött, a béresasszony, aki a híreket szállítja az ispánné asszonyságnak. Innen a Klári; néni jólértesültsége. A csúnya, sárgaarcú, nagyfogú, szeplős Flórika. örökösen acsarkodik a fiatalokra, szépekre.

— Zsupunyasza! Egyedül van? — dugta be az orrát a csúfság.

Bejön a szobába.

Klári néni előbb egyet sóhajt, aztán nagy kíváncsian megkérdi:

— No, mit tudsz, Flórika?

Flórika előbb óvatosan körülnéz. Kikukkant a konyhába is, vájjon, nem hallgatózik-e valaki?

Aztán még megcsodálja a szoba tisztaságát, szépségét, fűj egyet, s csak akkor áll elő a mondókájával.

— Ej, be szépen megterített a Zsupunyásza! Ez a gyönyörűséges abrosz, meg ezek a íájn findzsák! És ez a sok finum étel! Pedig várhatja most a Zsupunyásza az ispán urat! Nem éhes ő mostan bihajtejes kávéra, foszlós kalácsra. Mii ácl, ha elárulom?

Klári néni méltatlankodik. Arca felölti szenvedő képét és úgy felel:

— Tudod, hogy mindig megkaptad a magad jussát. No, egy-kettőre! Beszélsz, vagy nem beszélsz!

Flórika közelebb jön és odahajolva az ispánné füléhez, súgja:

— Ha akar valami »kedvérevalót < látni, leszen csak bé a csürajtó hasadékján. Ott cicázik, kergetőzik Pizsikával. Selyemkendőt, suhogósai ígér neki, — ezzel a két fülemmel hallottam, — csakhogy hallgassa meg és legyen jó hozzá.

Klári néni magánkívül van.

— Ó, a katonák surgyéja!... Ó, a szemtelen békája! Persze, most, hogy az ura kitette a szűrit, mindjárt ispánné akarna lenni! Na, ez osztán szép karácsonyi ajándék! Jaj, szegény fejemnek!

De azt méltóságán alulinak tartja, hogy ő, az ispánné, leselkedjék holmi »rong3'os cseledre«.

Hol van hát az igazság?...

Mit tegyen, hogy világosságot derítsen a dologra? ...

Egyszerre kitűnő ötlete támad.

»Azt hallottam, — morfondírozgat magában, — hogy a tekintetes asszony unokái odafönt az udvarban olyan jövendőmondó kártyát kaptak, amék ápertén kimondja az igazságot. Csuda dolgokat beszélnek róla. Okosabbat nem is tehet-

nék. minthogy fölfáradok és úgy próbálom ki-
venni, hogy mit tartogat még számomra a rossz?
sorsom.«

Mert Klári néninek csak »rossz sorsa« le-
hetett.

Hamar az almáriumhoz csoszog, kivesz a
stanclicből hat darab kockacukrot a hat uno-
kának.

»Hadd lássák az urak, hogy értem az úri-
módit ...«

A cukrot ügyesen újságpapírba csomagolja
és megy az udvarba.

A Váry-kúrián a karácsony mindig csalá-
dias, derülten és boldogan fénylik a ház.

A szalonban tündöklő karácsonyfa, alatta a
játékok. Nagy a família, sok a nagynéni, nagy-
bácsi, ilyenkor — ha szerényebben is, mint a
régii világban, — de mindnyájan kirukkolnak.

A nagyok leülnek az ebédlőasztal köré az
elmaradhatatlan kaláberpartihoz, a gyermekek
meg a »leány«-szobákba vonultak félre ajándé-
kaikkal ..., amikor... halkan nyílik az ajtó ...
és szépen, tempósan, de lihegve ki állít be?...

Klári néni! Az öregasszonyt nagyon szere-
tik, tekintély. Most is örömmel ültetik le.

— No, mi a baj, Klári néni?

Mert azt már ők is tudják, hogy Klári nénit
a baj esőstől éri!

— Csókolom a kis kezüket, aranyosaim!
Micsoda sok szép játék! — álmétkodik Klári néni.
— Meg is érdemlik, hiszen aranyból van a szívük.
De, hogy a tárgyra térjek, hallottam, micsoda
ördögös mesterséghez értenek. Akárcsak valami
füstösképű cigányasszonyok. És, hogy betelje-
sedik minden szavuk. Lám, Pálimonnak is meg-
jósolták a nagy betegséget. Azóta van is olyan
katarrusa, hogy alig bírja kinyitni a szemét...
Hiszen tanult, ügyes gyerekek... úgyis illik, hogy

mindenhez értsenek... Hiába, ilyen a mívelt ember! — ömlik belőle a szó.

Klári nénit leültetik, de ő tisztességtudóan a széknek csak a szélét foglalja el. Aztán folytatja:

— Nem akarok sokat kunérozni, de hamar nézzék meg aranyos virágszálim, eszem azt a szép szemüket, mi történik még vélem? Mi áll előttem? ... Mit taposok?... Kitől őrizkedjem?... Ki a jó emberem?... Meddig élek?... Aztán és főleg azt nézzék meg, mit csinál az én kedves, drágalátos, tekerdő férjem?... Tudjam hát meg, szegény keserves fejemnek még mi rossz áll, meri hogy jó nem azt tudom...

Tetszett a gyerekeknek nagyon, hogy Klári néni leereszkedett az ő tudományukhoz. Hátuk közt lefolyt rövid civódás után, hogy ki legyen a kártyavető — sorshúzás utján Klárika, a Török bíróék szösze leánykája került ki győztesnek — megkezdődtek a szívdobogva várt »sorsdöntő percek«.

A gyermekeket becsületességre, nyílt egyenességre nevelték. A hazugság nagy bűn volt a szemükben. A kislány most is csak azt mondta és úgy mondta, ahogyan a kártya mutatta, ha ez még oly fájdalmas is Klári néninek és vele együtt nekik.

Klárika szakszerűen kirakja a kártyát. Szőke haja, mint valami glória keretezi be szép kis arcát, kedves orrocskáját. Okos, szép szeme égett a buzgalomtól. Végigmustrálta és számolni kezdte a lapokat.

— Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét... Ejnye, no, mi a csuda... Hát bizony, Klári, néni, Ferenc bácsinak áll egy szép fiatal me.i nyecske...

Klári néni egy szót se szól, csak nagyot, mélyet sóhajt.

— Mondja csak tovább, lelkem, gyöngyvirágom...

A kis lány tovább rakta a kártyát. Félve, tette le a lapokat, azt szeretete volna, bár csak valami jót mondhatna. Hiába! Mintha csak meg volna babonázva a kártya.

—Jaj, Klári néni, lelkem, nem is tudom, megmondjam-e? Itt ismét valami rossz mutatkozik.

—Tudom... tudom..., hát mi is állhatna egyéb?... Csak mondja meg lelkem, életem... Jobb a gyerlyavilágot látni, mint a véka alá rejtetni ...

—Hát azt tanácsolom, Klári néni, — fontoskodott a kislány, — ne tartsa a szalmazsákjában a pénzét... Rablók törnek a házára...

—Még... még... — szipogja Klári néni,

—Tűz áll a házhoz.

Klári néni már nem is sírt, de zokogott. Az asztalra borulva, nagy, kockás zsebkendőjébe tette ráncos, fonnyadt arcocskáját.

— Jaj, szegény fejemnek!... Jaj, szegény, ártatlan fejemnek!... Mondja tovább, aranyosom, egyem a lelkét, tovább...

Nézi a kis szőke lány a kártyát, számol, egyszerre csak lecsapja.

— Nem mondom tovább, Klári néni, akár-hogy is kéri, mert itt valami szörnyűséget látok. A legrosszabbat.

De Klári néni nem tágított.

— Mindent kell tuggyak!...

Az öregasszony annyit könyörgött, sírt, rimánkodott, amíg végül is nem volt mit tenni...

— Hát anyókám, ügyeljen magára, mert ott leselkedik maga körül a halál...

Csurogtak a Klári néni könnyei és végigfolytak a szomorú kis arcán.

— Meghalok... meghalok...

Aztán hirtelen megkérdezte:

—És az ... uram... hogyan bírja ki. a nagy csapást?...

—Ferenc bácsinak tovább is állnak a menyecskék. Szőke is, barna is.

Szegény, elgyötört Klári néni alig állott a lábán. Potyogtak a kövér könnycseppek, le a fekete ruhájára.

— Ó, éh szegény!... ő persze akkor is csak menyecskézik, amikor az én ártatlan testem a földben nyugszik.

Majd a kendőjét magára kapta.

— De gondoskodom én arról, hogy hamar beteljesedjék a jövőmondás...

Erre jött be a szobába Váryné, mint mindig, mosolyogva. Körülötte a tisztaságnak láthatatlan felhője úszott.

— Drága tekintetes asszony, — siránkozott Klári néni, — ne haragudjék és maguk se, virágszálim, ha Klári néni akaratán kívül valaha megbánlolla valamelyiküket. Én most menyek...

Váryné szeretettel fogja meg a vörös, rancos kezeket.

— Hová megy, Klári néni?... Hová megy karácsony szent estéjén, sötétben, hidegben, hóban?... És miért sír?

Klári néni megindult az ajtó felé.

— Oda, ahonnét nincs visszatérés... Oda, ahol a madár se jár... Ahová én élmények, ott nincs napfény, nincs kikelet... Még menyek, elbúcsúzom attól a drága, szeretelt férjemtől, attól a semmirekellőtől. Hát fiatal menyecske kell neki? Hát a rancos vénasszony csak pokolra való? Szép voltam, takaros voltam, első táncos voltam (mert voltam), akkor kellettem? Már pedig, aki megette a tejfölt, egye meg az aludttestet is.

Kinyitotta az ajtót. Kint a parkban a ködös szél fellegeket vert a porhóból. Farkasordító hideg csapolt be a szobába

— No de most már mindegy, menyek a kútnak ...

Elképzelhető, mekkora a gyermekek ijedtsége. Bűnbánó arccal, pityeregve, hatan egyszerre hadarták össze, mi is történt. Váryné villámgyorsan átlátta a helyzetet.

— Csak ez a baj, Klári néni? Hát maga öregasszony léte ad gyermekbeszédre? Hiszen ők nem is értenek a kártyavetéshez. Jöjjön, vetek én magának, aztán abban lesz az igazság.

Gyakorlatlan kézzel, — akkor volt először kártya a kezében, — de úgy nyúlt a kártyalapokhoz, mint az orvos a medicinához. Egy óra hosszát tartott, míg megnyugtatta Klári nénit. Ő egyre csak a gyermekeknek akart hinni. Mindénáron gyötrődő, sajnálatraméltó akart lenni. De azért bánata lassan-lassan enyhülni kezdett.

A gyermekeknek a nagyokba vetett hite akkor csorbult meg először. Hogyne, mikor a nagyanyjuk — hazudott. Világosan látták, amikor számolta: egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, — hétre a halál állt.

És nagymama mégis jó hírt, egészséget, hűséget, hosszú életet mondott...

De Klári néni megbékélt szívvel sietett haza ünnepi lakomára...

*

Amíg az ispánné fentjárt az udvarban, ijedten, kipirulva, sírva hazaszaladt Piszika. Aztán az ispán úr is beállított. Nagyon siethetett, mert facsaró víz az inge. Piszika tiszta gúnyát készített neki, a gyűrött ing helyébe is friss került. Aztán Ferenc úr leült a tűzhely mellé és a kezébe vette az uraktól kapott másodnapos »Keleti Újság«-ot. Biza, nem sok jót olvashatott benne. De azért az utolsó apróhirdetésig mindent »kiolvasott«.

Kényelembe helyezte magát. Kis párnát tett

a könyöke alá. Úgy csinált, mintha már rég itt lenne.

Egyszerre hallatszottak a Klári néni csoszogó lépései.

— Hát te hol jársz, te tekergő menyecske, karácsony szent estéjén? — feddi meg tréfásan Ferenc úr.

Klári néninek ragyog az arca.

»Mégis csak jól érti a tekintetes asszony a kártyavetést, lám megmondta, hogy szeret...

Béke van hát bent az ispánlakásban.

... Béke van a kis szobában, ele annál kietlenebb a konyha, annál zaklatottabb a Pizsika lelke.

Most, ünnep estéjén, nincs semmi dolog, van ideje gondolkozni. Mert a munka olyan* mint a mákony. De ölhetett kézzel ülni, ha az embernek bánata van, ez a legrosszabb. Egyre gyötrik a gondolatai.

»Három hétig én is királyné voltam ... Pünkösdi királyné!« — teszi hozzá keserűen.

De nem ez fáj neki a legjobban. Nem az bántja, hogy »első gazciáné« volt és megint csak nyomorult kis cseléd.

A Sándor képét látja mindig maga előtt. Délceg alakja egyenes, mini a. jegénye. Melegnézésű szeme, ölelő két karja... A szájának a melege,.. Nap-nap után forróbban vágyakozik utána... Istenem, milyen nagyon szerette a »gazdáját*, ahogyan gondolatban ma is nevezi. A lassan érlelődött, igazi nagy szerelem érzése ez. Pílanatnyilag jóleső melegség ömlött el rajta. Néhány emlék... De a jégvirágos ablak eszébe, juttatja, hogy tél van, hogv özvegyi karácsony van. Istenem!... Sándor!...

Pedig hol van most Sándor? Nem is gondol rá... Persze, hogy nem. Kap egy ilyen derék ember jobbat, szebbet, módosabbat...

»... Vájjon, mit csinál most, karácsony es-

tején, egyedül? Ha elszaladnék és beleshetnék az ablakán!... Talán a tüze is kialudt, hideg van a szobájában... Senki sincs mellette, aki megsimogassa... Se egy falás kalács, se egy kis tészta nem jut a kélszeres özvegynek.«

Nem kell Piszikának a vacsora. Ott hül meg a tányérján.

Nehéz sóhajok hagyták el a kis cseléd keblét ...

»Én is milyen árva, elhagyott vagyok itt... egyedül... Anyámékhoz se megyek, minek mennek!... hogy a szemrehányásokat hallgassam!«

Körülnézett a tiszla, de rideg konyhán.

Körülnézett... és a szeme egyszerre megakadt a falra függesztett Szüzanya képén.

»Ó, Szüz Máriám!«

Hirtelen könny szökött a szemébe, Odatért a szent asszony képe elé és fájdalmasan imádkozni kezdett:

»Szenléséges Szüzanya, aki annyit szenvedtél az emberek rosszaságától, te megérted az én bánatomat. Sok-sok száz esztendő előtt te is ilyen árva voltál, mint most a te szomorú Piszikád. Kóboroltál és nem kaptál egy zugot, ahol meghúzzad magadat. Senki se fogadott bé, hogy a világra hozzad szent fiadat. Pedig az az Isten fia volt. Istállóba vetődtél, és a barmok könnyörületesebbek voltak az embereknél. Ők befogadtak és melegítettek téged. Lásd, boldogságos Szüz Máriám, én vétkeztem, tudom, de azt is tudom, hogy te és a te szent fiad megbocsátottatok nékem, mert én megszenvedtem minden bűnömért. Csak az emberek nem tudnak megengedni. És, drága Szüzanyám, látod, én milyen szerencsétlen vagyok! Egy nyomorult, bódogtalan fejrő áll előtted, Szüzmáriám. Segítsd meg a cselédedet! Add, hogy Sándor megbocsássa az én bűnömet. Tudom, nem érdemlem meg, hogy szeressen. De, ha nem is, mint a hitese, csak mint

a szolgálója, lehessek a közelébe... Mert én őt nagyon, jaj, de milyen nagyon szerelem... Add Szűzmáriám, hogy szent fiadnak szüélése napján gondoljon rám! És boldogságos Máriám, te hajnali csillag, vigasztald meg a te mihaszna, szerencsétlen kis szolgálódat, ámen.«

Az ima után nagy megkönnyebbülést érzett.

»Lám, mit tesz a jóságos Mária!« — gondolta magában. — »Ő nem fog elhagyni, mert ő tudja, mi a szenvedés.«

Leült a helyére, összegubbaszkodott és gondolatai a »párjánál« jártak. Végigélte rövid boldogsága minden állomását.

Az udvaron kólingások éneke hangzott föl. Üde gyermekhangok hirdették a kis Jézus születését. Az ispánék kalácsot, süteményt adtak a gyermekeknek. Egymásután érkeztek a látogatók az ispánokhoz. Karácsony estéjén összegyűlt a kis falu magyarsága. Bor mellett politizáltak.

Kisvártatva újabb lépések nesze hallatszott. Valaki nagy dobogással rázta le a havat a csizmájáról. De nem a lakásnak tartolt, hanem megállt a konyhaajtó előtt, belesett az üveglakon, majd hirtelen szélesre tárta az ajtót.

Piszika még erre se ügyelt föl. Talán észre se vette, annyira el volt merülve gondolataiba.

Egyszerre csak meleg kéz simogatását érezte a fején.

... Istenem, ki ez? Így csak egyetlenegy ember simogathat kerek a világon!

Fölkapta a fejét. Sándor állt előtte.

Igen, Nagy Sándor az, testestől-lelkestől... Ő az, rövid bekecsében, nagy csizmájával, meghatott, mosolygó képével. Egy kicsit zavarban volt, egy kicsit restelkedett is, hogy hát így bevallja, hogy »lám enélkül a kis csikó nélkül mit sem ér az életem...«

Piszika egy pillanatig dermedten nézte. Majd amikor látta, hogy nem kísértet, hanem az ő,

élő, valóságos Sándora áll itt, fölugrott a helyéről és síró-kacagással borult a nyakába.

— Sándorom ... Sándorom... Hát eljött.. hát mégis eljött... Ó, áldott legyél, boldogságos Szűzmária!...

Halk a Sándor hangja és könnyes:

— Igen, eljöttem Pizsikám, mert bevallom néked úgy, amint van, nem tudok nélküled élni. Gondolom, máma, karácsony szent estéjén, amikor mindenki boldog, mi se legyünk a legárvábbak.

Két kezébe fogta Pizsika kis arcát, úgy nézett be a könnybenúszó szemekbe.

— Nem tudom, hogyan fogom tudni elbírní azt a benned élő, gyűlölt idegent, amikor a magamét kívánnám a helyébe. De megpróbálom, hogy türelmes és jó legyek hozzád, te szegény, te kis szomorú Pizsika, te!...

Megsimogatta a felesége szőke haját.

— De egy kikötésem van és ebből aztán nem engedek. A gyerekedet, ha megszületik, nem tudom magamnál tartani. Nem bírnám el, hogy mindennap lássam magam előtt. Majd elhelyezzük őt az anyádnál. Fölneveli ő.

Magához húzta a Pizsika fejét, úgy súgta:

— Aztán ... majd jöhetnek... az én... gyerekeim is...

Hogy magát némileg mentegesse, hozzátette:

— Mert tudod, nem bírom már ezt a kutya legényéietet. Soha egy falás jó meleg étel, a szalonna már fordul ki a számból... Mindig hideg van, sötétség... Azt szerettem, amég te vélem voltál, hogy messziről intett a lámpavilág.

Tudtam, éreztem ebből is, hogy vársz. A ház elhagyatott, piszkos. Rongyos az ingem. Változóm sincs... Ejh, asszony kell oda!

Úgy bújt Pizsika a nagy ember karjaiba, mint valami doromboló kis cica...

— De ezentúl már másképen lesz! Na, eridj,

köszönj el az ispánné asszonytól és menjünk!

Elindultak.

Csontig ható szélben, De a tél ezúttal meleg volt és a szél csupa vidámság. A földi takaróban boldogság fehérlett.

Nem vitte őket csengős, fölvirágozott szer, vidám, daloló emberek se követlék. De csodálatosan remegtek és ragyogtak a csillagok. Piszika úgy érezte, most megy az igazi boldogság felé.

Mert a boldogság akkor igazi, ha keservesen megérdemeljük.

XIX.

Hajh. széles jó kedve volt másnap Sándornak ...

Tett-vett, takarította az istállót, kiséperte a ketrecet. Még a jókedvű, bolondos Buksival is ingerkedett. Fát, vizet hordott az asszonynak. Legszívesebben kuktának csapott volna föl, — csakhogy a felesége szoknyája mellett maradhasson.

Körülnézett, mikép tudná magát hasznosítani. Benézett a tűzhely mögé és észrevette, hogy fogytán van a tüzelő. Nosza, gyorsan elő a fejszét. Kiment az udvarra és elkezdte aprítani a száraz gallyakat.

De egyre füttyörészett...

Pizika is boldog, nyugodt. Mintha soha el se ment volna innét, mintha a két hosszú, keserves hónap kiesett volna az emlékezetéből.

»Csak az a gyerek!...« — aggodalmaskodott. — »Mi lesz a szerencsétlen kis jószággal?«

Mert azt szóba se merte hozni, hogy a kis ártatlant itt tartásák. Tudta, hogy ebben Sándor hajthatatlan.

— Azt az egyet már igazán nem kívánhatod, tőlem! Tudod, nem vagyok rossz ember. Ezt bé is bizonyítottam. De amit nem lehet, azt nem

lehet... Nem akarok én neveltség tárgya lenni. A végén még Palimon verset farag rólam...

Ebéd után Sándor elment egy kicsit levegőzni. Összetalálkozott két jó cimborájával: Kovács Jánossal és Suba Károlyal. Betértek egy keveset a korcsmába is.

Hozzákezdtek a poharazáshoz. Nem igen ivott Nagy Sándor, könnyen a fejébe szállt a bor, pálinka.

A korcsmáros, a zsidó Nixel, nem volt az ivóban, csak maguk ültek a hosszú, kecskelábú asztal előtt.

Né kibúsultak.

Kovács János hozzáfogott a panaszhoz:

—Máma hozzámküldte a falusbíró a strázsát. Hogy vagy fizessem ki tüstént az adót, vagy hajtja el a marhám. Mondtam én erre egy cifrát, hogy mit hajtson el... Nagy protokollt vett elé, sorjába fölírta minden bűnet... Még azt akarta, hogy írjam alá.

—Írja az öregapád!

—Még ha tullam volna írni, se tettem volna meg.

A másik kettő helyeslően bólint.

— Azt értik! A más hátán vágni a fát!...

Kovács János folytatja a keserű históriát.'

—Elmentem a községházára és mondtam a bírónak:

—Tán mindnyájan egyforma állampolgárok lennének. Mégis hogy van az, domnu primár, hogy nékem a negyedéves adótartozásomért a marhámot akarják mingyárt dobra ütni, a szomszéd bágye Nyikuláj meg mingyárt egy éve nem: fizetett egy megveszekedett garas adót se és őt békin hagyják. Ezt sehogy se értem!

Koccint a három gazda. Nagy keservökben kiisszák a borukat.

...Az ivó belső szobájában ül egymaga a bálványosi jegyző. Kiss János volt valamikor. Most a neve: Joan Chis.

Csúszómászó, hízelgő, alamuszi ember Chis. Mindez annyira rá van az arcára írva, hogy hiába is próbálná tagadni. Egyenes növésű, magas ember, mint ahogyan a faluban mondják, »minlha karót nyelt voina«. Meit a jegyzőt nemzeti különbség nélkül senki se állhatja.

Amikor, mint a szamosújvári gimnázium jelesen érett diákját kinevezlek a bálványosi jegyzőség élére, örömmel fogadiák. Váry Péter kocsit küldött érte az iklódi állomásra. Segítségére volt a lakása megújításában. És később is mellette állt, nemcsak jótanáccsal, de segítséggel is.

Ez még a háború előtt volt. Azt remélte, hogy a fiatal, modern gondolkozású jegyző észszerűen fogja vezetni a népet. Nem is mutatkozott meg »Kiss« úr az időben teljes valóságában. Ha a háború alatt politikára terelődött a szó, vagy csuhajosan magyarkodott, vagy, ha románok előtt kellett volna színt vallani, diplomatikusan csak ennyit mondott:

— Én nem politizálok, én meg akarok gazdagodni.

Jó viccnek vették.

...Erdélyben a forradalmi idők egybeestek a román megszállással.

A jegyző az első időben még óvatosan tartózkodó volt. De amikor látta, hogy két-három hónap is eltelt és a román megszállás nem pünkösdi királyság, sietve átkeresztelte magát. Így lett Kiss-ből Chis.

Első útja Váry Péterhez vezetett.

Nem egymagában. Maga köré gyűjtött egy néhány elégedetlen embert. Bálványosiak nemigen álltak kötélnek, ők jól ismerték Váry Pétert. Elment a szomszédos Móróba. Bevitte a falusiakat a korcsmába, pálinkát rendelt nekik

és gyújtó szónoklatokat vágott ki az urak és a magyarok ellen.

— Tudjállok meg, én a nép embere vagyok! Az én apám nem született kastélyban, éppen olyan egyszerű román parasztember, mint amilyenek ti vagytok! Én átérzem a ti keserűségeteket! A magyar urak ezer esztendőn keresztül nyúznak, kiuzsoráznak benneteket! De másképen lesz ezentúl! Le velük!!

— Le vélek! Le vélek! — zúgta a visszhang.

A jegyző folytatta:

— Most ütött az igazság órája! Elvesznek az uraktól minden földet! Mind az utolsó holdig! Nem marad egyebük a bagolyvárunknál. De az kap jobbat és többet a birtokból, aki velem tart!

—Veled tartunk! Veled tartunk!

—Aki meg nem áll mellém, az nézheti, mi jut neki! Majd csak a maradék! Odaadom néktek a jó zsíros tanyai földeket, meg a Csigót, meg a Csipost! Te meg — fordult a leghangosabbhoz, — kapod a Brányistyát. Nem lesz panaszra okotok, csak legyetek okosak!

A móróiak kezelték egymással alkudozni... Már előre bosszankodtak, vicsorogtak egymásra, hogj^T a másik esetleg jobban járhat. De a beszéd tetszett.

A jegyző végre kirukkolt a tulajdonképeni céljával.

—Most legelőbb fölme gyünk az »udvarhoz«, hogy lefoglaljuk a fölhalmozott petróleum- és cukor készletet. Mert, tudjátok-e, hogy amíg ti pislogó faggyúgyertya mellett vakoskodtatok, addig ezeknek a lakása úszott a világosságban! A magyar főszolgabíró nekik kedvezett. De majd az is megkapja a magáét! Mert most ennek vége!

—Vége! Vége!

—Majd átadom nektek a pincekulcsot! Van ott szesz elég. Ihattok, amennyi belétek fér!

... Csakhogy a bálványosi parasztok neszét vették, mi készül, Szaladtak föl egyenesen Váry Péterhez.

— Jaj, Domnule instálom, bújjon el, de gyorsan! Jó a jegyző és hozza az egész Mórót! Bé is vannak rúgva, — lelkendezett a megijedt Ungur Juon.

Erre az öreg Flóra, a béresbíró, állott ki a »placcra« és érthető hangon, — még a szokott dünnnyögéséről is megfélelkezve, — átvette a szót:

— Ne bújj el biza, Domnule! Ez nem vóna hozzád méltó. Itt vagyunk mindnyájan! Velünk te csak jót tettél! Itt meghúzódunk az istállóban és ha baj van, vedd elő a vadászkürtödet és fújjál belé. Előjövünk arra és ha kell, kaszával, kapával, — de megvédelmezzük!

Majd félrehívta Váry Pétert és a fülébe> súgott:

— De most gyorsan eridj le a pincébe és a szeszt az utolsó csöppig folyasd ki a hordóból. A móróiak fenik rá a fogukat és ha ezek a semmiháziak leisszák magukat, Isten tudja, mi lesz itt!

Váry Péter meghatottan nyújtott kezét a derék Flórának.

— Köszönöm néked, Flóra! Az Úristen, ott fent, megfizet érte! Mert én már olyan kicsi ember lettem, nem tudom, meghálálhatom-e valaha?

Alig mentek be a derék emberek az istállóba, jött is már a mórói különítmény. Elöl a jegyző, írást lobogtatva a kezében.

Váry Péter idegesen ült az ebédlőben. A családtagok körülötte. Váry közölte a haditervet.

— Ti maradjatok csak egy csomóba! Ha valami baj találna lenni, velem ne törődjete! Fuszatok be a szomszéd szobába! Te Misi, eszedbe ne jusson virtuskodni! Ha nincs más mód, a

kisszalón ablakából fújd meg a kürtöt. Az én hűséges, jó embereim nem hagynak el! Kopogás nélkül nyitott be a jegyző.

— Váry Péter, — harsogta, — fölszólítom, hogy azonnal adja át a fegyvereket!

Váry ismét nyugodt. A veszély visszaadta hidegvérét.

— Azonnal átadom, amint megmutatja az erre szóló parancsot.

Chis arca diadalmas.

— Csak az kell? Tessék!

Azzal a Váry Péter szeme előtt meglobogtott egy pecsétetes írást. De nem adta ki a kezéből.

— Szabadna látnom? — kérdezte Váry Péter gúnyos udvariassággal.

A jegyző nagy húzódozás után végre átadta.

— Kérem, — szólt a kifogástalan európai hangján Váry, — ez az írás nem ér semmit! Ezt maga állította ki, mint a bálványosi román nemzeti tanács elnöke.

A jegyző egy pillanatig zavarba jött. De csak egy pillanatig.

— Halljátok? Nem akar engedni!

— Akkor fölgyújtjuk a házát! — kiabálja a mórói kórus.

Váry Péter erre megadta magát.

És megkezdődött a házkutatás. Sorbajárták a szobákat, nem maradt talpalatnyi hely, amit át ne vizsgáltak volna. A szekrényeket, zongorát, — mindent, ahol fegyvert sejtettek. Más fegyver nem akadt, csak a férfiszoba vadásztábláján hat darab vadászpuska. Meg egy régi családi kard.

A jegyző a vadásztáblához lépett és szó nélkül leakasztotta a szablyát. Próbálta kihúzni, nem ment. Be volt rozsdásodva.

— Jó lesz disznóölökésnek!

Váry Pétert heves indulat járta át. Egy pillanatig úgy látszott, nekiugrik a jegyzőnek.

A jegyző Várynéhoz fordult:

— Most meg kérem a kamrakulcsot. A cukrot szétozatom a nép között. Mert amíg itt haboskávéztak, addig a nép hírét sem látta a cukornak. Most ők fognak inni haboskávét!

Haboskávé!... Igen..., a jegyző tényleg ivott náluk egyszer haboskávét!...

Váryné szó nélkül vette a kamrakulcsot éa indult kifelé. Chis követte.

Az asszony bement a kamrába, benyúlt egy fiókba és kivett belőle egy háromkilós papírzacskóban kristálycukrot.

— A többit is, mindent! Csak nem akarják ennyivel kiszúrni a szememet?

— Mind odaadtam.

— Meséljék ezt másnak! Hiszen nap-napután folyik itt a dinom-dánom!

— Aztán körülnézett a kamrában.

— Hol a petróleum?

— Az asszony ijedten kérdezte.

— Mért? Hát már azt se szabad tartani?

— Nem tartozom magyarázattal. Elő a petróleummal! A dolgozó népnek kell a petróleum, nem a léhűtő uraknak!

Egy demizsonban huszonöt liter petróleum. Nagy kincs volt ez akkor. A nagykörégős falilámpát »penzionálták«, kis asztali lámpák mellett vakoskodtak, takarékoságból. Hosszas utánjárás után, nagy nehezen, pár nap előtt sikerült ezt a huszonöt litert kiharcolni.

Mint valami diadalmas zsákmányt, vitte ki Chis.

Újból a háziasszonyhoz fordult:

— A pincekulcsot!

Lementek a pincébe. A móróiak már előre készülődtek a nagy murira. Volt, aki poharat vitt magával.

Éktelen dühre fakadt a jegyző, hát még a parasztok, amikor látták, hogy a drága szeszt

beitta a pince agyagos földje. Csupa egy sár az egész pince, a levegőben átható szesz-szag terjeng.

— Ezt hogy merték megtenni? Nem tudják, hogy ez a népé? No, majd megkeserüli, hogy az ország vagyonával így bánik. Mért tette?

Váry Péler nem válaszolt.

— Mért tette? — ismélelte a jegyző.

— Gondolhatja, hogy miért. Amíg az emberei józanok, szívesen beszélek velük. De semmi kedvem részeg hordával vitatkozni.

Elégedetlenek voltak a falusiak, a jegyzőben forrt a düh.

— Az a kutya magyar góg! — csikorogta Chis a fogai közt.

*

Azóta is, hacsak tehetete, ártott Váry Péternek.

Kémkedett azonban a renegát jegyző nemcsak az urakra, hanem a magyar, sőt román parasztokra is.

... Tehát az ivó belső szobájában ült egymaga a bálványosi jegyző.

Boldogan hallgatta a magyar emberek kifakadását.

És tovább fülelt.

Nagy Sándornak kutya jókedve kerekedett. A pálinka egy kicsit a fejébe szállt. Boldog, hogy újra asszony van a háznál. Újra füstöl a kénye... újra rendes, barátságos a házatája...

Csöndesen dúdolgatta maga elé a régi katonadalt.

Besoroztak engemet huszárnak,
Ne sírj, babám, azért el nem hagylak!
Inkább leszek az Alföld betyárja,
Mégsem leszek a császár katonája!

Egyre ezt dudorászta.

Mindaddig, míg csak meg nem jelent az

ajtóban a jegyző. Feketében, mint a rossz lelkiismeret. Szó nélkül sarkon fordult és kiment a korcsmából.

A gazdák összenéztek.

— Mi ez?... Hát ez itt volt?... És leleskedett, hallgatózott?... Ó, hogy az Isten pusztítja el!...

Nagy Sándor a földre vágta a poharát, hogy ezer darabra tört.

— Tudom, hogy hova ment. Egyenesen a csendőrségre. Hát csak jöjjenek!

Fölállt, az ajtó elé ment és karbatett kezekkel megállt, mint a cövek. Mint aki állja a mérkőzést.

— Legyen eszed! — intette Suba Károly. — Ne csinálj bolondokat! Hát érdemes *ezért?* — szólt lekicsinylően, a jegyzőre célozva.

De jön is már a jegyző, két szuronyos csendőrrel.

Belépnek a korcsmaajtón és egyenesen feljűk tartanak.

— Mi folyik itt? — förmed rájuk a csendőrőrmester. — Összeesküvés? Nem tetszik néktek a román állam? No, majd tetszeni fog a börtön, ahová kerültök.

Aztán Nagy Sándort veszi szemügyre.

— Te meg, hallom, az osztrák-magyar császart éltetted!

Nagy Sándor bosszúsán megvonja a vállát,

—Éltette az öregapád!

—Ne hazudj! — rivallt rá a csendőr és a szurony már a Sándor mellének van szegezve. — Három tanúnk van rá.

—A Nagy Sándor ajkán gúnyos mosoly.

—Úgy? És ki volna az a három tanú?

—Egy, a jegyző úr. Ő a koronatanú. De a te két cimborád se hazudhatik, ha majd a fészület előtt vall.

Nagy Sándor félreáll és úgy mondja:

— Hát kérdezd akkor őket!

A csendőr hivatalos hangon teszi föl a kérdést:

— Kovács János! őszintén és igazán vallja bé, mit énekelt Nagy Sándor?

Kovács János gondolkozás nélkül felelt:

—Az volt, instálom, az énekének a célzata, hogy még haramia is inkább lészen, mint hogy katonának mennyen a császárhoz.

—Ne hazudj! — ordít rá az őrmester. — Mert még néked is meggyúlik a bajod, hamis tanuzásért!

Aztán Suba Károlyhoz fordult:

—Talán te igazmondóbb vagy, Suba Károly. Mondd meg igaz lelkedre, mit énekelt ez a Nagy Sándor nevű irredenta?

—Azt énekelte, instálom, hogy ő nem akar a, császár katonája lenni, inkább beáll bet³árnak.

Mérges a jegyző, majd megpukkad. Ingerülten szól rá a csendőrőrmesterre:

— Ne sok szót vesztegess! Inkább bilincseld meg és vezesd be Szamosújvárra. A főszolgabíró komám, majd ellátja a bajját!

De a csendőrőrmesterben több emberség van. Hirtelen ötlettől kapva, rászól Nagy Sándorra:

— Fújd el azt a nótát! Abban lesz az igazság!

És Nagy Sándor hangosan, érces, szép hangján rágyújtott a nótára. Hetykén, a jegyzőt kihívóan nézve, énekelte:

Gyöngé a nád, lehajlik a földre,
Sír a babám, elhallszik messzire,
Kihallszik a huszárkaszárny'ába,
Meggyszabadulok, babám, nemsokára.
Itt egy kis szünetet tartott, aztán rázendített a második versszakra:
Besoroztak engemet huszárnak.
Ne sírj, babám, azért el nem hagylak.

Inkább leszek az alföld betyárja,
Mégsem leszek a császár katonája.
Még a kalapját is íöllökte a mennyezetig,
amikor az éneklést befejezte.

Az énekszó alatt a jegyző arca egyre komorabb. A csendőrök meg összenéznek. Nem értik a jegyzőt.

— Hát ennyi az egész! — szól vidáman Nagy Sándor.

A csendőr lódított egyet a Nagy Sándor karján és csak ennyit mondott:

— Mars haza, irredenták!

XX.

Elmúlt a fagyos tél.

Lassan telt, különösen Pizsikának, aki a lakáshoz volt kötve. Soha ki sem mozdult otthonról. Nem akarta, hogy ilyen dísztelenül lássák. Még Bálványosra is csak nagyritkán járt át, nagykendőbe takarózva.

Naphosszat otthon ült. Ha a férje nem volt otthon, kis ingecskéket varrt. Minden öröm nélkül. Sok sóhajtást és könnyet varrt bele a vászonba. Bizony, más szívvvel készítette volna, ha a Sándor fiának kellene. De nincs mit tenni, amit a sors ráért, azt el kell viselnie!

Amikor alkonyodni kezdett, az ablak elé állt. Kinézett az ablakon. Kékes színben játszott a hó. A szalmatelős házacskákat csaknem betemette. A gyümölcsfák hófehér csipkeruhában. Ember, állat alig járt az uccán. Még Buksi iá szívesebben feküdt a tűzhely mellett és lomhán elnyúlva nézte a lángok játékát.

Az ablak párkányán piros muskátlik ígérték a tavaszt. Egy lyukas kék fazékban rózsaszín viola állott teljes virágjában. Almosan bóbiskoltak az illatos fürtök...

Pizsika már alig várta, hogy túl legyen a nagy »eseten«. Láta, hogy Sándor kerüli a tekintetével elidomtalanodott alakját. Most is tü-

relmes volt hozzá, de valami nagyon bántotta és Piszika nagyon jól tudta, mi az a »valami«.

»Csak már túl volnék rajta...«

Aztán derüesebb köntösében beköszöntött a március. A nap néha, a déli órákban már melegen sütött. A yerebek is vígabban kaparásztak ennivaló után. Edes, tavaszi szellő lengedezett. Az erdőknek kedves vendége, a hóvirág is kidugta az avarból fehér fejecskéjét.

Március harmadikán reggel, amikor Piszika éppen föl akart kelni az ágyból, hirtelen heves fájdalom lepte meg. Tudta, mit jelent. Szerencsére, Ádám, a szolga, otthon volt. Befogott a szekérbe és átvitte Bálványosra, a szülői házba.

Útközben többször is rájött a fájdalom, de Piszika összeszorított fogakkal hallgatott.

Kerekesné hamar ágyat vetett és elküldött a bábasszonyért

— Van-e nagy kínod? — kérdezte Piszikától.

— Nagyon fáj, — panaszol Piszika.

Fetrengett a kemény szalmazsákon. Mintha darabokra akart volna szakadni az alsó teste. Irtóatosan fáj a dereka. És olyan hasításokat érzett, mintha késsel vagdosták volna.

— Jaj, Teremtőm, ne hagyj el!... Hát ilyen nagy kín ez? ... Édesanyám, mit tegyek?... Édesanyám, mondja, magának is így fáj?...

Csapzott a haja. Izzadt a keze, lába, homloka.

A bábasszony egykedvűen ült az ágy melletti széken. Tompa hangon magyarázta, hogy tegnap kiment mosni a patakba.

— Hát lelkem, ki áll ott, ahol a legnagyobb a víz, más, mint Róza. Ő is mossa a ruháját. Vigyáz, meg ne lássam, mit sulykol. Csakhogy nekem is van ám szemem, hiába vagyok vén!

— Mit mosol, Róza?

Szaporán felel:

— Egy néhány lepedőt, meg magamnak pendelyt, inget

Megnézem jobban a »pendelyt«, aztán csak rászólok:

— Te Róza. kél szára van a pendelyednek! Pedig te özvegy asszony vagy, férfi sincs a háznál ...

Tudtam jól, kié a gatyá... A Kolbai fiúé...

Megszégyelle magát Róza, hogy ...

— ...Rettenetes, hogy fáj! — jajdult föl Piszika. — Meddig tart még mása?

A bábasszony vigasztalóan szól:

— Mire a napnak az utolsó sugara is lemegy, meglesz a gyereked.

Kerekesné sóhajtozva áll a leánya mellett.

— Ö, szegény, szegény leánykám, te!

Ecetes vízzel lemossa a testét, a szegény, duzzadt, kihevült testet.

Időnként ki-kimaradlak a fájdalmak. Kezdetben csak öt percenként fogja el a görcs. Van idő egy kicsit magához térni, fölkészülni az újabb rohamra. De később mind gyakrabban jön rá és egyre hevesebben.

Egy kis szünetben, amikor a fájdalmak éppen kimaradtak, Piszika megkérdi az anyjától:

—Édesanyám, mindenkinek így fáj?

—Mindenkinek, lelkem!

—A királynéknak is?

Kerekesné bólint.

— Azoknak is, lelkem, azoknak is! Ebben az egyben mindnyájan egyformák vagyunk.

A Piszika arca csupa csodálkozás.

— Hát akkor hogy lehet az, hogy olyan asszony, aki már túlesett rajta, még akar gyereket?

Kerekesné megsimogatja elkínzott lányát és úgy felel:

— Fogsz még te is akarni. Elfelejtí az ember ezeket a kínokat.

Piszika kis töprengés után bátran, határozott hangon mondja:

— Igen! Akarok még egyet, Sándornak! Amelyiknek ő örvendjen! Egy fiút!

Mikor újra szünetelt a görcs, Piszika Sándor után sóhajtozott.

— Istenem, ha ez a gyerek a Sándoré volna! Milyen boldog volna ő egy fiúval! De majd lesz neki is! Olyan, hogy kacagni fog a lelke, ha meglátja...

— Bár ez a nyomorult kis féreg is inkább fiú lenne! — kesereg Kerekesné.

— Ez mindegy, hogy mi lesz! Úgy sincs apja, hogy örvendjen neki. Ez lehet lány is! — legyint Piszika lekicsinyléssel.

— Mégis csak jobb, ha fiú! — ellenkezik Róza asszony. — Hasznát tudjuk venni. Hat-hét éves korában már eke mellé állhat. Egy pár krajcár napszámot ő is haza tud hozni...

A derék asszony mondókáját megszakítja a Piszikára rátörő újabb nagy kín. A szegény teremtés majd az eszét veszti. Alig van már egy kis szünet, félpercenként ismétlődnek a fájdalmak ...

És az idő olyan lassan halad. Piszika egyre a napvilágot nézi, vájjon nőnek-e már az árnyékok? Istenem, még mindig fönny van a nap.

— Mása, lelkem, mása! — könyörög a bábasszonynak, — ugye, mindjárt lemegy a nap?... Mert én már sokáig nem bírom! Úgy érzem, hogy a testemmel együtt kiszakad a lelkem is...

— Csak az első gyerek megy ilyen nehezen, — vigasztalja a maga módján a bábasszony. — Ne félj, az ötödiket, hatodikat egy-kettőre megcsinálod. Egyet nyomsz és — kint van.

Gyenge vigasz ez Piszikának.

Egyelőre a fájdalmak erősödnek. Talán ezt ki sem lehet bírni.

A bába tudatlan, falusi asszony. Nem is

hallott bábaképző iskoláról. De a saját szülei, meg a sok »páciens«, lassanként szakértővé avatták. Vénységére már egészen beletanult mester-ségébe. Minden ránca erről beszél.

— Igaza van, anyám, csak lányom ne legyen!

— jajdul föl Piszika. — Hogy az is ilyen borzalmas kínokon menjen át.

Az anya helyeslően bólint.

— Az! Én is azt mondom, lelkem!

Fogja a lánya kezét, biztatja, simogatja. Piszika tíz körmének a helye ott van a Kerekesnö tenyerén. Mindent eltűr a jámbor asszony, csak valahogy segítsen a lányán.

— Meddig tart még? — sír föl Piszika. Csurognak a könnyei. Időnkint fájdalmasan föl-sikolt.

— Mit tudják a férfiak, mi az a szenvedés! — sóhajt föl az anya.

Piszika hánykolódik. Aztán fölkel, jön-megy, mert már az ágyban nem bírja. Vonszolja magát fel-alá. Egyszerre összecsuclik. Rájött a nagy fájdalom.

— Ó, az a gazember! — kiáltja. — Vígán éli világát, én meg mennyit kínlódom érte! Hogy verné meg az Isten!

Piszika egyre a sötétedést várja. Szentül hitt a bábasszony Ígéretében.

De a nap már lenyugodott...

— Mása, hát nem látod? A nap már nincs az égen és a fájdalom nem hagy el!

— Most már igazán mindjárt meglesz! — a bábasszony szenttelenül ezt mondogatja.

Egy darabig alkonyati szürkületben ülnek. De meg kellett gyújtani a pislákoló lámpást, mert akármelyik pillanatban megjöhetett a gyerek. A bábasszonynak pedig világosságra van szüksége.

Végre!

Végre este kilenc óra felé a Piszika ajkát heves, kegyetlen sikoltás hagyja el.

Aztán érezte, hogy a testéből kicsúszott valami... És egyszerre megszűnt a kimondhatatlan fájdalom.

— Kisfiú! — jelentette boldogan a bábaszszony.

Piszika teljesen közömbösen nézett a levegőbe. Az elkínzott test kidobta magából a fájdalmat és végtelen kimerültség költözött a helyébe.

Piszika nagy csalódást érzett.

»Így hát anya vagyok! Ennyi az egész?; — kérdezte önmagától.

És akárhogy is kutatta a lelkében, nem tudta fölfedezni az anya elragadtatott szeretetét. Amiről annyit hallott és látta, érezte, hogy őt is mennyire szereti az anyja.

Ez hát az a bizonyos »anyai szeretet«?

A jövevény neki szinte idegen volt. Kellemtelen idegen.

Amikor a Várynétől kapott holmikba bepólyázták a kisfiút, megmutatta neki Kerekesné a szépen fejlelt gyermeket.

—Nem akarod magad mellé venni? — kérdezte.

—Nem, hagyjanak!

És egész este és éjjel sem törődött a gyermekével. Másnap reggel egy kis büntudattal, szomorúan és aggodalmasan szólt Kerekesnének:

—Édesanyám, én nem akarok több gyermeket. Én nem vagyok arravaló... Én... jaj, hogy is mondjam meg..., én nem... szeretem a fiamat. Talán azért van ez, hogy ez a gyerek már születése előtt annyi bajt okozott nékem? Vagy nincs szívem, mint más anyának? De ezt ne mondja meg senkinek...

Kerekesné leült a lánya ágyának a szélére és nagyon komolyan válaszolt:

— Az anyai szeretet, lányom, furcsa dolog. Az nem rögtön jön. Nagyon ritka az olyan anya,

aki az első gyerek születése után tüstént anyai szeretetet érez. Én csak szeretlek titeket, de az első fiam születése utáni napon még semmit, de semmit se éreztem iránta. Mintha egészen idegen lény feküdt volna mellettem. Ezt csak nagyon kevés anya vallja bé, mert nem tudják, hogy más is így nagyon véle. Én se mondtam eddig senkinek, de, hogy te fölnyitottad a lelkedet, meg kell nyugtassalak. Ne félj!

Olébe vette a gyermeket és szeretettel nézte:

— Előbb ehhez az új kis jövevényhez hozzá, kell szokjál. Belételek biza abba egy-két nap is, de, hogy nem marad el, az biztos.

Piszika másnap délután se olvadt föl. Nem érdekelt semmi.

A melléje tett dagasztótekenőben, — ez helyettesítette a bölcsőt, — egyszerre csak fölsírt a fia.

A Piszika szívében hirtelen megmozdult valami. Kétségbeesetten kiáltott föl:

— Sír! A fiam!... Az én fiam!... Az én kis fiam!...

Úgy csapott ki lelkéből az anyai érzés, mint ahogy villámfény cikázik belé az éjtszakába.

— Ó, én drága egyetlenem!

Maga se tudta mért, heves zokogás rázta. Úgy talált rá Kerekesné.

— Édesanyám, adja ide mellém! Adja ide, hogy érezzem a kis testét... érezzem a melegét! Az ő kis, tiszta lelke mosson le minden rosszaságot rólam... Ö, lelkem, egyetlenem!...

Róza asszony kedvtelvé nézegette a lányát.

— Úgy, lányom! Mindennek eljön az ideje! Megismerted hát te is az anyaságot!

Ettől kezdve Piszika csak a fiának élt.

... Három nap multán Ádám eljött a szekérel. Hogy a gazda már nem bírja az egyedülletet, üres a ház, hiányzik az asszony, — egyszerűen, menjen haza. Piszika már előre félt ettől a perc-

tol. Hogyan tud majd a fia nélkül megenni? Hiszen minden gondolatát ez a csöpp jószág lötötte be.

De nem volt mit tenni. Kerekesné is jobbnak látta, ha hazamegy.

A szegény anya még utoljára megszojtatta a gyermekét.

— Drága kis fiam, — suttogta neki, könnyes szemmel, mintha értené. — Mi lesz véled?... Van anyád... és még sincs. Itt hagylak, pedig de szívesen maradnék... Ő, mért nem léphetem kétfelé magam!

Még a szekér melleit is kétségbeesetten magyarázta az anyjának, hogyan etesse, gondozza, szeresse a kicsit.

— Tudom én lányom, hogy kell az ilyen kis teremtésekkel bánni! Engem ne taníts! Tán téged is én neveltelek!

Piszika magán kívül volt.

— De anyám, ez az *én* fiam! Az én árva, szerencsétlen fiacskám! Az istenre kérem, ügyeljen rá, mint a szeme világra. Mert, tudja meg, ha valami baja történik, egyenest a kútnak megyek. Az Isten is megáldja, ha jó n szegény árvához.

Azián fölpackollak Piszikál a párnák, dunyhák közé. Jó meleg nagykendőt is küldött Nagy Sándor. Az Istenért, csak meg ne fázzék az asszony.

Piszika az egész úlon szipogott. Csak a házuk előtt törölte meg a szemét, ne lássa a férje, hogy fájdalmas szívvel jött haza. Mert abból mindjárt baj lámadna. Most lálla csak, mire vállalkozott. Hogyan is fogja tudni megosztani, magái az ura, otthona és a gyereke között?

Sándor a ház előtt várta. Ölébe vette a testileg-lelkileg összetört asszonyt és egyenesen a vetélt ágyba fektette.

Nem panaszkodhatott Piszika. Nem volt hiány gyöngédségben, még szeretetben sem. De

valami nagyon bántotta... Várta, hogy a férje kérdezősködik a kis fiáról. Hogy kitárhassa a lelkét... hogy elmondhassa, hogy már nem üres. nem céltalan az élete... De ezt hiába várta. Hites ura egyetlen szóval sem érdeklődött, mi történt, hogy történt.

»Ha egy bikajborjúja születik, több gondja van rá. Az én gyermekem nem érdekli...« — panaszkolta magának. Üres volt a kedves, barátságos ház, sötét és fájdtó a levegő. Úgy érezte, megkövül benne.

Mikor másnap hajnalban Sándor fölkel, a lelkére kötötte Pizsikának, maradjon nyugodtan az ágyban, a szomszédasszony majd átjön takarítani, főzni. Már meg is beszélte vele.

Pizsikát meghatolta ennyi figyelem. Meg is köszönte hűséges, gyöngéd tekintettel. De amikor a férje kilépett az ajtón, ismét megrohan-ták a keserű gondolatok.

Anikó, a szomszédasszony, hamarosan át is jött. Pizsika éppen öltözködött.

— Teremtő Istenem, hogy kelhettél föl? Sándor engem nyúz meg elevenen, ha megtudja. No. gyorsan bújj vissza, lelkem, az ágyba. De elébb megigazítom a lepedődet, felrázom a párnádat. Így ni! Most aztán bebújhatsz a szép cihák közé. Mindjárt tüzet csinálok, meg ne fázz! Sándor a lelkemre kötötte, vigyázzak rád. Mert ilyen ember nincs még egy Ónokba, de még egész Erdélyországba se, mint a te Sándorod. így gondozta ez az első feleségét is, amég csak eltemette.

Pizsika azonban hallani sem akar a lefekvésről. Határozottan, de halkan beszél Anikóhoz, mert — mint mondja — a falnak is füle van.

— Figyelj rám, Anikó! Hiszen néked is van gyereked, tudom, mennyire szereted te is. Hát én még annál is jobban szeretem a magamét, mert ennek apja sincsen. Én szeretem mind a keltőnk helyett. Ha Istent ismersz és ha van szí-

ved, megteszed, amire kérlek Most mindjárt ái megyünk Bálványosra, a fiamhoz. Mintha egy év óta nem láttam volna! Meg kell nézzem, meg kell csókoljam! Meghálnék, ha nem tenném meg.

Az asszony meg van lepve, hallgat, mintha megkukult volna.

Piszika folytatja:

— De most gyorsan, nehogy Sándor észrevegye! Mert tudom, erősen megharagudna. Azt pedig biztosan nem akarod. Hiszen van neked is lelked.

Anikó meghatódik, még a könnyei is kipo-tyognak. Mégis ellenkezik. Inkább, csakhogy a lelkiismeretét megnyugtassa:

— Ha Sándor megtudja, csak rám fog neheztelni. Ne erőltess, Piszika! Nem mondom, ha összeszeded magad... Akkor átmehetsz, de most. ilyen gyöngén, betegen, hogy is gondold? Hiszen aíg tudsz a lábadra állni. Még reszketsz is. Ki se bírnád az utat. Én pedig nem tudlak a hátamra venni.

Azzal átöleli Piszikát, hogy az ágyba segítse.

— No, feküdj csak le! Nézd, hogy hívogat a szép, tiszta ágy!

Piszika hajthatatlan. Az asszony kezét a keblére teszi.

— Nézd a mejjemcí! Mint a kő! És folyik a tejem. Tudod, mit jelent? Hogy sír a gyermek! Tegnap reggel óta nem szoptattam meg a lelkemet. Úgy fáj, úgy feszül... Egész éjszaka nem tudtam a nagy kintól aludni... Na, jere!...

És a két asszony lassan megindult.

Nem a jó úton mentek, nehogy valaki meglássa őket. Rejtett ösvényeken, árokba be, árok-
ból ki. Rossz az út, de Piszika nem csügged...
pedig sok az a három kilométer, mikor alig három napja, hogy megszülte a gyermekét.

... Kerekesné majdnem elájul az ijedtség-

től, amikor beállított Piszika. A szegény anya egyenesen a kis teknőhöz szaladt. A fiúcska akkor ébredezett.

Kigombolta a lábujját, ölébe kapta a csesemőt és gyorsan odatartotta a duzzadt emlőjét. Hogy szívta, milyen nagyokat nyelt a kis árva! Míg csak jól nem lakott és el nem szenderedett az anyja karján.

Azután apróra kikérdezte Kerekesnél. Hogy evett a gyereke, mit evett? Nem fáj-e utána a hasa? Nem sírt? Jól aludt? Ezer kérdése volt, ami csak egy anyának juthat az eszébe.

Egy búcsúcsók és — már indul is haza.

Nehéz út! Menet erőt adott a tudat, hogy látni fogja a kicsinyét. És most minden lépéssel távolodott tőle. De ment, vánszorgott, panasz nélkül.

Aztán mindennaposak lettek ezek a reggeli látogatások. Hajnalban átjött érte Anikó és vele együtt szökött a fiúhoz. Szerencséjük volt, senki se látta meg őket. Mire Sándor hazakerült, ő régen a dunyhák között volt.

Mert Sándor nem hagyta, hogy falusi aszszonyok módjára már két-három nap múlva fölkeljen. Egy álló hétig kellett nyomnia az ágyat. Pedig eleget próbálta jobb belátásra bírni az emberét.

— De Sándor! Édesanyám már másnap ki-mosta a piszkos lepedőket. Kolbainé meg mindjárt mosott, mert be volt áztatva a ruhája... Mégis élnek! Hát csak én volnék olyan nyavalyás? Szégyellem is, kikacagnak a faluban!

— Te csak azt tedd, amit én mondok, más sal ne törődj! — Sándor kurtan-furcsán végeit vetett a vitának.

— Tudja Sándor, kezdi Piszika a vallo-mást, mert hogy Sándor soha se kérdezőskö-dött, Piszika tette szóvá. Tudja, milyen fáj-

dalmas kín az a szülés? De én azért alig várom, hogy a magáét hozzam a világra.

Sándor gyorsan odaszaladt a menyecskéhez és megölelte.

— Hej, csak ne volnál beteg! De nem baj! Esztendőre olyan fiúcska fog sírni az ölemben, mint a patyolat!

Amikor Piszika fölkel, már nemcsa* reggel, de délután is átszaladt a gyerekéhez. A gondolata úgyis nála volt estétől-reggelig Persze Sándor előtt a délutáni átrándulások nem maradhattak sokáig titokban. Amikor nem találta ott hon Pizikát, már tudta, hogy hol van. Hallgatólagosan beleegyezett, de nyíltan nem vett tudomást róla. Mert a gyermekről még mindig nem beszéllek.

Piszika újra a régi, dolgos asszony. Ragyog a háza a tisztaságtól. Ezt már az úri házaknál szokta meg, mert a falusi asszonyoktól e tekintetben nem sokat tanulhatott. Ezeriben egyszer csinálnak rendes takarítást, soha sem szellőztetnek. A legtöbb helyen télire az ablaktáblákat, odaszegezik a kerethez, nehogy bejőjön a hideg és a friss levegő.

Piszika újból kitelt, megszépült. Az orcája is kipirult, öröm volt ránézni. A jókedve is viszszerült.

Csak...

Csak a kacagása lett halkabb... a hangja csöndesebb. A szeme elkalandozott valahova... messze. És ilyenkor nem látott mást... csak egy pár apró barna gyermekszemet.

...Nincs már semmi baja Pizikának. Csak a szíve maradt ott a bálványosi földes szobában.

XXI.

Négy év telt el.

Egyre több szürke hétköznap, kevés vi-
gassággal.

Nagy Sándoréknál szeretetben ma sincs hi-
ány, de mit ér, ha éppen a szeretet teszi elége-
detlenné a gazdát. Elmaradt a gyermekáldás,
ebből ered a szinte állandó zsörtölődés, perpat-
var. Egyik pillanatban ölelgeti az asszonyt, aztán
hirtelen elkomorodik és ellöki magától. Eszébe
jut, ami nincs: a gyerek.

— Hiába nem tudok belenyugodni! Te vagy
az oka, hogy üres a ház! Miért nincs gyere-
künk? Mert le nem akarod ...

Piszika úgy védi magát, ahogy tudja:

— Úgy segítsen a Teremtő, hogy semmit
se szeretnék jobban! Mit tegyek, ha nem áld meg
minket a jó Isten ...

A gazda föl pattan:

— Nem, mert egyszer vétkeztél! Ne félj, azt
nem felejtí el az Úristen! Azért nincs rajtunk az
áldása. Te, igen csak te vagy a hibás abban,
hogy nincs gyerekem.

Piszika elpityeredik. Az indulatos embert
nem hatják meg a könnyek, tovább pörlekedik:

— Én meg itt állok falu gúnyjának. Csúfon-
dárosan kérdik, hogy hát még nem köszöntött

bé a gólyamadár? És hogy vén ember ne házasodjék meg«. Azt hiszik, én már megöregedtem, a szerelmet csak hírből ismerem.

A civódások mind gyakrabban ismétlődnek, mindinkább éket vernek a házaspárok közé.

Szegény Pizsikának most már igazán minden öröme a gyermeke. Pedig milyen elhagyott!

Sándor pedig hallani se akar a kis Jánosról. Soha nem is látta. Mióta a gyerekekről tud, el se néz az apósához, de még a falut is kerüli. A temetésre se ment el.

Mert a télen eltemették szegény Kerekesné. Úgy mondták, valami belső baja volt, nem lehetett segíteni rajta. Gyógyította, ápolta Váryné tekintetes asszony, a doktor is minduntalan átment Iklódról, de nem volt mentség.

Szegény Jánoska azóta igazi árva.

A nagyapja naphosszat munkában van. Meg aztán mit ért a férfiember ahhoz, hogyan kell egy ilyen kis emberkét gondozni. Ad néha a fejére egy »barackot« és ha nincs nagy hideg, hó, eső, vagy sár, hát fölteszi a szekérré és kiviszi magával a tagra. Úgy hányódik-vetődik a gyermek, hogy ránézni is keserves. A tekintetes asszony biztatja Kerekes Jóskát, hogy vigye föl hozzá az udvarba, de azt restelli. A gyermek tisztára csak a szomszédok jóindulatára szorul. Azok túriks meg maguk mellett a meleg konyhában, hogy ne kelljen egyedül, bezárva tartani a Kerekesek lakásában. Tiszta csoda, hogy még semmi baja nem esett. Ugyilátszik Jánoskát fönn az égben külön őrangyalra bízták.

De még az őrangyal se tudja megvédelmezni a gyermeket attól, hogy örökké maszatos ne legyen. Gyanúsán sokat vakarózik, a keze, arca sebes, ruháján ökölnyi pecsétetek, hosszú szakadások vannak. Szegény Pizsika kétségbeesetten fut át minden szabad idejében, mosdatja, tiszt-

títja a kis fiút. De neki is mind nehezebb átszökni. Sok a dolga, meg aztán Sándorral is csínyján kell bánni. Mert jó ember, jó ember, de ebben az egyben nem ismeri a tréfát. Nem tűri a gyakori »átkóricálásokat«. Olyan elhagyott, elhanyagolt szegény, hogy fáj a szive, aki ránéz. Úgy nő föl, mint a mezei virág.

Piszika, ha jókedvében találja Sándort, félve rákezd a panaszra. Próbálja meglágyítani az embere kemény szívét.

— Sándor, tudja, mindig kerülöm, hogy arról a kis árváról beszéljek magával. Nem akarom ingerelni. De nem tehetek másképp, most az egyszer hallgasson meg. Nagyon kérem, az Istenre, a boldogságos szent Szűzre kérem, ne hagyja elpusztulni azt a szegény kis férget. Hiszen ő nem tehet semmiről. Én meg százszorosan megszenvedtem már a bűnömért.

A Sándor arca egyszeribe elborul. Dühösen csapja le a kanalát az asztalra és ráfordul az asszonyra:

— Hallgass! Még egy jóízű falatot is sajnálsz tőlem, azt is megkeseríted?

De Piszika, ha már benne van, folytatja. Ki tudja, mikor lesz újra mersze előállni vele.

— Még amíg anyám élt, nem mondom, elég jól meg volt. De, — ó látná csak Sándor, most úgy el van hanyagolva, mint egy kitett macskakölyök. Vegye magához! Meglássa, milyen kedves, jó gyermek. Nem vét az a légynek se. Ne hagyja elpusztulni!

Igy sír és koldul.

Sándor morcosan hallgatja, aztán ellenkezést nem tűrő hangon felpattan:

— Hogyisne! Még idehoznád a bitangodat: Azt elhiszem! Vidd a városba az apjához, ott majd jó dolga lesz! Én nem vagyok rá kíváncsi!

Piszika összeteszi a két kezét, úgy rimán-

codik. Letérdel az ember lába elé és patakokban ömlenek a könnyei.

— Sándor, nem bánom, ha mindennap meg is ver. Üssön, bántson, csak könyörüljön meg rajtam. Leszek a kulyája, az ulolsó szolgálója, csak lürje meg legalább a konyhában. Látná csak milyen édes és milyen okos! Hiszen maga is szerelné. Nem is lehet azt a gyereket nem szerelni ...

A Sándor hangja gúnyos lesz.

— Szereted, mi, mert a szeretődre hasonlít? Arra gondolsz most is... Azért nincs áldás a házasságunkon ...

A gonosz szavakra Piszika is fölháborodik.

— Teremtőm, hallottál ilyet? Hogy a »szeretőm«re gondolk. Oh, hogy pusztítsa el az lslen, ott, ahol van! Tudja meg: gyűlölöm azt az embert! Hiszen kell érezze, Sándor, hogy egyedül csak magái szerelem! De ... ez a kisfiú... aki az én testemből szakadt ki... csak nem tehet róla, hogy gazember volt... az apja. Nem lehet maga Sándor olyan igazságtalan, hogy a más bűneért őt büntesse...

Sándor engesztelhetetlen. Kemény, mint a tölgyfa görcse.

— Azl büntetem, akit tudok. Az apjához nem mehetek, hogy megöljem. Vesszen a kölyke!

Piszika fölsikolt és a karját védelmezően tárja ki. Mintha a fiát akarná álölelni. Sándor keserűen fölkacag.

— Ne lelj! Nem bántom! Tőlem ellehet a világ végéig! De a házamba bé nem teszi a lábát! Ez egyszer szent igaz!

Sándor még kegyetlenebbül fejezi be a monológját:

— Az utóbbi időben igen sokat jársz át Bálványosra. Azt hiszed, azért nem szólok, nem tudom? Szinte többet vagy ott, mint itthon. Tudd

meg, azt még megengedem, hogy néhanapján, átmenj, de azt már nem tűröm, hogy az egész falu rajtam kacagjon. Úgyis csúfoltak eleget, amikor visszavettelek!

Pedig Sándor szereti most is Pizsikát. Hogyne szeretné! Még abba a gyerekbe is beletörődne! De, hogy a házasság nem hozta meg a vágyvagyott fiút... A bosszúját csak ki kell töltenie! valakin. Az az elmaradt fiú!... Akiben az élete folytatódna!... Test az ő testéből. Egyre erre vágyott és hovatovább mind türelmetlenebbül.

Ettől kezdve Pizsikának még nehezebb az élete. A gyermekéről nem akart és nem tudott lemondani. Ismét csak a szökésre fanyalodott Hajnalban osont át, amikor Sándor távol volt. Szaladt át a harmatos réten. Vert a szive, úgy sietett, majd kiszakadt, szúrt az oldala...

Gyorsan megmosdatta, megfésülte, tisztába tette a gyermeket. Aztán mosott rá. Alig volt ideje örülni neki, az anyai gondok úgy lefoglalták. És már vissza is kellett rohannia.

Néha napján, amikor biztos helyen tudta Sándort, hosszabb ideig ott maradhatott. Ezek voltak a legboldogabb órák. Az ölébe kapta a kisfiút, ölelte, csókolta, majd megfojtotta a szeretetével. Mesélt neki az Óperenciás tengerről, az óriásról, a törpékről. Amikor a fiúcska elálmosodott, az ölébe vette, ott ringatta, babusgatta dúdolta neki a primitív dalt:

Úgy szeretem Jánoskát,
Mint a káposztacikát,
De még jobban Jánoskát,
Mint a káposztacikát.

Az elválás még nehezebb volt. Mert most már nemcsak neki fájt. Jánoska is pityeregni kezdett.

— Édes, úgy-e még nem megy el?

Az anyja hazugsággal próbálta áztatni.

— Nem megyek! Dehogy is megyek! Csak

ide nézek át a boltba. Hozok Legénykének kiscukrot.

Az aprócukor meg is jött. De nem hozta, hanem küldte az anya.

A gyerek szerette, simult hozzá, az egyetlenhez, aki törődött vele.

... Történt, hogy egyszer Sándornak át kellett mennie Bálványosra. Váry Mihállal volt valami ügyesbajos dolga. A rövidebb utón, az ösvényen ment. De milyen cikk-cakkosan vezet az a bolond ösvény! Ezt bizonyára részeg ember lépte ki.

Megy a torony irányában Nagy Sándor. Közben meg elgondolkozik. Váry tekintetes úrék járnak a fejében. Éppen tegnap beszélt a fiatal Váry Mihállal. Ő most a földesúr, amióta a gazdasági iskolát elvégezte. Mondta az úrfi, hogy végleg itt maradnak, az apja se akar már elmenni.

Ügyes ember a fiatal Váry! Milyen szépen vezeti a gazdaságát! A kétszáz holdból több pénzt csinál, mint egy más, tudatlan három annyiból. A híres bálványosi vajjal még a falusiakon is segítenek, mindenki beadhatja a maradék tejét és Váryék tisztességes áron beváltják... Úristen, az a rengeteg gomba, amit termel az úrfi! Hát még a tenger alma. Szívesen veszi mindenki a kitűnő bálványosi fajalmát.

Aztán a népért is mennyit dolgozik a fiatal ur. Vasárnapi iskolát vezet, könyveket kölcsönöz. Díjakat oszt ki azok között, akik a legértelmesebbek és a legszorgalmasabbak. Megtanítja a népet a magyar történelemre, a magyar írók műveit olvassák együtt. És mindezért nem akar egyebet, csak, hogy maradjunk magyarok.«

Halad a torony irányában Nagy Sándor. Emberi lélek nem akad a közelében. A nap már lenyugvóban van.

Egyszer csak az elhagyott ösvényen mozgó

kis pontra lesz figyelmes. Csöpp emberke halad előtte. Hosszú ingecskéjét lengeti a hűvös tavaszi szellő. Botja majdnem nagyobb nála. Csak megy előtte, halkan dudorássza a dalt:

Úgy szeretem Jánoskát,
Mint a káposztacikát..

Nézi Sándor a fiúcskát.

»Haj, ha nékem egy ilyen fiam volna, az egész vagyonomat érte adnám ...«

De kié is lehet ez a szegény pára? Az ilyen kis féregnek ilyenkor már az ágyban van a helye...«.

Nagyokat lépett és hamar utóíerte a kis legényt. Amikor melléje ér, a gyerek nagy kerek szemekkel bámulja Nagy Sándort, mint a csodát.

A gazda lehajol hozzá, megszólítja:

—Hová mész fiúcska?

—Keresem Édest! — volt a felelet. Kedves volt a gyermek hangja. A gazda elégedetten, jólelkű mosollyal nézi.

—Nem félsz egyedül?

—Mitől?

—Rossz embertől, kutyától.

— Nem félek. A kutyák szeretnek. Tetszik az embernek nagyon a legényke

Lám, gondolja magában, akkora fiacskája már neki is lehetne. Éppen ilyenre vágyott. Ilyen feketeszeműre, barnabőrűre, ilyen jó magyar koponyájúra. Ilyen értelmesre... Nagy vágyat érzeti, hogy a karjába kapja a gyermeket. Fel-emelte, betakarta a kapujába és úgy kérdezte:

—Mondd csak, ki fattya vagy?

A gyerek nem érti.

—Hogy hínak?

—Jánoskának.

Az ember erősen belenéz a szép, barna gyermekszemekbe. A fiúcska tűri a tekintetét. Aztán tovább faggatja:

—De van még más neved is. Mondd meg az egész nevedet.

—Kerekes János,
(Jánuskát Nagy János néven vezették be az anyakönyvbe, de mindenki csak Kerekes Jánosnak hívja.)

Az ember hirtelen megtántorodik. Mintha hirtelen pofoncsapták volna.

— Kerekes János... Kerekes János... — hebegi.

Különös melegség járja át a szívét. Ez hát az ő Pizsikájának a fia!... De nem engedi úrrá lenni magán az indulatot. Talán tévedett. Lehet több Kerekes nevű család is a faluban.

— Ki az apád?

A kisfiú bátran válaszol:

— Nékem csak öregapán van. Volt öreganyám is, de azt elvitték... Énekeltek és sírtak. és Édes is sírt.,.

Azt nagyon fontosnak ítéli, hogy *Édes* is sirt.

... Nézi Sándor a gyermeket. Gyűlölni akarja, de nem tudja. Alig tudja levenni róla a szemét. Kedvére való gyermek. Belopta magát a szívébe. Még jobban bepakkolja a jó meleg kabátjába és viszi a falu felé...

»Csak meg ne lásson valaki.«

Szerencséje van. Egy lélek se jár arra. Aztán megáll, úgy vizsgálja a fiút.

.... A szeme, az nem a Piszika macskaszeme ... De a kedves orrocskája, és a száján az a huncut mosoly, az már az anyjáié... Az, alakja is más. Piszika kicsi, vékonyka... ez meg itt valóságos kis vasgyúró. És a hangja... az igen... az emlékezet az asszonyéra.

...Nagyon meg van halva. Hogy érzéseit valamennyire elhallgattassa, arra gondol, hogy most még igen, most még emlékeztet az anyjára, amíg gyermek. Aztán?... A gyermek felnőtt, megszörö-

sődik, a hangja megerősödik, nagy darab férfi lesz belőle... Mi emlékeztet akkor az apró kis asszonyra?... De, de most..., most... nagyon kedves... — vallja be magának. Tovább beszélget Legénykével.

— Mondd csak te, mi leszel, ha egyszer meg-nősz?

— Ín? Hatökrös gazda.

Az ember gyanút fog.

— És honnét kapod a hat ökröt? Tán valami mostohád van, aki rádhagyja?

— Nem kell, hogy adjanak nékem ökröket. Majd lesz.

— Osztán mit csinálsz a hat ökörrrel?

— Mellette megyek és hajtom. Vagy föl-ülök a szekerre és akkor olyan gyorsan fognak szaladni, mint az uraság lovai, üstör lesz a kezemben és nagyokat fogok csattintani. Azt már tudok is!

Édesbeszédű volt Jánoska. Elhallgatta volna Nagy Sándor napestig. Meg volt babonázva. — Mintha kicsit részeg lenne... Szédülni kezdett a feje, táncot járt a lelke... Mintha édes dal fakedna a szívében a kedves gyermekhangra...

Megáll újra az ide-oda kanyargó ösvényen és vizsgálja a gyermeket. A melléhez szorítja. Érti a Kis szív dobogását.

— Mikor láttad Édest?

— Május délután volt itt. De csak jön és már megy.

Szegény asszony! Fut át a Sándor lelkén valami meleg, könnyes érzés. Hogy siet, hogy ezt a kis porontyot lássa... Nem haragszik Piszikára, inkább a lelkiismeret bánija.

Aztán halk lesz a Sándor hangja, amikor megkérdi:

— Szereted Édest?

— Szeretem hát! Pedig mindig mosdat. Hónap fölviszen az udvarba és Misi úrfi levágja a

hajamat. Géppel. Én már láttam gépet, amikor csépeltek. Zakatol és tüzes...

Sándor jóízűen kacag.

— Te kis csacsi! Nem olyan géppel vágják le a hajadat. Ne félj semmit! Ügyel rád Édes...

Még halkabban teszi hozzá:

— És én is...

Lassan besötétedett. A hegyet koszorúzó erdő zöldje egészen megfeketedett. Hogyan bocsássa most már ezt a kis emberkét egyedül útjára?..

— Te nem ismersz engem?

A gyermek jól megnézi a gazdát.

— Nem! Hol lakik... a bácsi?...

Az ember közel húzza magához a kis fejcskáját.

— Mondd azt, hogy *édesapám!*

A kisfiú nagy komolyan ránéz és csodálkozik.

— Édesapám.

Aztán kisvártatva megkérdi:

— Az milyen?

Az ember nem érti.

Nyíltan a szemébe néz a gyermek.

— Azt kérdem, milyen az, hogy »édesapám «?

A vállára fekteti Nagy Sándor a buksi fejet, úgy felel, olyan halkán, hogy még a mellette ugárándozó szöcske se hallja:

— Az édesapa az, aki éppen úgy szereti az ő fiacskáját, éppen olyan nagyon, mint ahogyan téged szeret Édes.

A fiúcska csodálkozva néz.

— És maga éppen úgy fog engem szeretni? Mint Édes?, »mint a káposztacikát...«.

Ezen aztán megint csak kacagnak.

Nagy Sándor folytatja:

— Aztán az édesapa az, aki gondoskodik arról, hogy a fiacskájának legyen mit enni. Hogy

legyen meleg ruhája, puha ágyacskája... Óvja és védi a gyermekét, hogy az életben semmi rossz ne érje...

A fiúcska csak bámul.

—Értesz-e engem?

—Igen. De azért Édes is fog szeretni...

És maga is, édesapám.

Nagy Sándor mélyen elgondolkozik. Percekig nem szól. Sok minden átjárja az esztét. Majd átöleli Legénykét mind a két karjával, megcsokolja a pufók kis képét és komolyan válaszol:

—Az leszek! Istenemre az leszek! Csak ki kell várni az idejét!...

Azán megint megindul az ölében a gyermekkel a falu felé. Boldogan lépked, mázsás súlyok szakadtak le a lelkéről. Olyan könnyűek a lépései, mintha pillangószárnyon repülne...

—Egész hazáig viszen?

Vinné Nagy Sándor, legszívesebben nemis hazáig, de egészen az ónoki házig. De nem, azt mégsem lehet... Restelli, hogy ilyen könnyen beadja a derekát.

—A falu határáig viszlek csak, osztán az utadra bocsátlak. Haza talász? És nem félsz?

—Dehogy is félek. Majd nézzen utánam.

Ó, be jól esik Sándornak ez a föltétlen, tiszta, gyermeki bizalom. És mintha virágos lenne egyszeriben a rét, amikor hallja a Legényke szájából a régen áhított szót: *édesapám!*

Alig tud megválni tőle.

—Eljön még?

—Mondd hogy: édesapám.

—Eljön még édesapám?

—El, lelkem, eljövök! Visszajövök.

XXII.

Ami már igen régen nem fordult elő, fűtyörészve ért haza este Nagy Sándor. Jóízűen evett, háromszor is vett a paprikás pityókából. Még meg is dicsérte a Piszika főztjét. Vacsora után jól elbeszélgettek. Mintha kicserélték volna.

Piszika nem tudta mire vélni a hirtelen változást. Mert Sándor egy szó nem sok, annyit se mondott el neki az esti találkozásról. A menyecske azonban nem kutatta a miértet, örült, hogy egy estére legalább eloszoltak a ház fellegei. Biztosan a tekintetes úrék tettek valami jót az urával, vagy mit tudja ő, mi az oka, hogy Sándor ma este ismét a régi.

Boldog is lett volna Piszika...

... Boldog?

Elgondolta, milyen egyedül van most az ő kisfia. Mert az apja, amióta özvegyi sorsra jutott, ritkán tölti az estéit otthon, Él-eljárogat a szomszédokhoz, néha a korcsmába is betéved. És az ő kis élete olt van bezárva... egyedül... Mennyi veszély kerülgeti... Elég, hogy egy szikra kipattanjon a tűzhelyből... Egyszeriben láng-ra gyullad a szalmatetős házacská... Jaj, Isten őrizz meg!

Ijedten rezzen össze Piszika. Sándor nem látszik tudomásul venni hirtelen rosszkedvét.

Hogy is várjon tőle megértést?... Férfi csak férfi marad...

Egész éjszaka nyugtalanul hánykolódik a sok párnás ágyban. Fáj neki a szoba melege, amikor az ő fiacskájának a szobája talán már kihűlt. Nyomta a fejét a pihés párna, hiszen a Jánoska feje alatt nincs ilyen...

Alig várta másnap a pirkadást. Még nagyobb sietséggel, még nagyobb aggodalommal érkezett.

Már messziről észrevette, hogy szokatlan, jövés-menés van a házuk körül.

— Szent Isten, ne hagyj el! Mi történt!...

Futva megy, de a szeme egyre csak a házuknál van. Ni, most meg Kolbainé egy mosdótál vizet hoz ki. Kiönti... és látja... Úristen, ...jól látta?... a víz piros... a víz véres... A lábai egyszerre elgyengülnek... a szíve a torkában ver...

Félőrülten törtet át az úton.

De a szemét le nem veszi a házról.

Lám, most meg a tekintetes asszony jön ki a házukból. Valamit magyaráz. Már menni készül, amikor észreveszi a lihegve érkező Piszikát.

A tekintetes asszony simogató kezét érzí magán. Ez egy kis bátorságot ad neki. Szeretettel, nyugodtan mondja Váryné:

— Ne ijedj meg Piszika és ne félj! Nincs semmi komoly baj! Az történt, hogy Legénykédet megsebesítette egy tehén. Szerencsére semmi komoly szervét nem érte, csak a karján hasította föl a húst. Kimostam, bejódostam és bekötöttem. Persze, sírt a gyermek, mert a jód kegyetlenül csípte. De gyere be és nézd a fiacskádát!

A nagy ágyban, gyapjúpokróccal betakarva, sápadtan fekszik Legényke. A karja erősen be van pólyálva, gézzel átkötve. A szobában a jódtinktúra átható szaga terjeng.

Piszika amint meglátta a kis jószágot, azonnal sirva fakad.

Váryné elmagyarazza Piszikának, hogy mit kell tennie. A kölest a világért se bántsa. Hőmérőt ad, hogy a hőmérsékletét két óránként mérjék.

— Ebédre majd küldök neki egy kis levest, könnyű húst. Legjobb, ha egyebet nem is adsz neki, — fordult Piszikához. — Te meg ne vágj olyan keserves arcot, örülj, hogy ilyen nagy szerencséje volt a szerencsétlenségben. Délután újra eljövök. Addigra itt lesz a doktor is, mert az uram elküldött érte, hogy adjon tetanuszoltást.

Kolbainé, ahogy hallja az idegen szót, hangosan jajveszékelné kezd:

— Ö, szegény ártatlan! Tetoloszt adnak nékije... Ö szegény, te!... Na, szegény Piszikám, te ugyan jóra jöttél meg...

Váryné szigorúan rászól Kolbainére:

— Ne óbégass Anikó! És főleg ne izgasd Piszikát! Látod, amugyis milyen nyugtalan...

Aztán ismét Piszikához fordul:

— Te, Piszika! Nem akarok a dolgotokba avatkozni, de nem tetszik nekem, hogy ez a gyermek mennyire el van hanyagolva. Hiszen ezzel senki se törődik! Az az egy-két óra, amit te naponta veletöltesz, csak arra jó, hogy a pizkokból kivakard. Ez is nagyon fontos, de még nem minden. En mondtam volt apádnak, hogy hozza föl hozzánk, ott valahogy csak ellesz. De nem akarja. Talán restelli. Meg aztán az se megoldás. A gyermeknek otthonra van szüksége. A fiúcska nagyon fejletteszű, értelmes és végtelen kedves, jó gyermek. Kár volna érette, hogy elkallódjék. Ez az élet, amit él, csak arravaló, hogy nem neki- való dolgokat lásson és halljon. Majd máskor nyugodtabban fogunk erről beszélni. De addig

is vedd fontolóra, amit mondtam. Most meg menj be a Legénykédhez.

Azzal az áldott asszony elment.

Nosza, bejöttek mind a szomszédok, ahogy a tekintetes asszony kitette a lábát

— Jaj, lelkem, Pizsikám, kezdi a szót a kovácsné, ha ott nincs a férjem, darabokra tépi a gyerekedet az a dühös fenevad, ő szedte volt le a tehén szarváról.

Bólogatnak hozzá az asszonyok.

— Biza, — hagyja helyben Kolbainé, — mire te megjöttél volna, holtan találtad volna a fiadat.

Több se kellett Pizsikának, rögtön rájött a nagy sírás.

— Pedig kár érte! Kár volna ezt a szép, kedves gyermeket leereszteni a gödörbe...

— Ha a doktor jó, az már nagy baj, — veszi át a szót egy másik vénasszony. — Az én férjemhez is eljött volt délután és este már kinyújtóztattam szegényt...

— Ó szeráká,... ó szeráká... — hangzott mindenfelől.

Alig lehet megmozdulni a szobában, annyi a látogató.

Megérkezik Kerekes Jóska, megáll az ágy mellett. Égre emeli a két kezét és fölkiált:

— Úram, hát nem volt néked soha unokád, hogy így sújtasz engem!...

Atöleli Pizsikát és leül a Jánoska ágyának a szélére. Lecsüggesztett fejjel, nagyokat sóhajt. A körülálló asszonyok is mind olyan arcot vágnek, mintha legalább is halottat virrasztanának.

Mindenki szomorú, csak a gyermek nem. Vígán fekszik az ágyban, játszik a hőmérőkkel.

— No, mérd meg a lázát, — fontoskodik Mitrujné. — Ejnye, be forró a feje a lelkemnek.

Pizsika beteszi a hőmérőt

— Jól dugd bé a htmyajja alá, — magyarázza Kövendiné.

Izgatottan várják az eredményt. Nézik a Jóska óráját. Végre eltelt a tíz perc. Kerekes Jóska megnézi a hőmérőt.

— Harminchat és hat tized.

Ő érti ezt, végigcsinálta a háborút, volt is sebesülve.

Piszika megretten a nagy számtól.

— Tulaj!!! — sikolt föl Kolbainé. — Harminchat és hat tized! Lelkem, Pizsikám, nem akarlak rémíteni, de ne lepődj meg, ha valami igen nagy baj lesz!

A lejét csóválja. Kimegy és újságolja a kintlevő gyerekeknek, akik már nem fértek be a szobába.

— Harminchat és hat tized!

Kerekes Jóska fölpattan:

— Ne ostobáskodjatok! Igazi parasztok vagytok! Piszika ne bőgj! Ez azt jelenti, hogy a gyerekeknek nincs láza!

— Nincsen láza?... Azt mered állítani, hogy ennek a gyerekeknek nincsen láza? Akkor hát mér volna annyi a hőmérőn? Az mondja meg az igazat.

Kerekes türelmetlenül legyint.

— Azt én úgyse tudnám néktek megmagyarázni! Meg osztán lehet-e néktek valamit megmagyarázni? Hiszen tik úgyis okosabbak vagytok! De nyugodjatok belé, a gyermeknek nincsen semmi komoly baja, csak a sebe fáj. Pár nap múlva vigan futkározhat.

Kolbainé hozzászól:

— Majd lesz akkor egyéb! Mert aki egyszer olyan szerencséilen fajta, azt mindig éri valami nyekáz...

...Be gyorsan telik az idő! Az asszonyok a nagy mulatságban észre se vették, hogy milyen későre jár. Haza kell menniök. A dolog után is

kell nézni valakinek, a falu összes tyúkjai éhesen kotkodácsolnak, mert az asszonyok hajnal óta itt lebzselnek. Haza kell menni, munkára. Bizony nem áll az élet csupa szórakozásból...

Lassan szerteszélednek.

Piszika végre maga maradt a fiúcskával és az apjával. Zúgó fejjel a sok asszonykarácsolástól. Fölrázza a vánkosokat, megigazítja a lepedőt, takarói és végre az apjától megtudta, hogyan történt a szerencsétlenség.

Jánoska az istálló előtt játszott egy kis tarka bocival. Megfogta a fülét, húzta a farkát és rá akart ülni. Mitruj rászólt a gyerekekre, hogy ne hergelje a tehenet, mert amugyis nyugtalan a borja miatt. Aztán a béres bement a dolga után az istállóba. Egyszerre a Jánoska kiáltását hallja. A tehén, féltve a borját, nekiment Legénykének és felédöfött. De csak a karját érthette, ott termet a kovács és a botjával úgy megütötte, hogy nem tudta felöklözni. A gyermek leesett a trágyadombra. Más baj nem is történt, csak a tehén a szarvával tíz centiméteres sebet ejtett a fiúcska karján. Erősen vérzett. Ennyi az egész.

Az anyák rendes szokása szerint most már meg azért sírt Piszika, hogy mi történhetett volna. Az a megvadult állat úgy fellökhette volna, hogy holtan terül el.

»Igaza van a tekintetes asszonynak, — gondolta magában. — így nem mehet tovább! Jánoskát többé nem hagyhatja egyedül. És ha Sándor nem egyezik abba, hogy JLegénykét odavigyem, majd én fogok idejönni.«

Fájt a lelke arra a gondolatra, hogy Sándort otthagyja. Tudom, aztán vége volna a jó módnak, gondtalan életnek... De mit tegyen?... Ezt a kis szerecsia gyereket csak nem hagyhatja magára!...

Lám, most itt kell hagynia betegen. Haza kell mennie! Már féltizenegy, Teremtőm, ugyan-

csak kell sietnie, hogy bár egy tepertyűspuliszkát megkavarhasson.

Útközben elhatározta, hogy dülőre viszi a dolgot Sándorral.

— Csak jókedvében lenne! — fohászkodott.

— Akkor inkább lehet vele beszélni.

Bár sok reménye nincsen. Eleget próbálta meglágyítani a konok embert, — hasztalan. Mért lenne most egyszerre más?

Kipirulva érkezett haza. A lakás még takarítottatlan, a disznók éhesen rőfögnek. Piszika mindent nagy gyorsan elvégez, úgy, hogy mire az éhes férfiak hazaérkeznek, már vitte is be a párolgó, jóillatú puliszkát.

Farkasétvággal lát neki Sándor. Jókora adagot kanalaz ki a tányérjába. Piszika majdnem semmit sem eszik. Ezt már nem lehet szó nélkül megállni.

— Mért nem eszel? Hiszen csak annyit vetél ki, amennyivel éppen bemázolod a tárgyérodát.

Aztán, látva az asszony fájdalmas tekintetét, könnyes szemét, melegebben szól hozzá:

— No, hát mi a baj?

Piszika bő könnyekre fakadt. A barátságos szavak a szívéen találták és megérlelték benne a könnyeket.

—No beszélj! Mi történt? Ne félj tőlem, nem bántalak, — tette hozzá, amikor látta a Piszika reszketését.

—Sándor — kezdett hozzá Piszika szipogva — én nem is tudom, hogy mondjam el...

Az ember föltűnően türelmes. Pedig sejti, mi okozza a könnyeket. De Piszika nem tudhatta, mi ment végbe Sándorban tegnap óta. Hogy ő se sokat aludt az éjszaka. Hogy egyre csak az a barátságos, édesmosolyú gyermek járt

a fejében, aki a hűvös tavaszi estében mezítláb, kis ingecskéjében járta a mezőt.

»Jól van, jól — bízatta magát — én is így jártam ekkora koromban. És amióta világ a világ, a paraszti sorban levő ekkora legénykékek ez az öltözetük. De, — folytatja a gondolatait, — nékem telnék arra, hogy tisztességes gúnyája, meleg kis csizmája legyen... Kék volt bizony a lábacskája...

Hajnalban aztán, amikor munkába ment, megleste az asszonyt, vájjon átmegy-e a gyerekéhez? ... No, csak ne ment volna, nem is lenne annak akkor szíve ...

... Most meg sír az asszony... Szent Isten — nyilai a szívébe, — csak nem történt a gyermeknek valami baja!...

Ilyen gondolatok cikáznak a gazda lelkében és már neki sem ízük a puliszka. Odavonja magához Pizsikát, átöleli, a kezét is megfogja, úgy szól hozzá:

— Beszélj csak lelkem, nem bántalak... Mondj csak el mindent, mi nyomja a lelkedet?

Piszika odaborul a Sándor széles vállára. Ó, be jó itt, milyen biztos támasz ez! Aztán mégis csak hozzáfog a mondókájához:

— Sándor... borzasztó, mi történt... azzal a... szegény gyermekkel... — kezdi.

Az ember érzi, hogy gyorsabban ver a szíve. A vére lüktet az izgatottságtól. Az asszony meg csak egyre sír, ahelyett, hogy beszélne... Nem gondol arra, hogy a gazda milyen türelmetlen...

— Mi történt hát? Beszélj!

Piszika a csodálkozástól csaknem kövé válik. Mi ez?... Az embere még sohasem volt kíváncsi a fiára. Aztán erőt vesz magán és tovább beszél:

— Egy megvadult tehén feldöfte. És ott kellett hagyjam a lelkemet... Istenem, Istenem, milyen szerencsétlen is vagyok én!

Sándor mélyen hallgat.

Az asszony tovább beszél. Most, hogy látja, lehet, kiönti a lelkét.

— Sándor, egyetlen jó emberem! Maga olyan jó hozzám, hogy én azt soha meg nem tudom hálálni... De mit érek velem, ha *csak hozzám* jó?... Inkább ne lenne vélem olyan emberséges és fogadná be a házába azt a szegény árvát. Mert az ott olyan egyedül van, mint téli hidegben a veréb... Legyen hát igazán jó!... Engedje meg, hogy ide, a házába hozhassam a szegénykémet! Meglássa, nem csinál az semmi bajt... költséget... Az a kis falás élei, amit megeszik, még nem teszi magát koldussá. Ott kinn a konyhán elhálhat.

Ráborul az asszony a férfi barna, kérges kezére, úgy várja az Ítéletet.

Nagy Sándor szörnyű tusakodásban van.

Igen, így gondolta ő is! Elhozni ide azt a szegény gyereket, kihez mostanáig oly igazságtalan volt. Elhozni ide és itt tartani — örökre! Nem mint megtúrt árvát, de mint édes egyetlen. Vágyott rá a két erős karja, hogy megölelje, hogy magasra tartsa és az úgy mosolyogjon le órá... Vágyott a szája, hogy lecsókolja a kis naptól, széltől cserzett barna arcocskáról az érette hullott könnyeket...

Mit fog szólni a falu?... Ki fogják nevetni, ... csúfolni is fogják...

Fölegyenesedett erre a gondolatra Nagy Sándor. Akkora volt, majdnem a szoba mennyezetéig ért. Akkorát ütött az asztalra, hogy a szegény asszony azt hitte, most már igazán megharagította.

»Hát osztán, csúfoljanak!... Én még attul nem leszek kevesebb!...« És hetykén rándított egyet a vállán.

Barátságatlan akart lenni, de ha Pizrika

jó megfigyelő, érezné a hangjából, hogy ez már nem a régi, morcos hang.

— Hát bánja a fene!... Hozd el magaddal!

És hogy férfibüszkesége ne szenvedjen, hoztátette:

— Mintsem pokollá tegyed az életemet ezzel a kölyökkel, inkább éljen itt, véled!

A mennyei muzsika sem hangzik olyan szépen, mint ez a pár szó... Egy pillanat alatt talpon van Piszika, ragyog a könnyáztatta arca.

— Megengedi hát Sándorom, egyetlen jó gazdám!... Ó, milyen áldott is a maga szíve!... Nincs az a kutya, amelyik hűségesebben fogja magát szolgáltni, mint én... Istenem, hogy is lehet ilyen jó, szinte el se birom...

Megtántorodik Piszika, de aztán összeszedi magát.

— Szaladok. Nincs már nyugtom egy pillanthyi sem. — Azzal mint a forgószél el.

... A kisfiú nyugösen fekszik az ágyban. Nem annyira a fájdalom miatt, mint inkább az anyja hiányzik neki. Unatkozik.

A doktor itt járt. Nincs komoly baj, csak érzékeny a mély seb. Borogatóvizet adott és majd a tekintetes asszony tudja, hogyan, mit kell csinálni. A kis betegnek a félkarja föl van kötve. Ez tetszik neki, hogy ő most olyan félkarú, mint Barla, az éjjeli őr, akinek a cséplőgép szakította volt le a balkarját.

Jánoska derült, boldog lesz egyszerre, amint az édesanyja belép a szobába.

— Édes!... — kiált boldogan. — Ma ne menjen el, mert én beteg vagyok és magának itt kell lenni!

A Piszika arca csupa láng, a szeme fényes az izgalomtól.

— Mindjárt fölkelsz és megmosdatlak...

Legényke ellenkezik.

— Mára nem mosdok. Mikor beteg vagyok, nem mosdok!

És felkarjával ellenkezik, amikor Piszika érte meg és kiakarja venni az ágyból.

— Ide figyelj János! Most mindjárt megmosdatlak és felöltöztetek. Aztán összeszedem a kis holmidat és átjössz vélem Önokba... Úgy, biza! Ott fogsz ezentúl vélem lakni, nem itt egyedül, árván, te, anyám pulyája, te! Örülsz-e neki, te kis gazember... kicsi életem...

Aztán odaborul az ágyra, ráhajlik a csodálkozó kisfiúra, úgy mondja síró-kacagó bugással:

— Nem kell ezentúl Legénykének magára lenni. Vélem lesz a lelkem, szerelmes jóságom. Ott fog lakni vélem a szép zsendelyes házban... Jó, édes kávét iszik, meleg levest. Együtt leszünk, míg a világ. Az enyém leszel most már mindig... egészen,.. örökké...

Azzal tüstént munkához is lát. Levetkőzteti Jánoskát. Úgy, ahogyan a sebesült karjától lehet, megmosdatja megfésüli. Előveszi a változóját és ráadja.

— Lám, milyen szép kisfiú lettél egyszeriben! Anyám kincse, te! Azt akarom, hogy ügyes, tiszta fiúcska legyél, nehogy mostohád irtózzék tőled...

Ki nem fogy a szóból, anyai tanácsból:

— Aztán ha hazaérünk, szépen köszönj a mostohádnak... Mert a mostohád az nem ismeri a tréfát... Ne ugrálj, ne kiabálj, mert mérges ember... Illedelmes légy, szépen ülj le és hallgass, mert mostohád nem szereti a lármát... Ha kérdez, felelj értelmesen és ne huncutkodj, mert kitekeri a nyakadat...

Addig-addig bízatta, »bátorította« a kisfiút, amíg az valami hétfejú sárkánynak képzelte a mostoháját. Kis szíve úgy kalimpált, mint a félrevert harang.

— Édes, én úgy félek. Én őtet nem szeretem,... én csak magát szeretem.

Piszika nem ügyel a gyermek szavaira. Elfogja őt is a nagy izgalom.

Az úton is egyre ezen rágódnak mind a ketten ... Az anya, hogy mit fog szólni a férje a gyermekhez. De a fiúcska is nagyon bátortalanul lépeget mellette. Mennél közelebb érnek a házhoz, annál csöndesebbek. Erősen fogja Piszika a barna kis kezeket... Jaj Uramteremtőm, mi lesz ebből?...

De akármilyen lassan is mennek, a végén mégis csak hazaérnek.

Sándornak is egyre Legénykénél vannak a gondolatai.

Délután találkozott a bölcs, öreg Precuppal, aki mindenre igazságot tud tenni. Elpanaszolta a baját. A bölcs ember csak ennyit felelt:

— Ne törődj véle! Mit bánod te, ki volt a kakas. Fő, hogy a tyúk néked tojt!

... Az ucca már besötétedett. Tiszta, fekete sötétség van, mire hazaér Piszika Legénykével.

Benn ég a lámpavilág. Szóval Sándor otthon van. Csöndesen, lábujjhegyen mennek a pitvaron keresztül.

Óvatosan benyitnak az ajtón.

Sándor háttal ül és farag valamit. Körülötte a szoba csupa forgács.

Elöl megy Piszika és kézenfogvást vezet az utána kullogó Legénykét.

— Köszönj szépen mostohádnak, — súgja Piszika.

Jánoska leveszi a kalapját.

— Adjon Isten jó estét! — köszön félve.

De a hangra már leteszi Sándor a munkát. Feláll és hátrafordul, hogy a gyermek megláthatja teljes nagyságában.

Felragyog a Legényke arca, csillog a sze-

me, széles a mosolya. Odaugrik a nagy ember karjaiba és boldogan kurjantja.

— Édesapám!

Sándor az ölébe kapja a gyermeket. Messze eltartja, úgy gyönyörködik benne. Aztán a forró, dobogó szívéhez szorítja.

— Megjöttél hát édes fiam!